TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

SAYI : 17, 28 TEMMUZ 1972, 250 kuruş

NADİR NADİ
orta sayfada

Unutulmuşların savunucusu
Toplum Dergisine,

Derginizi ilk sayısından itibaren izlemediğim için çok müteessirim. Derginizi bir arkadaşın tavsiyesi üzerine okudum ve umduğumdan fazla memnun oldum.

Edirne'den Van'a, Artvin'den Muğla'ya kadar yurdu aydınlatan Gönül öğretmenler, Ortaçağ kafalı, ümmetçi ve Turancı hayalperestlerin ilkel zulümlerinden kurtarılmalıdır.

Atatürk ilkelerini tanımıyan, Atatürkçülük diye bir akımı kabullenmeyen, milliyetçi kılığına bürünmüş ve 200 yıldan beri (Atatürk devrini de içine alan) baştaki iktidarların taklitçi olduğunu belirten liderler hiç düşünmüyorlar mı ki, kendisinin böyle geniş bir özgürlük içinde avaz avaz bağırması da taklitçilik değil midir? Kendisine böyle bir konuşma zeminini kimler hazırladı?

Mehmet Kavak - Adana

Dost Toplum yöneticilerine,

Derginizde sanatla ilgili politika, müzik, kitap, sinema, TV ve spora gereği kadar yer verilmektedir. Fakat biz burada devrimci halkımız için daha faydalı ve beklediği bir köşenin de bulunmasını istiyoruz.

Dar kapsamlı Toplumda yayınlanan spor'u (T.R.T. ve TV. Gazeteler. vb.) yayın organlarından yeterince takip ediyoruz. Bunun yerini halk ozanlarımıza ve genç devrimci şairlerimize ait sözlerin almasını istiyoruz. Böyle bir yayına yer verilmesi biz devrimcilerin tüm isteğidir.

İbrahim Kula
Yukarı Kocayatakköyü (Serik)

Toplum Dergisinin değerli yöneticileri,

Sosyal demokrat gençler olarak, yayın hayatımızın bu kısır döneminde bize böyle bir dergi okuma olanağı sağladığınız için sizlere müteşekkiriz. Ancak dergimizin daha mükemmel hale gelmesi için aşağıda saydığımız hususlara dikkatinizi çekmeyi savunduğumuz idealin bir gereği saymaktayız.

A. Dergi kapağı değişmelidir.

B. Her hafta geniş bir ekonomi bölümü konmalıdır.

C. Günlük gazetelerin atladığı dünya haberlerine daha geniş yer verilmelidir. Dış haberlerde Toplum şu anda Türkiye'nin en iyi dergisidir. Fakat yorum da yapılmalıdır.

D. Özellikle sosyal demokrat düşüncenin diğer ülkelerdeki gelişmeleri konusunda okurlar aydınlatılmalı ve Türkiye ile paralellikler kurulmalıdır.

Beş sosyal demokrat adına
Nahit Topuz

Varol Toplum...

Gerçek Kemalist bir genç, sayende, endişelerini belirtirken sevinçlidir...

Sürekli ve hızlı bir gelişme içinde bulunan dünyamızda itici güç, her zaman için, genç kuşaklardır. TOPLUM'dan bir «Gençlik sayfası» bekleyen bizleri daha mutlu kılmanızı bekleriz.

Atatürk, yarattığı tam bağımsız Türkiye'yi gençliğe emanet etmişti. Türk gençliği Atasının emanetini var gücü ile korumak için çabalarken yanlış hareketlere itildi. Ajan provokatörler yaptı bunu.

Gençliği ağzını açamaz olan bir ülkenin kalkınması, ilerlemesi sadece bir hayaldir. Aydın Kemalist gençlik, bütün umudunu sayın Bülent Ecevit'e bağlamıştır. Ecevit Türkiye'deki en büyük Atatürkçüdür. O, Atatürkçülüğü türlü kılıklara sokan çıkarcı politikacılardan, yerine göre şekil değiştirenlerden değildir. O, Atatürk'ü fikirlerini kendine ilke kabul etmiş, Ata'nın özlediği bir Türkiye yaratmanın kavgasını veren büyük bir Kemalisttir.

Atatürk, «Ulusumuzun gerçek efendisi köylüdürr» derken, bunun bir ilke olarak kabul edilmesini ve tamamıyla gerçekleştirilmesini emretmişti. İşte Ecevit, bu yoldadır, ve bunun için en büyük Kemalisttir.

Atatürk, politik bağımsızlığın iktisadî bağımsızlık olmaksızın varolamıyacağını söylerken «bu vatanı sömürtmeyin» demek istememiş miydi? İşte Ecevit bunun kavgasını vermektedir, ve Ecevit en büyük Atatürkçüdür.

Atatürk, halka anlatarak, halkı inandırarak, halkla el ele vererek İstiklâl Savaşını kazanmış, ileriye ümitle bakan bir ulus yaratmış, dev rimleri gerçekleştirerek, güçlü bir lâik Türkiye Cumhuriyeti kurmuştu. Ecevit halka güvendiği, halka saygı duyduğu, yeni CHP'nin ideallerinin halka benimsetilmesi ve gerçeklerin halktan saklanmaması inancında olduğu için en büyük Atatürkçüdür.

Atatürk'ün güveni gençlikti. Ecevit, gençliğin 18-21 yaş bölümüne oy hakkı verilmesini istediği için, yâni gençliğe güvendiği için gerçek Kemalisttir.

Bu kadarı, inanmak isteyene yeter. Bu objektif delillere sayfalar dolusu daha ekleyebilirim, ekleyebiliriz.

Satır ve arkadaşlarının çamur atma saldırısı Ecevit'i yıpratamaz. Çünkü halk ve gençlik Ecevit'e inanmıştır. İsmet Paşa'ya neden kızdılar? Onları mı destekliyecekti? Paşa, demokrasimizin kurucusu ve yaşatıcısıdır. Paşa, pek tabii ki Ecevit'i destekliyecektir.

Sevgili arkadaşlar, Toplum'u okutun. Fikirlerinizi hürce söyleyin. Ata bizden bunu bekler. Çalışın, öğünün, güvenin. Anlayın Atatürk'ü.

Raif Denktaş
O.D.T.Ü. — Ankara

Anadolu'nun çeşitli illerine TV getirilecek
— BASIN —

Kel başa şimşir tarak

TOPLUM'DA BU HAFTA

■ 15'inci sayfada, Amerika'da son zamanlarda ortaya atılan ve büyük gürültülere yol açan bir iddianın hikâyesi var. Uyuşturucu madde konusundaki bu açıklama, afyon üretiminin yasaklandığı ülkemiz için de ayrı bir önem taşımakta. Anayasa değişikliği konusunda yapılan çalışmalar, CHP'deki istifalarla hızlanan yeni parti kurma hazırlıkları, işçi hareketinin son durumu, haberlerimiz arasında yer alıyor.

■ Geçtiğimiz hafta Ankara'da çöken inşaat hâlindeki bina, akla, Orhan Veli'nin ünlü mısraını getiriyor: «bedava yaşıyoruz, bedava...». Bu çökme ile ilgili haberimiz, «ekmeğin aslan ağzında» olmasına karşılık, yaşamanın nasıl bedava olduğunu ortaya koyuyor!

TOPLUM'dan

Sevgili TOPLUM okuru,

24 Temmuz tarihi, üç yönden önem taşır:

- *Lozan anlaşmasının imzalanması,*
- *Basından sansürün kalkması,*
- *Toplu sözleşme ve Grev Kanunu'nun yürürlüğe girmesi.*

Geçtiğimiz haftanın başına rastlayan 24 Temmuz günü, Basın, sansürün kalkışının yıldönümünü kutlarken, aynı zamanda basın affı için sesini de yükseltti.

Törensiz geçiştirilen işçi bayramı gününde ise, Karayolları işçileri, grev yasağı dışında kalan yerlerde uygulayacakları grevin hazırlıkları içindeydiler.

TOPLUM, bu sayısında, hem basın ve hem de işçi hareketi içindeki gelişmeleri anlatıyor.

Bu sayımızda size ilginç bazı hikâyeler sunuyoruz. Bunlardan birincisi, kapak konumuzu da teşkil eden uluslararası uyuşturucu madde kaçakçılığıdır. Amerika'da ortalığı birbirine katan bazı açıklamalar, uyuşturucu madde ticaretinin bilinmeyen yönlerini de aydınlığa çıkarttı. Afyon ekiminin yasaklanması için Türkiye'ye ısrar eden Amerika'da yapılan açıklamalar özellikle yurdumuz için önem taşıyor.

Diğer hikâyelerimizden birisi, yine uluslararası bir ticaret konusunu ele alıyor: silah ticareti.

Üçüncü hikâyemiz ise, pahalılık. Yurdumuzda herkesin, her ailenin başlıca yakınma konusu olan pahalılıkla ilgili olarak zaman zaman sunacağımız araştırmalardan ilkinde okurlarımıza plâstik badana ve parke cilâsının nasıl yapıldığını ve maliyetlerini de öğretmiş oluyoruz. Tabii aynı zamanda, pahalılığın nedenini de!...

Bu yayınımızın bazı çevre ve kişileri kızdıracağının farkındayız ama, ne yapalım ki, kamuoyunun da gerçekleri bilmesi lâzımdır ve demokrasiyle kesinlikle inanmış olan bu dergi, kamuoyunun gerçekleri öğrenebilmesi için herşeyi göze almayı dürüst gazeteciliğin bir gereği saymaktadır.

Saygılarımızla
TOPLUM

TOPLUM

CUMA GÜNLERİ YAYINLANIR, HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

Kurucusu: **Turhan Erker**

Sahibi: **Coşkun Fermen**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: **Abdullah Emre İleri**

TEL.: 18 07 59

YÖNETIM YERİ: Meşrutiyet Caddesi Hatay Sokak 10/15 Bakanlıklar — Ankara

HABERLEŞME ADRESİ: Posta Kutusu 160 Ulus — Ankara

TOPLUM Dergisinin bu sayısı, **Vatan Matbaacılık A.Ş.** tesislerinde dizilmiş, tertiplenmiş ve basılmıştır. Klişeler: **Torunoğlu Klişecilik**

Abone:
6 Aylık (26 sayı) 65 TL.
Yıllık (52 sayı) 125 TL.
Dağıtım: **Hür Dağıtım**

İlân Tarifesi:
Arka kapak (siyah - beyaz) 4.000 TL.
İç sayfalar 3.000 TL.
Arka kapak (renkli) 5.000 TL.
Sütun Cm 50.TL.

TOPLUM

TÜRKİYE

Anayasa

Biraz daha, biraz daha!

Partilerarası Komisyon, başkentin boğucu sıcağında ve tatil dolayısıyle boşalan Meclisin taş binasında çalışmalarını sürdürmektedir. 12 Mart 1971'den beri ikinci kez sanık sandalyesine oturtulan 1961 Anayasasında yapılacak değişiklikler, bu Çarşamba günü yeniden tartışıldı. Amaç, **«demokrasiyi ve rejimi güçlendirmek»** tir. **«Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur, Danıştayın yetkileri kısıtlanır, üniversitelerde gerekli tasfiyeler gerçekleştirilir ve bir de parlâmentonun çalışma temposu hızlandırılabilirse Türkiye'de demokratik rejim tıkır tıkır işlemeye başlayacak»** tır. Partilerarası Komisyonun CHP liler dışındaki üyeleri böyle düşünmektedirler. Ayrıca, AP ve DP'liler, **«Demokrasinin kazasız belâsız ara - sıra tatile uğramadan işleyebilmesi için bunlar asgari koşullardır, birazcık daha değişiklik yaparsak herşey daha bir yoluna girecektir»** demektedirler. Onlara göre, bir hukuk belgesinde yapılacak değişiklikler her derde deva olacak, demokrasimiz palazlanacaktır!

Kalın kalın kasılarak..

Partilerarası Komisyonda tartışmalar bu minval üzere uzayıp giderken, AP, MGP ve DP başkanları da **«Demokrasi»** ve **«Anayasa»**yla ilgili demeçlerle kamuoyunu aydınlatmaya devam ettiler.

Yurt gezisine çıkan DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli, 1961 Anayasasından hoşnut olmadığını belirtmekte ve **«Millî bir Anayasa istiyoruz»** demekteydi. Bozbeyli'ye göre, anlaşılan, 27 Mayıs'ın ürünü 1961 Anayasası yeterince **«millî»** değildi! Bu yüzden, **«İstikrarlı devlet idaresini yürütebilmek, demokratik nizamı bütün gerçekleriyle sürdürebilmek için, memleketimizin birlik ve dirlik içinde evet diyebileceği, benim Anayasam diyebileceği, millî bir Anayasa kurup yaşatmak mecburiyeti var»** dı.

Bozbeyli'ye göre, Türkiye'de siyasal hayat son yıllarda arka arkaya bunalımlar geçirmişti. Demokrasinin geleceği, Türk milletinin teminatı altındaydı. Bu nedenle de **«müşküller»** aşılacak ve sağlıklı bir demokrasi düzenine erişilecekti. Bunun gerçekleşmesinde de siyasal partilere büyük görevler düşmekteydi.

Öte yandan, Bozbeyli, CHP'ye ve Ecevit'e çatmayı da unutmadı. CHP'nin Kurultay kararları, düzen değişikliği programı ortada idi. Ne var ki, Bozbeyli için bunlar yeterli değildi. **«Yeni düzen peşinde koşanlar, düzen değişikliği özlemi içinde bulunanlar, hayâl ettikleri yeni modeli açıklıkla ortaya koymalılar»** diyebiliyordu.

AP Genel Başkanı Demirel ise, partisinin çeşitli kongrelerine mesajlar göndermekle meşguldü. **«Partiler demokrasisi»** üzerindeki görüşlerini açıklamaya devam ediyordu. Haftanın başında, **«kaynağını milleten almayan otoriteyi faşizm sayarız»** sözüyle gazetelerin manşetlerine tırmanan Demirel, bu kez, **«Türk vatandaşlarının memleket idaresine iştiraki temel haktır»** diyordu. Bu, **«ihsan edilmiş bir atıfet değil, bir hak»**tı.

AP Genel Başkanına göre, **«Partiler demokrasisi»** halkın, yönetime egemen olmasının tek yolu idi. Halkın yönetime egemen olması, yönetime talip olma arzusunun varlığı ile mümkündü. Her milletin kendi kaderini kendi tâyin etmesi hakkı esastı. Bu hakkın varolması ise ancak milletin bu hakka sahip çıkması ve bunun gerektirdiği mücadeleyi vermesi yolundan geçiyordu.

Haber kıtlığında..

Öte yandan, MGP Genel Başkanı Feyzioğlu da demeç üstüne demeç patlatarak, politikanın bu **«ölü sezonu»**nda dikkatleri üzerinde toplama çabasındaydı. Demeçlerinde AP ve CHP'ye şöyle, hafiften bir çarpmayı hiç ihmal etmiyordu. **«Büyük milletimiz anarşi, işgal, isyan kışkırtıcılığı yapanları artık teşhis etmiştir. Tehlikeleri göremeyen veya bunlara karşı mücadele göstermeyenleri de denemiş ve tanımıştır»** diyordu. Birinci cümlesi ile CHP'yi, ikincisi ile de AP'ye taş koyuyordu.

Anayasa değişikliği üzerindeki Komisyon görüşmeleri tatil süresince devam edecektir. Muhtemelen, bu süre içinde de Demirel, Bozbeyli, Feyzioğlu üçlüsü kongrelerine gönderdikleri mesajlarla, haber kıtlığı çeken gazetelerde sık sık boy gösterme olanağına kavuşacaklardır.

Sansür ve Basın

Dileğimiz odur ki..

Geçtiğimiz salı günü, sansürün kaldırılışının 64'üncü yıldönümü ve "Basın Bayramı" idi. Çeşitli basın kuruluşları, yayınladıkları bildirilerle "bayram" ı kutladılar.

Türkiye Gazeteciler Sendikası Eskişehir Şubesi ile Gazeteciler Cemiye-

DEMİREL

BOZBEYLİ

Anayasa ve ülkenin kaderi...

FEYZİOĞLU

ti, yayınladıkları ortak bildiriyle, sansürün kaldırılışının 64'üncü yıldönümünde birçok Türk gazetecisinin özgürlükten yoksun bulunduklarını açıkladılar: İnsanların, yazılarından ve sözlerinden ötürü özgürlüklerinden yoksun bırakılması, totaliter düzenlere özgü bir yoldu. Oysa, gerçek demokrasilerde bu yola itibar edilmiyordu. Yurdumuzda da gerçek demokratik koşulların bir an önce gerçekleştirilmesi temenni edilirdi.

Bildiride, ayrıca, 1961 Anayasasında yapılan değişikliklerle basın özgürlüğünün kısıtlandığı; Basının, yapılan bu değişikliklerle, **"esnek kavramlar"** ın tehdidi altına girdiği belirtiliyordu.

Dön baba, dönelim!

64 yıl önce kaldırılan sansüre rağmen, çalışan gazeteci bir türlü, mahkeme koridorlarından, hapishane köşelerinden kurtulamamıştı. Bildiride özetle şu hususlar yer almaktaydı:

> **"64 yıl önce Türk basınından sansür kaldırılmış ve özgür basın için ilk adımlar atılmıştır. Ancak bugün, Türk basını 64 yıl önce kazandığı özgürlükleri ekonomik baskı nedeniyle kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kanunlar çerçevesinde her istediğini yazması gereken ve kamuoyunca böyle bilinen gazeteci, ilân denilen ekonomik ambargo yüzünden, sermaye çevrelerinin arzuları dışında ve halkın menfaatleri paralelinde yazı yazamamaktadır.**
>
> **Türk basınında çalışanlar, 64 yıl önce kazandıkları özgürlüklerini bugün kutlayamamaktadırlar. Basın her yönüyle sermaye çevrelerinin ablukasına girmiş, işsizlik, çalışanları iyice tehdit etmeye başlamıştır. Bugün İzmir'de gazetecilerin yazı işleri ve teknik kesimlerinde 50'ye yakın işsiz vardır ve basındaki işsizler ordusu her gün çığ gibi büyümektedir."**

Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Beyhan Cenkçi de bir demeç vererek, sansürü, **"Demokrasiye inanmayanların ve halktan korkanların sarıldıkları bir silâh"** olarak niteledi. Cenkçi'ye göre, iktidarlar, basın affını bir lûtuf olarak değil, basın özgürlüğüne inançlarını kanıtlamak için kullanmalıydılar. Basın affı topluma, demokrasiye saygının bir gereği idi. Bütün bunların ötesinde, uygar bir dünyada fikir işçilerinin zindanlarda çürütülmesi düşünülemezdi. Cenkçi,

Bir yılda 184 mahkûmiyet

Öte yandan, Türkiye Gazeteciler Sendikası İstanbul Şubesi, bu çarşamba günü toplanan 6'ncı Genel Kuruluna bir çalışma raporu sundu. Raporda, basın dâvaları ile ilgili dosyaların son yıllarda gittikçe kabardığı dikkati çekiyordu. 1970 yılında basın dâvalarından 152'si, 1971'de ise 184'ü mahkûmiyet ile sonuçlanmıştı. Basın dâvaları hakkındaki bilgiler raporda aynen şöyleydi:

> **"1970 yılında Toplu Basında, geçmiş yıldan 566 dâva devralınmıştır. 325 yeni dâva açılmıştır. Aynı yıl içinde 288 dosya sonuçlanmıştır. Bunun 57'si beraet, 152'si mahkûmiyet, 79'u takipsizlikle bitmiştir.**
>
> **1971 yılında Toplu Basın Mahkemesine 613 dosya devrolunmuştur. 236 yeni dâva açılmıştır. 359 dâva sonuçlanmıştır. Sonuç: 69 beraet, 184 mahkûmiyet, 106 takipsizliktir."**

Bütün bu rakamlar, basın mensuplarının içinde yaşadığı ortamı, bir bunalımı belirtiyordu. Basının maddî ve sosyal sıkıntılarının yanısıra, basın özgürlüğünü tehdit eğilimlerini içinde saklayan kritik bir dönem geçiriliyordu. Sivil yargı organlarında mahkemeye sevkedilen, tutuklanan, hüküm giyen ve mahkûm olan basın mensuplarının sayısı hayli kabarıktı.

Raporda şöyle devam ediliyordu:

"Geçtiğimiz dönemde gözaltına alınan, tutuklanan veya şu anda hapiste bulunan basın mensuplarının da tam rakamını çıkarmak mümkün olmamıştır. Resmî makamlara bu yolda yapılan başvurma henüz sonuçlanmış değildir."

"Üyemiz Turhan Selçuk emniyette gözaltına alındığı sırada tecavüze uğrayarak dövülmüştür. Durum raporla ve tutanakla tespit edilmiş, zamanın hükümeti konuyla yakından ilgilenmiştir. Bunun yanısıra bütün çalışmalarımıza rağmen adlarını bulamadığımız meslektaşlarımız da vardır ve genellikle Anadolu basınında bulunmaktadır."

Raporda, **"Bir düşüncenin hapisle cezalandırılmasını çağımızın düşünce ve basın özgürlüğü anlayışıyla bağdaştırmak güçtür"** denilmekteydi.

FİJ toplantısı

Türkiye Gazeteciler Sendikası İstanbul Şubesinin çalışma raporunda, önümüzdeki eylül ayı içinde İstanbul'da toplanacak Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FİJ) hakkında da bilgi verilmekteydi. FİJ yönetim ve yürütme kurullarının, geçtiğimiz yıl Strasbourg'da yaptıkları toplantıda, 1972 Kongresinin İstanbul'da toplanması önerilmişti. TGS tarafından yapılan bu öneri, bazı tereddütlerden sonra kabul edilmişti. Türkiye'de geçen olaylar, basın özgürlüğünü savunan gazetecilerin büyük kongrelerini sıkıyönetim rejimi altında yapmaları ihtimali tereddütler yaratmış ve bazı üye ülke sendikaları, İstanbul Kongresinden vazgeçilmesi görüşünü ileri sürmüşlerdi. Sonunda, kongrenin, eylül ayında İstanbul'da toplanması kararı alınmıştı (Bak: Toplum, Sayı 15.)

Hollanda Gazeteciler Sendikası ile Alman Gazetecileri Birliği, İstanbul'da toplanacak kongreye katılmağa karar vermişlerdi. Bu konuda raporda şunlar yer alıyordu:

"Yalnız Hollanda Gazeteciler Sendikası, bu kongrenin İstanbul'da yapılmasının mevcut rejimin FİJ gazetecileri tarafından tasvibi anlamına geleceği biçimindeki eski görüşünü koruyarak İstanbul Kongresini boykot edeceğini bildirmiştir. TGS buna verdiği cevapta, Hollanda Sendikasının bu kararının Türkiye'de basın özgürlüğünü kısıtlamak isteyenlere ancak yardımcı olabileceğini bildirmiştir.

Daha sonra FİJ'e üye iki Alman sendikasından biri de aynı gerekçeyle İstanbul Kongresine katılmayacağını açıklamıştır. Adıgeçen sendika bu arada, İstanbul'daki Kongrede Türk gazetecilerinin serbestçe konuşmaktan çekineceklerini de gerekçesinde ileriye sürmüştür."

Raporun kaleme alındığı sırada Alman Gazeteciler Birliği de Türkiye'de basın özgürlüğü bulunmadığı gerekçesiyle İstanbul Kongresine katılmama kararını alıyordu.

FİJ Kongresinin gündemi

Herşeye rağmen, eylül ayında toplanacak olan Kongrenin gündemi şöyledir:

- **Özel ilân verenlerin basın özgürlüğünü kısılayıcı çabaları ve buna karşı alınması gereken tedbirler.**
- **Gazete içi özgürlüğün sağlanması. Bu özgürlük sağlanmadıkça, genel anlamda basın özgürlüğünün değer taşıyamıyacağı görüşüne ilişkin bu madde, gazete işvereni ve onun tarafından atanan müdüre karşı özgürlüklerinin savunulmasını kapsamaktadır.**
- **Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler gibi devlet temsilcilerinin katıldığı topluluklarda gazetecilik mesleği ile ilgili olarak alınan veya alınmak istenen kararlar.**
- **Dünyada basın özgürlüğü** (gündemin bu maddesinde basın özgürlüğüne her ülkede yapılan saldırı ve kısıtlamalar anlatılmakta, her ulusal sendika temsilcisinin bilgi vereceği belirtilmekte, kongre kararı ile bu durumların protesto edileceği açıklanmaktadır. Atina Gazeteciler

Sevindirici gelişme

Türk siyasal yaşantısında **«Ecevit ekibi»** olarak bilinenler, çok değil, daha 12 Mart öncesine kadar, sık sık **«aydın kamuoyu»** ile, onunla birlikte **de kendi partilerinin bir kesimiyle ters düşüp duruyorlardı.**

Örneğin, bir siyasal af sorununu hatırlayınız. Bunun, Türkiye'de gereksiz yere kanayıp duran, halk ile aydının arasını açık tutmaktan başka hiçbir şeye yaramayan bir kangreni kesip atmak için gerekli bir işlem olduğu söylendiği zaman, aydın kamuoyunun ve CHP'nin büyük bir bölüğü ayağa kalkmış, **«Kuyudan adam çıkarma»** haykırışlarıyla, Ecevit ve arkadaşlarını 27 Mayıs ve Anayasa düşmanlığıyla suçlamıştı. Oysa bunun 1961 Anayasasının kişi hak ve özgürlüklerini, ekonomi ve toplumsal haklarını, özerk kuruluşlarını değil değiştirecek, zedeleyecek tek bir yönü yoktu. İşin acısı şudur ki, zaman geldi, CHP içinde siyasal affa **«1961 Anayasasına aykırıdır»** diye kıyamet koparanların bazıları, aynı Anayasanın iyice budanması karşısında seslerini bile çıkaramadılar! Hattâ bunlardan birisi, geçenlerde, Ecevit demokratik rejimin özünü değiştirecek nitelikte saydığı yeni Anayasa değişikliklerine karşı çıktığı için, aslında kendi kendisini inkâr ettiğini bile düşünmeden, CHP'deki görevinden hattâ partisinden ayrılacak kadar ileri gitti.

Örneğin, gençlik olaylarını hatırlayınız. Ecevit ve arkadaşları bu olayları kınadıkları, bunlar durmazsa Türkiye'de demokrasinin büyük tehlikelerle karşılaşacağını söyledikleri zaman, gene aydın kamuoyunun büyük bir bölüğü ve CHP'lilerin bazıları, onları gençlik düşmanı olmakla suçlamışlardı. Silâhsızlanmayı savundukları zaman, **«silâhlanmayı bırak, ölmeye bak»** diye nâmeler döktürmüşlerdi. Yirmi yaşların ateşiyle sokağa dökülen çocuklara doğru yolu göstermeye yardımcı olacaklarına, onları alkışlamışlar, hattâ kullanmağa kalkışmışlardı. İşin acısı şudur ki, zaman geldi, sokak olaylarını ve bunları düzenleyen örgütleri pek benimsemeyen bazıları, daha ilk gününden itibaren bunlara karşı durum almış olan Ecevit'i **«anarşizmle», «Partiyi ve Türkiye'yi bilinmeyen âkıbetlere sürüklemekle»**, hattâ, bir zamanlar kendilerinin pek içli dışlı oldukları **«Dev-Genç'i partiye kaydetmekle»** suçladılar ve güya bunu protesto amacıyla CHP'den ayrıldılar.

Örneğin, reformlar konusunu hatırlayınız. Ecevit ve arkadaşları Türkiye'de gerekli ekonomik ve toplumsal alt-yapı değişikliklerinin ancak genel oyla gerçekleşebileceğini, artık Atatürk dönemine benzer bir sivil-asker yönetimine imrenilmemesini, bunun çağının geçtiğini savundukları zaman, aydın kamuoyunun büyük bir bölüğü, bu arada bazı CHP'liler, onları **«halk dalkavukluğu»**, **«ordu düşmanlığı»** ile suçlamışlardı. İşin acısı şudur ki, zaman geldi, bir sıralarda dikta yönetiminin en ateşli savunuculuğunu yapan bu CHP'liler, Ecevit'i **«demokrasi düşmanı, «diktacı»** olmakla suçladılar; hattâ, hiç yüzleri kızarmadan, bu gerekçe ile partiden istifa ettiler.

12 Mart, Türk siyasal yaşantısında, eğriyi ve doğruyu açıkça ortaya koyan bir mihenk taşı oldu. Yalnız o kadar değil, kim tutarlıdır, kim tutarsızdır; kim içtendir, kim fırsatçıdır, onları da gösterdi. Ortalıktaki bütün belirtiler, Türk aydın kamuoyunun 12 Mart la birlikte doğruyu, tutarlıyı ve içteni görüp benimsediği yönündedir.

Bunu anlamak için Türk basınına üstünkörü bir göz atmak yeter de artar bile. Gerçi sağ basının tutumunda hiçbir değişiklik yoktur. Eski bilgisizlikleri, eski yanlış değerlendirmeleri, eski kışkırtma ve suçlamaları devam edip gidiyor. Orta ve sol basında da büyük bir yılgınlık, büyük bir sessizlik var. Ama, konuşulan ve yazılan kadarıyla, Türk aydınlarının artık demokrasinin ve genel oyun erdemini anlamağa, bürokratik ve diktacı yönetimlere imrenmemeyi öğrenmeğe ve halkla özdeşlmenin erdemine inanmağa başladıklarını görüyoruz. Ecevit ekibinin ötedenberi savunduklarını benimsemeye başladıklarını görüyoruz. Bu, hiç kuşkusuz, çok sevindirici bir gelişmedir.

Sevindirici olduğu kadar da, sağlıklı bir gelişmedir. Gerçekten, Türkiye'de demokrasi 12 Mart kayasına Anayasa yüzünden değil, bir yandan AP'nin yanlış hesaplara ve beceriksizliğe, bir de Menderes örneğinin verdiği korkuya dayanan tutumu; öteyandan da, aydınların demokrasiye ve genel oya inançsızlığı yüzünden çarpmıştır. Yargı organları, özerk kuruluşlar, AP'nin tutumuna bir tepki göstermiş olmak kadar bu inançsızlık yüzünden de rejime sahip çıkmamışlardır. Yoksa, Anayasanın boşlukları nedeniyle değil... Türkiye'deki anarşi ortamı işte böyle bir zemin üzerinde yeşermek olanağını bulmuştur. Bilmiyoruz, AP, olup bitenlerden ders alıp, bundan sonraki davranışlarını ona göre düzenleyecek, düzenleyebilecek mi? Ama aydın kamuoyu, daha bir süre AP'ye katlanmak pahasına bile olsa, demokrasiye ve genel oya saygının, demokrasiyi yaşatabilmek için görevlerine daha iyi sahip çıkıp yetkilerine daha çok uymanın gereğini mutlaka anlamış görünmektedir.

Böyle bir gelişme sonunda, eskiden aydın kamuoyunun bir bölüğünün desteğini arkalarında bulan Ecevit-karşıtı CHP'liler, şimdi bu destekten de yoksun kalmışlardır. Başka bir deyişle, artık Ecevit karşısında, ipe sapa gelmez iftiralar dışında, Ecevit'e karşı oynayacakları hiç bir kozları yoktur; tersine, şimdi Ecevit ekibiyle aydın kamuoyu arasındaki ters düşme ortadan kalktığı için, Ecevit'in kozları çok güçlenmiştir. Bu bakımdan, CHP'den istifa edenler, çok kısa bir sürede, İnönü'yü yanıltan kalemlerin dışında, hiçbir destekleri kalmadığını görerek, büyük bir yalnızlık içinde olduklarını anlayacaklardır.

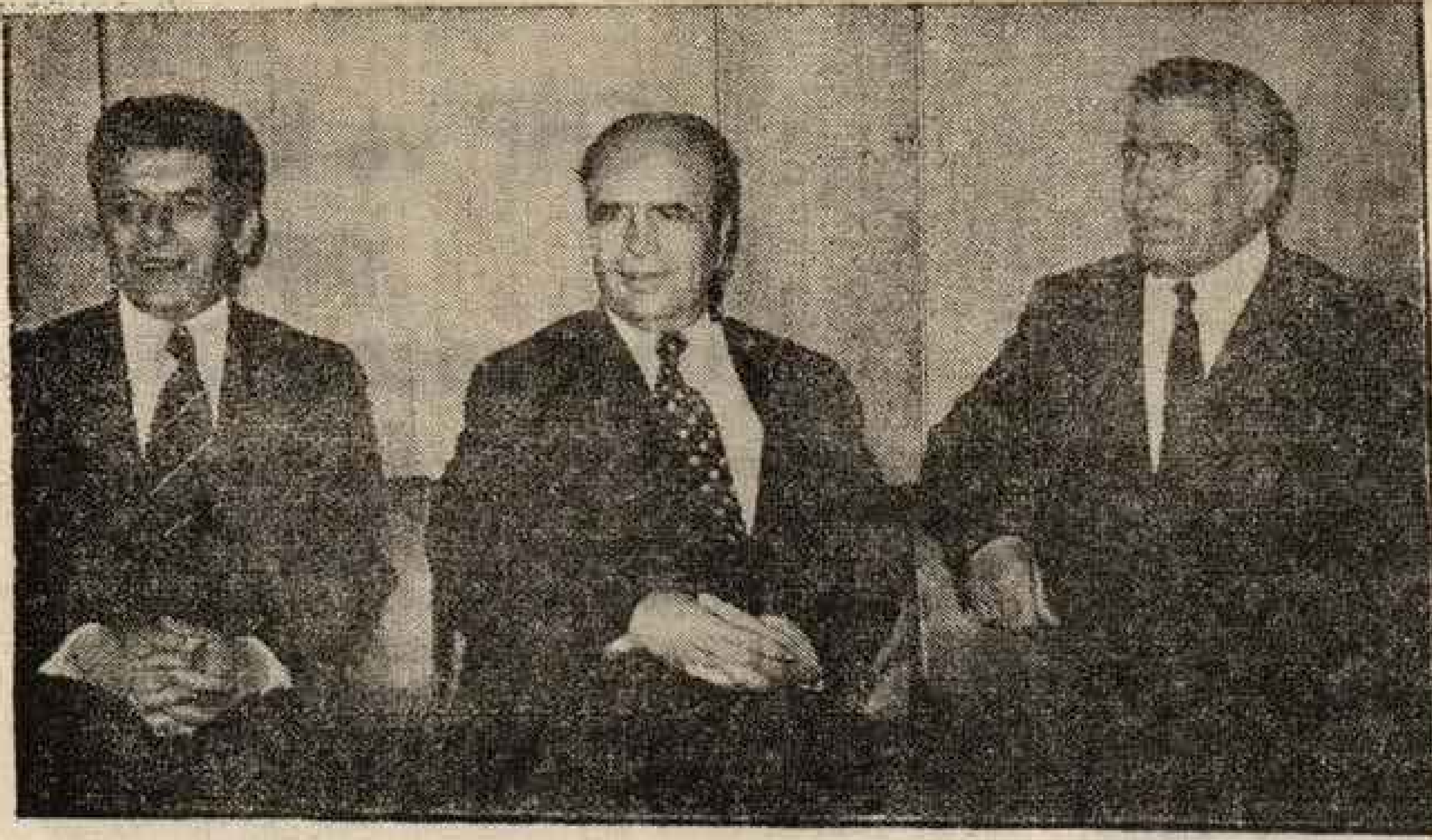
Tabiî, bunu anlayacak yetenekte iseler!...

A. HALÛK ÜLMAN

Sendikasının üyelikten çıkarılması konusunun bu Kongrede görüşülmesi de muhtemeldir).

■ **Basın özgürlüğü için mücadelede greve gitmek zorunda kalan FİJ üyesi sendikalara yardım için Federasyon çerçevesinde bir fon kurulması.**

Kongre hazırlıkları ilerlemektedir. FİJ Kongresi dolayısiyle, bütün dünya basınının gözünün Türkiye'ye çevrik olacağı tahmin edilmektedir. Bunun, demokrasi anlayışımıza yeni bir hava ve ışık getireceği söylenmektedir.

MELEN, DEMİRSOY, TUNÇ: Uyuşmazlıktan greve

İşçiler

"Nezaket ziyareti"

Geçtiğimiz haftanın sonunda, cumartesi günü, saatler 14.30'u gösterirken Türk-İş'in Bayındır sokaktaki binasına giren TRT kameramanları, taşımakta oldukları film makineleri ve reflektörleri, giriş kapısının hemen yanındaki masaya bıraktılar. Hava dayanılmaz derecede sıcaktı ve bu sıcakta bir de o koca makineleri taşımak kolay iş değildi.

Bir gün önce Türk-İş galerisinde resim sergisi açmış olan iki genç ressam ise, TV mensuplarını görünce heyecanlanmışlardı; ne var ki, o sırada birer ikişer sökün eden foto muhabirleri ve gazetecilerden, televizyoncuların sergi için değil, biraz sonra Türk-İş'e gelecek olan Başbakan Ferit Melen'in ziyaretini tesbit için orada bulunduklarını anladılar ve biraz bozuldular ama, Başbakan Ferit Melen, Türk-İş'i ziyareti bitince, sergiyi de gezdi de, genç ressamların neşesi yerine geldi.

Başbakanlık Özel Kaleminden o sabah Türk-İş Genel Merkezine telefon edilmiş ve **"Sayın Başbakan'ın saat 15'te Türk-İş'i ziyaret etmek istediği"** haber verilmişti. Aslında, Türk-İş yöneticileri, kamu sektöründe bir süreden beri devam eden ve **"birer sorun"** halini almak eğilimi gösteren toplu sözleşmeler hakkında görüşmek üzere, Başbakandan randevu istemişler, Başbakan da Türk-İş yöneticileriyle, Türk-İş Genel Merkezinde bir **"misafir"** olarak konuşmayı daha uygun bulmuştu.

Görünüşe göre, Başbakan Melen'in Türk-İş'i ziyareti, olağan sayılması gereken bir **"nezaket ziyareti"** ydi. Ama, gazete ve ajansların tecrübeli büro şefleri, **"nezaket ziyareti"** sırasında, önemli konuların özellikle de Karayolları Genel Müdürlüğündeki grev kararının görüşüleceğini anlamışlar ve muhabirleriyle fotoğrafçılarını Türk-İş'e göndermişlerdi.

Makam arabası, "aşina sokak"ta.

Başbakanın siyah makam arabası, saat 15'ten iki dakika önce Türk-İş'in kapısı önünde durdu. Fotoğrafçılar koşuştular. O sokak aslında Melen'e hiç yabancı değildi; çünkü Melen Türk-İş'in tam karşısında olan **Güven Partisi Genel Merkezine** yıllarca gelip gitmişti. Başbakan Ferit Melen, otomobilinden inip Türk-İş'in merdivenlerini çıkarken, Güven Partisi'nin pencerelerine dizilen partililer de Başbakanı seyrediyorlardı.

Ferit Melen'i merdivenlerin başında, Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ile Genel Sekreter Halil Tunç karşıladılar. Hep beraber, Demirsoy'un odasına girdiler, gazeteciler de peşlerinden odaya doluştular. Başbakan, **"Ben sıcaktan pek müteessir olmam ama, bu sıcak bayağı ağır geldi"** diyerek sıcaklardan şikâyet etti. Bu arada, fotoğrafçılar ve TV operatörleri harıl harıl film çekiyorlardı. Sonra kapılar kapandı ve görüşme başladı.

Yarım saat kadar süren ziyaret sırasında, gazetecilerden bir kısmı, görüşme hakkında yorum yapıyordu. Bu arada bir gazeteci, **"Başbakanın, Türk-İş'ten sonra, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Merkezini ziyaret edeceğini"** söyledi. Bu, o kadar akla yakın geldi ki, Başbakanın koruma âmiri, izlenecek yolu saptamak için gazetecilerden, İşveren Konfederasyonunun yerini sordu. Ama görüşme bitip de Başbakan Türk-İş'ten ayrılırken, **"Başka bir ziyaret yapıp yapmıyacağı"** sorusunu **"Bugün başka ziyaret yok"** diye cevaplandırınca, söylentinin asılsız olduğu anlaşıldı.

Başbakan, Türk-İş yöneticileriyle yaptığı görüşme hakkında da **"bir nezaket ziyareti"** dedi ve başka açıklama yapmadı.

Bütün mesele: Toplu sözleşmeler!

Aslında bu, **"hem ticaret, hem ziyaret"** niteliğinde bir **"nezaket ziyareti"** ydi. Kamu sektöründe bir süreden beri devam eden toplu sözleşme görüşmeleri çıkmaza girmişti ve görünürde de bir ümit ışığı yoktu. Yol-İş Federasyonu, Karayolları Genel Müdürlüğünde grev kararı almıştı; Tek-Gıda İş Sendikası, Tekel Genel Müdürlüğüyle yaptığı toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşmaya varamamıştı; Maden-İş Federasyonunun, Zonguldaklı 40 bin işçi adına Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğüyle yaptığı toplu sözleşme görüşmeleri ise uzadıkça uzamıştı. Bu anlaşmazlıklar 100 binden fazla işçiyi ilgilendirmekteydi.

Kamu sektöründe toplu sözleşmeler uyuşmazlıkla sonuçlanırken, nasıl olmuşsa olmuş, Şeker Şirketi ile Şeker-İş arasında, işçilerin günlük ücretlerine 11 lira zam yapılarak toplu sözleşme imzalanmıştı. Şeker-İş Sendikası, **"Şeker fabrikalarında bu yıl görülmemiş bir verim artışı olduğunu"** öne sürmüş, **"Küba'da şeker üretiminin düşmüş olması yüzünden dünya şeker piyasasındaki durumdan yararlanan Türkiye'nin şeker ihraç ederek kazanç sağladığını"** yetkililere hatırlatmış ve bu kazançtan **"Sosyal adalet ilkelerine uygun olarak"** yüklüce sayılacak bir zam koparmayı başarmıştı. Özel sektörün önde gelenleri ve onlara uyan bazı kamu kesimi yetkilileri de **"Ücret artışının verim artışına bağlanması"** görüşünü savunmuyorlar mıydı? İşte şeker işçileri, verimi artırmışlardı; öyleyse ücret artışı da haklarıydı. Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi yetkilileri de bu görüşü paylaşmış olacaklar ki, önceleri uyuşmazlığa götürdükleri toplu sözleşmeyi, Halil Tunç'un araya girmesinden sonra imzalamışlardı. Ne var ki, sözleşmenin 11 lira ücret artışıyla imzalandığını duyan Maliye Bakanlığı yetkilileri, sert bir şekilde söylenmeğe başladılar. Zaten sıkıntıda olan Maliye, bu yıl, ücret artışı için para bulamayacaktı; o yüzden de toplu sözleşmeleri **"senbolik ücret artışları"**yla **"idare etmek"** gerekiyordu. Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun, 19 Temmuz çarşamba günü TBMM. birleşik toplantısından önce Mecliste, **"11 lira zammı nasıl verir? Bu Şeker Şirketi Genel Müdürünü azletmek lâzım"** dediğini duyan milletvekilleri vardı.

Nitekim, Müezzinoğlu'nun bu sert çıkışından tam altı gün sonra, Türkiye Şeker Fabrikaları Genel Müdürü Avni Sılay'ın görevinden alındığı açıklandı.

Grev endişesi

Maliye Bakanlığının bu kesin tutumu, kamu sektöründeki öbür top-

CHP ve kitle partisi yutturmacası (2)

Günümüzün, üzerinde en çok durulan konularından biri olan, CHP'nin yeni kazanmakta olduğu kurumsal nitelik, bugüne dek ya art niyetli bazı kişiler tarafından akıl almaz benzetme ve iftiralarla aslında çok başka bir biçimde gösterilmek istenmiş, ya da bazı ters toplumsal tahliller sonucu yanlış eleştirilere hedef olmuştur.

CHP'nin herkese açık bir kitle partisi olmasını önerenler ve Türkiye'de halkın kaynaştığını halkı bölen «imtiyaz duvarları»nın ortadan kalktığını öne sürerek, «sınıf particiliği» oynayarak halkı bölmenin, CHP'yi yanlış toplumsal hedeflere sürükleyeceğini iddia edenler aslında çok önemli noktalarda yanılmaktadırlar. Bu görüşte olanların iddialarını dayandırdıkları gibi halk, Türkiye'de gerçekten kaynaşmakta ve kendi içindeki «imtiyaz duavrları»nı yıkmaktadır. Geçen yazımızda da belirtmiş olduğumuz gibi, ekonomik çıkarları ulusal pazar ekonomisi düzeyine çıkmış insanların siyasal ve sosyal davranışlarında birbirleriyle ve merkezî bir siyasal yapının karar alma süreciyle ilgilenmeleri ve bu bakımdan birbirleriyle kaynaşmaları kesin bir gelişme ve modernleşme göstergesidir. Davranışlarında ekonomik ve toplumsal bilincin egemen olduğu böyle bir toplumun insanlarının da kendilerini bölen «imtiyaz duvarları»nı, elde ettikleri siyasal güçle ortadan kaldıracakları açıkça bellidir.

Ama halkın ekonomik ve siyasal sistem çevresinde böyle kaynaşmış bulunması, siyasal iktidarların ve ayrıcalıklı zümrelerin baskı ve taleplerine karşı kendi çıkarlarını ve haklarını savunmada daha güçlü oluşu, toplumun her türlü farklılaşma ve çıkar değişikliklerinden tamamen arınmış olduğunu bize göstermez. Gelişen, modernleşen, yoğun işbölümü ve ihtisaslaşmayla büyüyen her toplumda mutlaka farklı çıkarlar ve o farklı çıkarları yansıtan farklı siyasal ve toplumsal görüşler olacaktır. Böyle bir ortamda tarımsal ürünü başkaları sağlamakta, trenleri ve uçakları başkaları işletmekte, fabrikalarda başkaları çalışmakta, dükkânları ve büroları başkaları işletmektedir. Bu değişik üretim birimlerinde çalışan insanların diğer birimlerde çalışan insanlardan bazı farklı ekonomik ve sosyal çıkarları olması beklenebilir. Gerçi bu insanların her biri, oynı toplum içinde. bir bayrak altında ve aynı devletin uyruğu olarak, tasada, kıvançta ve ülküde bir insanlar olarak yaşamaktadırlar ama, bu insanlardan üreticilerin, mallarını pahalıya satmak, toptancıların, bu malları ucuza kapatmak işverenin işçilerini ucuza çalıştırmak, işçilerin de işverenden fakla ücret koparmak eğiliminde oldukları da bir gerçektir.

İşte bu farklı çıkarlar, toplum ne kadar kaynaşmış olursa olsun, varlıklarını her zaman sürdürecek ve toplumun gelişme dinamiğini ve siyasal çekişmelerini oluşturacak unsurlar olarak belireceklerdir. Toplum modernleştikçe gelişen ve güçlenen sendikalar, halkı bütünleştirme gayesiyle ortaya çıkmamaktadırlar. İşveren sendikaları da, işçi sendikaları da, işverenlerin ve işçilerin kendi ekonomik çıkarlarını birbirlerine kabul ettirme araçları olarak görev yapmaktadırlar. Bir anlamda, bu çıkar çatışması bu kurumlar eliyle barışçı bir yoldan uzlaştırılmaktadır, ama bu, hiç bir zaman, farklı görüşlerin ve çıkarların ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Çatışmasız ve farklılaşmanın getirdiği değerlerin çekişmediği bir toplum, ya mutlak uyuşum üzerine kurulmuş bir ütopya, ya da şişeden çıkacak cinin her problemi çözdüğü bir masal diyarı olacaktır.

Böyle bir şey mümkün olmadığına göre, halkın bütünleştiğini iddia edenler ve bu nedenle CHP'nin de herkese açık bir kitle partisi haline dönüşmesini savunanlar büyük bir yanılgı içerisindedirler.

Yanılgı başlıca şu iki noktadadır :

a) Gelişen toplumlarda çıkarlar farklılaştığı için bu farklı çıkarları barış içinde uzlaştırma zorunluluğu doğar. Bu anlamda, çatışmanın modern siyasal ve sosyal kurumlar eliyle uzlaştırılması başka şey, ortadan tamamen kaldırılması başka şeydir. Toplumdaki barış haline ve değişik çıkarların demokratik ve plüralist bir rejim içersinde bir arada yaşamasına bakıp bunu mutlak bir uyum hali olarak görenler bilimsel bir yanılgı içerisindedirler.

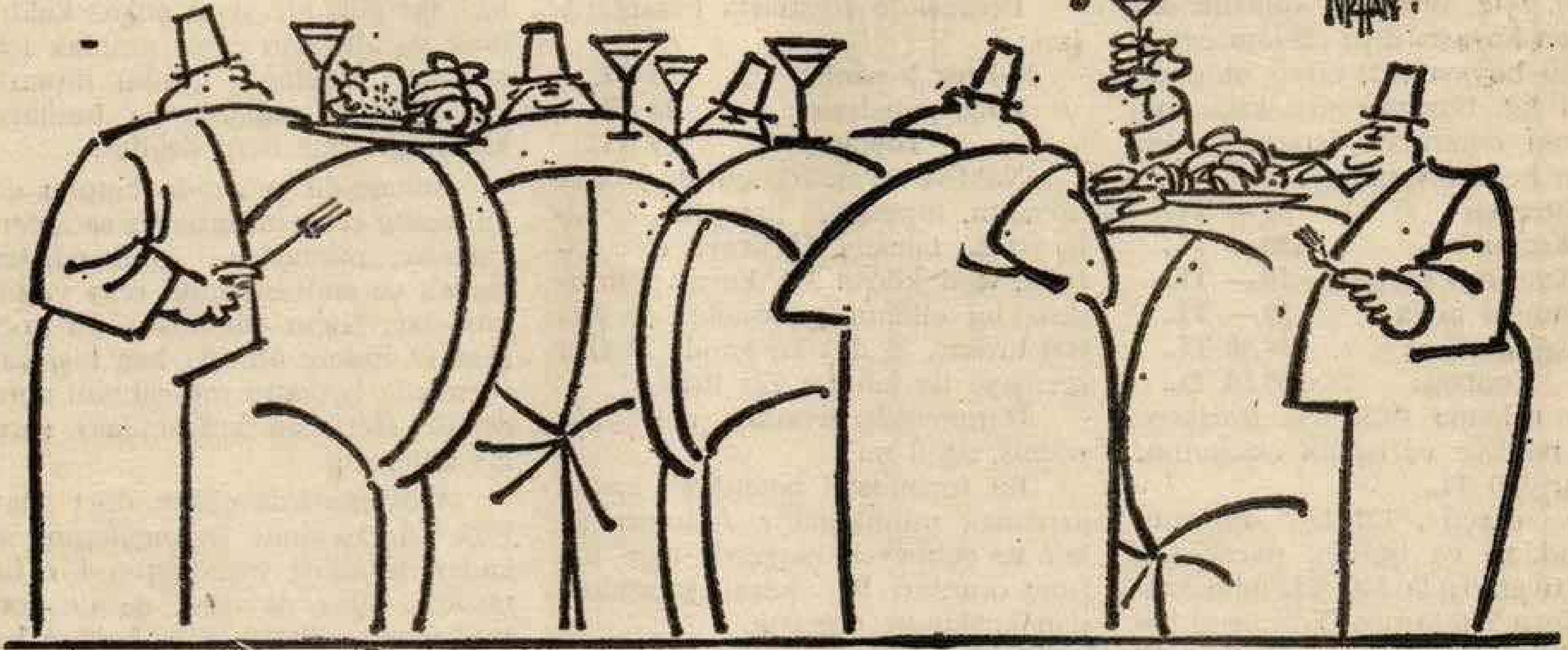
b) Kitle partisi, iddia edildiği gibi, kapıları herkese açık bir parti değildir. Belki çok gelişmiş tüketim toplumlarında bu niteliğe biraz daha yaklaşmıştır ama, özellikle, gelişmekte olan toplumların kitle partileri herkese ve her farklılaşmış çıkara açık parti değillerdir. Bu anlamda bir kitle partisine insanlar hep aynı sınıftan gelmezler ama, değişik sınıf ve gruplardan çıkarları genel anlamda eş doğrultuda olan, birbirleriyle çıkarları kesinkes çatışmayan insanlar gelirler. Aksi halde, herkese her şeyi vaadederek iktidara gelmiş bir kitle partisinin belirli bir iktidar anlayışı ve programı olamıyacağı gibi, tutarlı bir biçimde yürüteceği siyasal bir programı da olamaz.

Bu açıklamaların ışığında CHP, gelişen bir toplumda, toplumdaki ekonomik ve sosyal farklılıklara dayanan bir muhalefet partisi ve de bir iktidar alternatifi olmak istiyorsa herkese açık bir kitle partisi olarak değil, ancak eş doğrultudaki değişik çıkarlara açılan bir parti olarak Türk siyasal hayatına katılabilir.

Aksi halde, modernleşen bir toplumun sağlıklı bir şekilde geliştirdiği uzlaşma haline bakıp buna yanlış bir biçimde **«mutlak uyuşum»** teşhisi koymak ve kitle partilerini olmadık bir şekilde tanımlayıp, CHP'yi bir kavram kargaşalığının simgesi haline getirmek ne CHP'ye, ne de korunması ve geliştirilmesi için çaba sarfedilen Türk demokrasisine yarayacaktır.

AHMET N. YÜCEKÖK

lu sözleşmelerde anlaşmaya varmayı güçleştiriyordu. Şu anda, yumurtanın kapıya geldiği kuruluş ise, Karayollarıydı. Hükümet, sıkıyönetim bölgeleri ile, deprem felâketine uğramış dokuz ilde konulmuş grev yasağı yüzünden grev uygulamasının güçleştiğini düşünmüştü ama, yetkililer, bu bölgeler dışında yapılacak bir grevin de Türkiye'nin karayolu ulaşımını felce uğratabileceğini hatırlatmışlardı. Örneğin Bolu'da grev yapılmasını engelleyen bir durum yoktu ve burada yapılacak grev, Ankara - İstanbul karayolu ulaşımını durdururdu. Üstelik, şimdi turizm mevsimiydi de... Grevin üç ay ertelenmesi mümkündü ama, o zaman da kış gelecek ve devamlı bakım iste-

yen yollar grev yüzünden büsbütün kapanacaktı. Yani, Karayollarında yapılacak bir grev, her zaman herşeyi altüst etmeğe yetiyordu.

Başbakan, Türk-İş'i ziyaret ederken, bu konuyu tatlıya bağlamak istiyordu. Eski bir Maliyeci olarak, zam vermenin mümkün olmadığı görüşünü o da benimsiyordu. Ama Türk-İş de **"Fiyatların son iki yılda yüzde 40'a yakın bir artış gösterdiğini, bu şartlar altında işçinin aç kalacağını, dolayısıyla verimin giderek azalacağını"** söylüyordu. "Bu da sosyal bir devletin **Başbakanlık koltuğuna oturan kimsenin kolay kolay gözden uzak tutamayacağı bir husustu. İşçinin, artan fiyatlar karşısında korunmaya hakkı olduğunu kabul etmek, en ileri işveren dostunun bile, istemese de kabul etmek zorunda olduğu bir gerçekti ve Başbakanın bu gerçeği haydi haydi kabul etmesi gerekirdi."**

Kritik bir nokta

Melen, iki taraf arasında kalmıştı. Üstelik kendisine, Karayollarının yanısıra, Tekel Genel Müdürlüğü ve Zonguldak Kömür İşletmesinde de ayni sonuçla, yani grevle karşılaşılacağı hatırlatılınca, Başbakanın düşüncesi büsbütün arttı.

Başbakanın, Türk-İş'i ziyareti 22 temmuz günüydü; iki gün sonra, yani 24 temmuzda ise, **Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu**'nun yürürlüğe giriş yıldönümüydü. 1963 yılında bu kanun tasarılarını hazırlatıp Meclise sevkeden Kabinenin bir üyesi olan Melen, o sıralarda kanunun çıkmasından yana olanlarla karşı görüştekilerin Bakanlar Kurulunda yaptıkları sert tartışmaları hatırlayıp, kendi kendine, "haklı çıktım" demekte midir, bilinmez ama, Başbakan olarak hem de Maliyeci bir Başbakan olarak, güç durumda bulunmaktadır. Üstelik, henüz sert çıkışlar yapmağa başlamamış olan Türk-İş'in hücuma geçmesi, Melen'i kendi partisinin de baskısıyla karşı karşıya bırakacaktır. Feyzioğlu'nun, kendi partisinden bir Başbakanın, seçimlere bir yıl kala işçilerin tepkisiyle karşılaşmasının yaratacağı zararları düşüneceği ve bunu önlemeye çalışacağı; öbür yanda ise, AP'nin **"Ben işbaşında olsaydım, işçilerin haklarını verirdim"** temasını, işçi çevrelerinde ustaca işleyeceği bugüne kadar edinilmiş tecrübelerden anlaşılmaktadır.

Bütün bu muhtemel gelişmelerin yanısıra, 100 binden fazla işçi de, resmî rakamlara göre, iki yılda yüzde 38,6'yı bulan fiyat artışının bütçelerinde açtığı büyük gediği kapatacak bir zammı beklemektedir.

TOPLUM baskıya geçerken, Hükümet yetkilileri ile **Türk-İş** arasındaki görüşmeler devam ediyor ve Yol-İş Federasyonu, grev hazırlıklarını sürdürüyordu.

Pahalılık Varan : 1 !

Ah şu fiyatlar.!

25 temmuz salı günü TRT televizyonu haberlerini dinleyenler, pahalılıktan şikâyetçi olanların arasına İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Dündar Soyer'in de katıldığını öğrendiler. Soyer, pahalılıkla mücadele için tedbir alınmasını istiyordu.

Tüccar ve senayicilerin resmî kuruluşu olan Ticaret ve Sanayi Odaları yetkilileri, zaman zaman bu yolda yaptıkları çıkışlarla, pahalılıktan yakınır, fiyat artışlarının suçunu, hammaddelerin pahalı oluşuna ve işçi ücretlerine bağlarlar. Bu suretle de pahalılığın sorumluları arasından kendilerini sıyırırlar.

Bu şikâyetler, sanayicilerin, çok pahalı olan hammadde ve yüksek işçi ücretleri yüzünden, mamûllerini çok pahalıya malettiklerini, hattâ kendilerinin, kâr etmek bir yana, zarara uğradıklarını, sırf sineye çektiklerini ortaya koymaktadır!

Yurdumuzda hammadde fiyatları gerçekten —ama gerçekten!— çok yüksektir. Dilerseniz, iki örnekle hammadde fiyatlarının ne kadar yüksek olduğunu ve mamûllerin nasıl zararına, ya da çok düşük kârla satılmakta olduğunu görelim.

Birlikte yapalım

Şimdi size iki formül sunuyoruz. Bunlardan birincisi, plâstik badana boyacısının nasıl yapıldığını ve hammadde fiyatlarını vermektedir.

50 litre suyu bir varile doldurup, içine 16 kg. plâstik tutkal atın ve karıştırın. Sonra, 2 kilo arap sabununu 3 litre ılık suda eritip, varildeki suya ilâve edin. Bir başka kaptaki 1 litre suda 10 tane «dylon» kumaş boya kapsülünü eritin, tül-

benten süzerek varile dökün ve iyice karıştırın. Son olarak da 50 kg. (iki torba) ince öğütülmüş kaba üstübeçi varile dökün ve sopa ile adamakıllı karıştırın (dalgasız boya elde etmek için çok iyi karıştırmak şarttır). İşte, piyasada **«plâstik dispersiyon boyası»** diye reklâm edilen bir çeşit boyayı elde etmiş oldunuz.

121 kg. boyanın size kaça mal olduğunu öğrenmek isterseniz, bir maliyet hesabı yapalım:

50 litre su	**1,— TL.**
16 Kğ. tutkal	**180,— TL.**
2 Kg. arap sabunu	**10,— TL.**
10 kapsül boya	**30,— TL.**
50 Kg. üstübeç	**38,50 TL.**
Toplam:	**259,50 TL.**

Bu rakama 40,50 TL. (fazlasıyla) de nakliye ve işçilik ekleyelim; toplam: 300 TL.

Bu suretle, 121 kg. boyanın hammaddesi ve işçiliği, parekende satış fiyatlarıyla 300 TL. olmaktadır. Kilosu 248 kuruş. Oysa, ayni boyanın kilosu, piyasada, takriben 15 liraya satılmaktadır. Hazırladığınız 121 kilo boyanın piyasa değeri 1815 (binsekizyüzonbeş) liradır. Kârınız 1.515 (binbeşyüzonbeş) lira, bir başka ifade şekliyle, yüzde 600'dür!

Hammadde fiyatları ne kadar yüksek ve kâr oranı ne kadar az, değil mi?

Uyu tosunum uyu!

Şimdi ikinci formülü görelim:

Piyasada **«plâstik parke cilâsı»** adı ile ve kiloluk kutularda 35—45 liraya satılan plâstik cilâyı yapmak ise, plâstik badana boyası yapmaktan daha kolay. Bir teneke (20 litre) benzol içine 2 kg. polistren granülleri atıp, bir sopayla karıştırın. 20-25 dakikada tamamen eriyen bu karışım, piyasadaki parke cilâsıdır.

Kaça mı mal oldu?

Perakende fiyatlarla hesaplayalım:

20 litre benzol:	**35 TL.**
2 kg. polistren:	**24 TL.**
Toplam:	**59 TL.**

Nakliye ve işçilik için de 16 TL. koyalım, toplam 75 lira olur. 20 kilo parke cilasını 75 liraya elde ettiniz, yani kilosu 375 kuruş. Elinizdeki bu cilânın piyasadaki değeri 800 liradır. 25 dakika içinde 75 lira sermaye ile kârınız 725 liradır!

Hammadde fiyatları çok yükselmiş, değil mi?

Bu formülleri istenildiği kadar artırmak mümkündür. Aklınıza gelen ve gelmeyen herşeyde ayni kazanç oranları ile karşılaşacağınızdan kuşkunuz olmasın.

İşte yurdumuzda pahalılığın nedenleri, işte yüksekliğinden şikâyet edilen hammadde fiyatları ve işte kâr oranları!..

İnşaat

Büyük müteahhitler

1972 yılının, şimdiye kadar 1 milyar 600 bin metrekare tutan inşâatlarından birisi, geçtiğimiz hafta cuma günü, yirmi saniye içinde çöküverdi. Başkentte, Abidinpaşa semtindeki altı katlı yapının dört katı, düşük yevmiyeli ve sigortasız 6 inşaat işçisine bir anda mezar oluverdi. Birisi ağır yaralı olmak üzere, diğer 6 işçi de tesadüfen kurtuldu. Ankara Belediyesinin, Karayollarının, Askerî birliklerin vinçleri, kepçeleri, buldozerleri, iki gün bir gece, enkaz kaldırmak ve altından ceset aramak için seferber oldular. Çünkü inşaatta kaç işçinin çalıştığı ve bunların kimlikleri bile belli değildi!

Ankara'da o sırada betonu dökülmekte olan inşaatların sahipleri, kalfalar, mimarlar, mühendisler, merak ve endişe içinde, olay yerine koştular. Niçin çökmüştü bu koca inşaat? Enkaz altında kaç kişi can vermişti? İnşaatın müteahhidi neredeydi? Herkesin kafasındaki sorular bunlardı.

Abidinpaşa'da çöken dört kat, 1972 Türkiyesinde insanoğlunun ne kadar tesadüfi yaşadığının bir örneğidir. Olay ne ilkti, ne de son. 1957 yılında, 3000 kişilik Ankara kapalı spor salonunun çöküşü eğer 24 saat öncesine rastlanmış olsaydı, aralarında o günün Cumhurbaşkanı da olmak üzere 3000 kişiden bir tekinin bile sağ çıkması mûcize sayılacaktı. Yapı, altında kimse bulunmadığı bir sırada çökmüş ve kaza sadece 5 milyonluk —o günün parasıyla— bir zararla atlatılmıştı. Gazeteler, günlerce, sorumlu aradılar. Tahkikat dosyasının hazırlanması üç yıl sürdü. Sonunda, müteahhit (Abidin Mortaş), eceliyle öldü de, sorumlu aramak gereği de ortadan kalktı!

Şimdi de, Abidinpaşa'da çöken inşaatın sorumlusu aranıyor. Ama aslında, kaçan müteahhit Avni Taşpınar bu olayın tek sorumlusu mudur? Yakalansa ve de ceza yese, mesele halledilecek midir? 1972'nin Türkiyelisi, tesadüfen yaşamaktan kurtulacak mıdır?

Yap-Sat düzeni

Bu olay, aslında, ülkemizde inşaat sektörüne hakim bulunan düzenin kaçınılmaz bir sonucudur. Bu düzenin inşaatçılar arasındaki adı, **«yap-sat»** düzenidir. Yapı, daha temeldeyken ihtiyaç sahiplerinin tasarruflarından ve kredi olanaklarından finanse edilmektedir. Müteahhit, daha birinci katı çıkmadan, iskeleye bir **«Satılık Daireler»** tabelâsı yerleştirmekte ve müşteriden avans çekerek inşaatı tamamlamaktadır. Bugünün Türkiyesinde on dairelik apartmanı elli kişiye ayrı ayrı sattığı için cezaevini boylayan **«büyük müteahhitler»** vardır. Ama bunların sayıları, dışarda bina üstü ne bina yapan **«daha da büyük müteahhitler»**den bir hayli azdır.

1971 yılında 7 milyar Türk lira-

Heyûlâ yaratmak

Sıkıyönetim iki ay daha uzatıldı, ülkemize ve ulusumuza hayırlı olsun, diyelim. Ben sıkıyönetimlere alışkınım, aklımın erdiği, yazmaya başladığım 1940 yılından beri bilirim. Kaç sıkıyönetim görmüşümdür, denemişimdir. Komutanların işine karışmadığınız sürece, komutanlar size karışmazlar. Yalnız şu politikacıların işine de karışmıyacak mıyız? Elbette onların sözlerini eleştireceğiz. Sıkıyönetimin uzatılması kararı alınırken, baktım, konuşmacılardan Kargılı ile Aybar'ın sözlerine basınımız hemen hemen hiç yer vermedi. İç işleri Bakanının sözlerini öğreneceğiz de, ona karşı çıkanların sözlerini öğrenmiyecek miyiz? Bu ne biçim basın anlayışıdır? Bir de meslektaşlarımız «**Basın Ahlâk Yasası**»ndan sözederler. Bu yasa birine yer verir, birine vermez mi? İçişleri Bakanının sözlerini öğrendiğimiz gibi ötekilerin de sözlerini öğrensek ne çıkar yani? Kıyamet kopmaz ya, sonunda sözdür, okur geçeriz. İçişleri Bakanı, her polisiye olayı bir sıkıyönetim gerekçesi saymaktadır. Polisiye olaylar bitmiyeceğine göre, İçişleri Bakanına göre, sıkıyönetim de sürgit olacaktır. Buna can dayanmadığı gibi, görev alanlar da dayanamazlar. Sayın Demirel, her baş ağrısının aspirinle tedavisinden boşuna yakınmıyor. Belli ki o dahi artık dayanamaz olmuştur. Anlaşılıyor ki, MGP ile DP bu gidişten çok memnunlar. Onların da sloganı, antikomünizmdir. Bu gıdayla beslenmeseler zâfiyetten yok olup gidecekler.

Unesco'nun kitap yılını yaşıyoruz. Kargılı, aydınların kitap okuyamamalarından yakınıyor. Dünyada bizde olduğu kadar kitap yasaklaması var mıdır? Varsa, ödeşiriz. Hem bunca yıl kitap okuduk da ne oldu, bundan sonra da okumayıveririz, olur biter. Aybar da işkenceden söz ediyor. Poliste sanıklara iskence yapıldığı sıkıyönetim mahkemelerinde açıklandı. Orda açıklanmasa nerden bilecektik? İlgililer bunun mahkemelerde değil, karakollarda olduğunu söylediler. Karakollarda yapılan işkenceler için de Nihat Erim'in Başbakanlığı döneminde koğuşturmaya geçildi. İstanbul'da Siyasi şubenin müdürü, iskence söylentileri üstüne görevinden alındı. Karakollarda işkence yeni bir örnek değildir. Eskiden beri vardır. 1946'da demokrasiye geçtiğimiz zaman, Demokrat Partinin meydanlarda malzemesi, tabutluklarda yapılan işkencelerdi. Turancılara iskence yapmışlardı, solculara işkence yapılmıştı. Ne oldu, unutuldu gitti. Onun için, işkence önemli değildir. Söylenir, konuşulur, sonra unutulur. Mesele, birine yapılan işkenceyi öteki insanın vicdanında duymasıdır. Bazıları boşuna zahmet edip Avrupa Konseyi'nde ter dökmüşler. «Bunlar, bizde minelkadim olağandır.» deyip geçiştirebilirlerdi de... Aybar, Anayasa gereği kimseye iskence yapılamıyacağını söylerken, DP'liler : «Onlar komünist!...» diye bağırmışlar. Aybar, şu cevabı vermiştir : «Anayasamıza göre komünistlere de mürtecilere de işkence yapılamaz...»

Her şey demokrasi için yapılıyor tabii!... Demokrasi, demokrasi... Sadece DP, MGP, AP için mi, yoksa hepimiz için mi demokrasi? Eğer hepimiz için demokrasi ise, Kargılı ile Aybar için de olacaktır. Onlar da, Parlamento gibi yüce bir yerde çıkıp, güvenlikle düşüncelerini söyliyeceklerdir. Azınlıkta kalanlar düşüncelerini söyliyemicekler midir? Bunun ne kadar acı bir iş olduğunu karşı çıkan sözcü de çok iyi bilir. Bir dönemde azınlıkta kalmış, çoğunlukta bulunan partiye karşı düşüncelerini söylemek istemişti de, kürsüde konuşurken Menderes'in militanları az mı üstüne yürümüşlerdi? Bugün gerçi sözcü çoğunlukta değil ama, nedense güçlü kimselere ardını dayadıktan sonra, kürsüye çıkıp veryansın ederken eski günleri hatırlamaz oluyor.

Bir heyûlâ yaratıp, onu da topluma öcü diye gösterdikten sonra konuşacak çok söz bulursunuz. Bir zamanlar, bugünkü oturmuşluğuna erişmeyen Avrupa'da da bir heyûlâ dolaşmış, kralları, imparatorları, prensleri korkutmuştu. Sonra ne oldu? Krallar, imparatorlar, prensler gittiler, heyûlâ olmaktan çıktı.

Çoğunluğu elinde bulunduran parti, demokrasiyi kendi kuralları içinde işletmek için çırpınıyor. Gerçi kendine özgü bazı yenilikler istiyor. Bu, sonunda onun isteğidir. Bir baskı değildir. Baskı olsa bile demokratik bir baskıdır, gene demokratik yöntemlerle bir çözüme ulaşır. Demokratik yöntemler bir kez bozulmaya görsün, ondan zararlı çıkan gene demokrasinin kendisi olur. Bunca deney, bunu açık seçik göstermiştir. Demokratik bir bunalıma giren toplumun, bu bunalımdan çıkma yolu da gene demokratik işlemleri usulünce işletmeyle bulunabilir. «Siz isterseniz hilâfeti bile getirirsiniz...» demişlerdi. Hilâfet gelebildi mi? Gelemedi... Yıkılmaz armada gibi milyonlarca oya dayananlar yerlerinde kalabildiler mi? Kalamadılar. Çünkü bütün yaptıkları, bir toplumun alışkanlığına ve yaşam kurallarına aykırıdır. Toplumlar büyük feylosoflar çıkarmayabilirler. Fakat kalabalıkların yarattığı, ürettiği bir felsefe vardır. O felsefe işler. Ona aykırı, ters düşen gider. Belki bir günde, iki günde gitmez ama, sonunda kesinkes gider. Toplumun ortak felsefesine karşıdır. Bizim toplumumuz sessizdir. Yılların birikimi bir tevekkül ortamında yaşar. Hemen hiç bir şeye başkaldırmaz. Halkçı, genel kültürümüzün içinde başkaldırıcılık yoktur. Büyük devrimler, büyük kargaşalıklar geçirmemiştir. Büyük devrimleri, büyük kargaşalıkları da günü gününe yaşamamış, geriden izlemiştir. Fransız devrimine ve yanıbaşımızdaki Sovyet devrimine çok yıllar sonra bakabilmişizdir. Bu devrimler, yöneticilerimizi ve toplumumuzu sıcağı sıcağına ırgalamamıştır. Her şeye tevekkül içinde bakmışızdır. Ama hep öyle de gitmemiştir. Bugün toplumumuzun alınyazısı olan tevekkülü kendi çıkarları için sömürenler, bunun böyle gideceğine bel bağlamasınlar. Haberleşme araçlarının hızlandığı bir dönemde yaşıyoruz. Haberler toplumumuzda iz bırakacak, ses verecektir. Güçlü yönetici bu hızı gören, bu sesi duyandır; bir heyûlâ, bir umacı, bir öcü ile bir toplumu oyalayan değildir. Tarih, ancak ondan ders almasını bilenlerin işine yarar, yoksa okullarda sınav vermek için öğrenenler de tarih okurlar.

MEHMED KEMAL

İNŞAAT, ÇÖKÜNTÜDEN SONRA: 6 işçinin mezarı

sı özel inşaat sektörüne yatırılmıştır. 1972 yılının ilk üç ayında 677 milyon liralık inşaat yapılmıştır. Ankara, İzmir ve İstanbul gibi büyük kentlerde yapılan inşaatların hemen hemen yüzde 90'ı yap-sat düzeninin bir ürünüdür ve bu yapıların fennî sorumluluğu bir garip bilmecedir. Ankara, İstanbul ve İzmir'de yüzlerce mimar işsiz gezerken, mantar gibi yerden bitme bir takım mimarlık ve mühendislik büroları, tek tip projelerin altına 500 ile 1500 Türk lirası karşılığında imza atarak, inşaatın fenni sorumluluğunu kabullenmektedir. Mühendisler mimarların, mimarlar mühendislerin projelerini gözü kapalı imzalamakta, formaliteler sadece kâğıt üzerinde yerine getirilmektedir.

Bina yapımının denetiminden birinci derecede sorumlu olan belediyeler ise bu konuda tam anlamıyla **«allahlık»**tır. Şehirlerdeki bina yapımı, belediyelerin ellerindeki kadro, malî olanaklar, yetkiler yönünden denetleme sınırının çok ötesindedir. Denetim, birkaç büyük kentin dışında, yok denecek kadar etkisizdir. Birkaç büyük kentimizdeki denetimin başarı derecesi de son çökme olayından anlaşılmaktadır.

Bir denetim ki...

Başkentte yapılan, Ankara Belediyesi Yapı Kontrol Müdürlüğü tarafından denetlenmektedir. Başkent, çeşitli bölgelere ayrılmıştır ve örneğin, Kavaklıdere ve Çankaya'daki yapılar bir tek memurun denetimine bırakılmıştır. Belediyenin denetim yetersizliğinin en belirgin bir örneği, Ankara'daki Karşıyaka yerleşmesidir. Belediye sınırlarının hemen kıyısında, imar sınırlarının içinde ve imar faaliyetlerinin tamamen Belediyenin sorumluluğu altında olduğu ve bütün bunlara karşılık buradaki gelişmeleri Belediyenin eli kolu boğlu seyrettiği 100 bin kişilik yeni bir yerleşme, son birkaç yıl içinde kendiliğinden doğmuştur.

Bugün Karşıyaka semtinde bulunan binlerce yapı, Ankara imar yönetmeliğinin hiçbir maddesine uymamaktadır. Bu yerleşme karşısında Belediyenin katkısı su, elektrik, ulaşım gibi altyapı hizmetlerini götürmek ve bu hizmetleri götürürken de törenler tertiplemektir!

Her türlü teknik kural ve denetimden uzak olarak, yönetilen inşaat işlerinin denetlenmesi, —tıpkı Abidinpaşa'da olduğu gibi—, can ve mal kaybının önlenmesi, Mimar ve Mühendis Odaları gibi meslek kuruluşlarının sürekli talepleri arasında yer almaktan öteye gidememiştir.

Burdur ve Bingöl depremleri sırasında İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun, kurulacağını söylediği **«Yapı Polisi»**nin sözde kalması bir yana, yapı faaliyeti üzerindeki denetleme her geçen gün biraz daha zayıflamaktadır.

İşte Ankara Belediyesi

Örneğin, Ankara Belediyesinin esasen sınırlı olan denetim olanakları, birbuçuk yıl önce yapılan bir değişiklikle daha da zayıflatılmıştır. O zamana kadar 6-7 bölgeye ayrılarak çalışan Bölge Kontrol Şubesinde, denetim işlerliği, genişliği yönünden bu bölgelerin sayısının daha da arttırılması gerekirken, Şube tek bölgeye indirilmiş, böylece, fiilen etkili bir denetim yapılabilmesi olanaksız duruma getirilmiştir.

«Yap-sat» düzeni içinde, teknik elemanların, yapı faaliyetine katkısı, belirli formalitelerin yerine getirilmesindeki kanunî zorunlukların karşılanması amacıyla olabilmekte; teknik elemanlar, yapı uygulaması içinde eğilimlerinin gereği olan görevleri yerine getiren kişiler olarak değil de, formalitelerin karşılanması için **«imza»** atan kişiler olarak kabul ettirilmeye çalışılmaktadır.

Bugün Ankara'da, bir inşaatın fennî sorumluluğu karşılığında teknik elemanın alacağı ücret, bütün inşaat süresince 500 ile 1500 TL. arasında değişmektedir. Böyle düşük bir ücret karşılığında gerçek anlamda sorumluluk yüklenmek, inşaatın bütün gelişmesiyle ilgilenmek elbette ki mümkün değildir. Ancak, denetim eksikliği ve **«yap-sat»** düzeni bir fenni sorumlu için bundan daha fazla bir ücret ödemeyi gerektirmemektedir.

Şehirlerimizdeki yapı üretimi bugünkü başıboş durumu sürdürdüğü sürece, yeni binaların çökmesi, önemli bir deprem vukuunda ağır can ve mal kayıplarına uğranılması kaçınılmaz bir tehlike olarak kalacaktır. Ve Türkiye'de yaşayanlar, tesadüfen yaşamaya devam edeceklerdir. TOPLUM, önceki sayılarında bu konuya eğilmiş ve iş kazalarının büyük bir kısmının inşaat sektöründe bulunmasına dikkati çekmiştir. Kaldı ki, TOPLUM'un ele aldığı iş kazaları, sigortalı işçileri ilgilendiriyordu. Bir de sigortasız işçiler sorunu var ki, bu, inşaat kesimindeki iş kazası oranını daha da yükseltmektedir.

Bütün bunlara karşı, alınan tedbir nedir?

«Büyük müteahhitler», «ölen ölür, kalan sağlar bizimdir» deyip, işlerine devam etmektedirler.

CHP

İstifa katarı

İri yapılı, kalın enseli, kıvırcık saçlı, gözlüklü adam, uzun masanın çevresini dolduran gazetecilere, **«ızdırap dolu»** bir ses tonuyla, elindeki dört sayfalık yazıyı okuyordu: **«Baba ocağını terketmenin yürek acısı içindeyim.»**

Sıra, bu cümlenin okunmasına gelince, baba ocağını terkeden adam kekelemeğe, hıçkırmağa başladı. Sesi kısıldı.

«— Özür dilerim» diye fısıldadı.

Kalın çerçeveli gözlüğünü çıkarttı. Önce, gözlük camlarındaki buğuyu, sonra da ıslak kirpiklerini ak mendiliyle sildi, arka arkaya göğüs geçirdi.

Ağlama geçmişti. Elindeki yazıyı okumağa devam edebilirdi.

Bu duygusal sahnenin kahramanı, şimdiki İzmir senatörü Necip Mirkelamoğlu'dan başkası değildi. Parlamentonun Basın bürosunda düzenlediği basın toplantısında, ardında bir çay bardağı dolusu gözyaşı bırakarak, CHP'den istifasını gerçekleştirdi.

Propaganda katarı

CHP Genel Merkezine karşı **«savaş»** ilân eden Kemal Satır ve arkadaşları, bir yandan **«hücum üstüne hücum»** tazelerken, öte yandan da, düzenledikleri **«istifa katarı»**nı hızla yürüteceklerdi. Kemal Satır ve eski Radyo bakanlarından Ali İhsan Göğüş'ün çizdiği stratejiye göre, propaganda katarına binen parlamenterler, teker teker istifa edeceklerdi. Böylece, katar yoluna devam ettikçe, püskürtülen suçlama, dumanlarıyla CHP yıpratılacak, bir yandan da çıkarılan gürültülerle, kamuoyu meşgul edilecekti.

Uzun süreden beri sabır örneği kesilen CHP Genel Merkezi, propaganda katarının artık ölçüyü kaçırdığına karar verdi. Parti Meclisi, derhal toplantıya çağrıldı. Toplantıda, «Bölücüler»in, **«tedbirli ihraç»** isteğiyle Yüksek Haysiyet Divanına verilmeleri kararlaştırıldı. Partiden atılmaları istenenler şunlardı:

Kemal Satır, Ali İhsan Göğüş, Orhan Kabibay, Necip Mirkelamoğlu, İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, Nurettin Özdemir, Celal Sungur ve Muallâ Akarca.

Propaganda katarının, tahribatına devam etmesine daha fazla izin verilmeyecek ve yolu çevrilecekti. Ertesi gün katar raydan çıktı. Arkasından, dökülmeler başladı. Haysiyet Divanı önüne çıkmaya yürekleri görtürmeyen İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, **«coplu parlamenter»** Selâl Sungur, 14'lerden, Türkeş'in eski kader arkadaşı Orhan Kabibay ve Nurettin Özdemir, istifa bayrağını çektiler. İstifa bayrağını çekerken de olanca güçleriyle bağırıp, CHP Genel Başkanı Ecevit'i **«marksist»** olmakla suçlamayı unutmadılar!

Dördüzleri, bir gün sonra, Mirkelamoğlu ile Bayan Akarca izledi. Böylece, vagonların çoğu katardan kopmuş, geride sadece lokomotif ve furgondaki ateşçiler kalmıştı.

Radyo Bakanının son feryadı

Katarın darmadağın olmasından iki gün sonra, sabah gazetelerini açanlar, eski Radyo Bakanı Ali İhsan Göğüş'ü, serhat şehri Gaziantep'ten seslenir buldular. Bakanlığı sırasında, **«sigaralı fotoğraf»**ını sık sık TV'de yayınlatan Göğüş de **«gazi olmuş»**tu. Adı, **«bazı gazeteler»**in birinci sayfalarını boydan boya kaplayan Göğüş, istifasını açıklıyor ve **«yeni bir parti»** kurulacağını müjdeliyordu.

Aynı gün, lokomotifin ateşçisi, Adana'dan sesleniyordu: **«Ben istifa etmiyeceğim!..»**

Ateşçi Kemal Satır, Disiplin Kuruluna verildikten hemen sonra Adana'ya gitmiş, örgütle (işadamları ve toprak sahipleri) temasa geçmişti. Temasları sonunda, düzenlediği basın toplantısında, **«Disiplin Kurulunun kararını bekleyeceğini»** söylüyordu.

«Müstafiler», kurulacak yeni parti için, zaman kaybetmeden, Genel Başkan aramağa başladılar. Kavurucu yaz sıcakları, başına ateş vurup böyle bir görevi kabul edebilecek bir kimse için ideal zamandı! Ama adlarından söz edilen Gülek ve Erim'den olumlu bir cevap alınamadı. İstifa katarından dökülenler, **«elden düşme»** bir genel başkan adayı aramağa devam ettiler.

Ecevit'in dokunulmazlığı

«Bölücüler» cephesinde bu fırakh olaylar gelişedursun, geçtiğimiz hafta salı günkü gazetelerin birinci sayfalarını şöyle bir başlık süsledi: **«Ecevit dosyası Adalet Bakanlığına verildi.»**

28 Haziran günü Ankara'da toplanan CHP Gençlik Kolları Kurultayında, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit bir konuşma yapmıştı. Ecevit, bu konuşmasında, köylü ve gençlik hareketlerini **«meşru»** gösterdiği, halkın kin duygularına hitabettiği iddiasiyle, Ankara Basın Savcılığınca kovuşturmaya tâbi tutuluyordu.

Savcılık, hazırladığı dosyayı Sıkıyönetim makamlarına vermiş, ancak dosya, **«tekâmül ettirilmesi için»** geri çevrilmişti. Basın Savcılığı, dosyayı yeniden ele aldı. Eksiklikleri tamamlıyarak, **«gereğinin yapılması»** için Adalet Bakanlığına gönderdi. Gereği ise şuydu:

Ecevit, Parlamento üyesidir.

KILAVUZU KARGA OLANIN..

Hey Tanrım! Körükörüne düşmanlık gözü karartınca, insanın yapamıyacağı dönüş var mı?

Hazret, daha düne kadar, «solcu olmak, adam olmak demektir» **diyor; sosyal demokrasinin başlıca savunucusu olarak geçiniyordu. Bu arada, İsveç sosyal demokrasisini de, ikide bir, örnek rejim olarak gösteriyordu.**

Ama gün geçti, hazretin hiç sevmediği Ecevit, CHP Genel Başkanı oldu, CHP'nin de sosyal demokrasi doğrultusunda bir parti olarak gelişeceği anlaşıldı. Aaa, hazret o zaman sosyal demokrasiye de düşman kesilmez mi? Eskiden «yeryüzü cenneti» **saydığı İsveç'i** «cehennem» **ilân etmez mi?**

Aslında amaç İsveç'i değil, «komünist» **diye yutturamadığı Ecevit'i bir başka cehennem düzeninin savunucusu durumuna düşürmek.**

Adamın sırtında yumurta küfesi yok ya!

Bir çocuk tekerlemesinin dediği gibi: «Dön baba dönelim, hacılara gidelim!»

SIRTINDA YUMURTA KÜFESİ YOK YA!

CHP içindeki Ecevit karşıtlarına, önce, «artık bu partide durulmaz, hemen ayrılıp yeni bir parti kurun» **diyordu.**

Sonra, kurulacak yeni bir partinin hiçbir şansı olmadığını anladı ve ağız değiştirdi. «CHP'den ayrılın ama, yeni bir parti kurmak için vakit henüz erken, bir süre bağımsız olarak bekleyin, elbette vatanın milletin size ihtiyacı olacak» **demeğe başladı.**

Sonra, vatanın milletin bu CHP artıklarına ihtiyacı filân olmadığını görünce, şimdi yeni bir tema işliyor: «Neden ayrılıyorsunuz? Bırakın sizi kovsunlar!»

Ne bu be kardeşim? Yaz-boz tahtası mı?

Bırak ciddî [illegible] ...ntezi yazmana bak!.

bizim TOPLUM

Seçim ortamı ve seçimden beklenen

HALİM DOĞAN
İSTANBUL

Yeni bir Anayasa değişikliğinin arefesinde olduğumuzun anlaşıldığı bir zamanda **«seçimler»** sözü, tıpkı **«reformlar»** gibi, somut maddi olgular düzeyinde gittikçe daha büyük bir önem kazanırken, zihinlerde gitgide bir fetiş halini alıyor. **«Olağanüstü koşullardan olağan koşullara dönüş»** temennileri arasında bir sorun hep güme gidiyor: **Dönülecek «olağan» koşulların niteliği!** Seçimlerin sonucu ne olursa olsun, bu sonuç **«olağan»** dönemin ana **iktidar** dengesini, iktidarın niteliğini ve sınıf çıkarları açısından göstereceği özellikleri ne dereceye kadar belirleyebilecek? Ya da, başka bir deyişle, **«olağanüstü»** dönemin ana iktidar dengesini, iktidarın niteliğini ve sınıf çıkarları açısından gösterdiği özellikleri ne dereceye kadar değiştirebilecek?

Bu soruların cevabı, Erim Hükûmetleri zamanında olup bitenler, seçimlere uygun ortam hazırlaması istenen şimdiki Hükümet döneminde olup bitecekler, ve bütün bunların ardında yatan ana nedenler gözönünde tutulmadan verilemez.

Demokratik Anayasa durupdururken, sırf bir ayak sürçmesi, gelip geçici bir heves ya da ufak bir değerlendirme hatasından ötürü değiştirilmedi. AP Hükümetinin işten el çekmesi, Erim hükümetleri, Anayasa değişikliği, yeni bulunan bahtiyar bir deyimle **«aydınların küstürülmesi»**, vs... de, herhalde, sırf seçimlerin zamanında yapılmasıyla **olağan** koşullara dönülmesine Ferit Melen Hükümeti uygun ortam hazırlasın, sonra da **Ortanın Solu** iktidara gelsin diye olup biten işler değildi.

Bir buçuk yıla yakın bir süredir olanlar hiç olmamış sayılamıyacağına göre, —atı alan bir bakıma Üsküdarı tuttuktan sonra—, artık, **«olağan koşullara dönüş»**, olsa olsa, bugünkü fiilî durumun siyasi ve hukuki müeyyidelere bağlanmasıyla **«olağanüstü koşulların»ın «olağanlaştırılması»** olabilir ancak. (Olağanüstü koşullardan, 12 Mart Muhtırasının maddelerini ve Muhtıranın siyasi hayatta hâlâ duyulmakta olan ağırlığını anlamamak gerekir sadece. Geçen onbeş ayın siyasi, ekonomik ve sosyal uygulamaları Muhtıradan soyutlanabilecek ve de Ordunun **«aslî görevine dönmesi»** ile geçerli olmaktan çıkacak geçici evrivâkiler değildir.) Şu halde, eğer seçimler de **olağanüstünü olağanlaştırma** sürecinin bir parçası olmayacaksa, seçimlerden halk yararına sonuçlar elde edilebileceğini umanlar, mutlaka, **olağanüstü**den ve **olağan**dan ne anladıklarını, bu arada 61 Anayasasının tümü karşısında tutumlarının ne olduğunu, hiç bir kaypaklığa ve muvazaaya açık kapı bırakmamacasına, bugünden kestirmek ve belirtmek zorundadırlar.

Serbest seçimler, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından sadece bir tekidir. Her türlü demokratik sol düşüncenin tukaka ilân edildiği «aydınların küstürüldüğü» —niçin ve nasıl küstürülür aydınlar?—, sosyal demokrasinin dahi gözü kara anti-komünizm propogandasının boy hedefi olduğu ve **«dağdaki çobanla şehirdeki milyonerin eşit oy hakkına sahip olmalarının»** en büyük **«devrim»** ilân edildiği bir ortamda, demokrasi ve serbest seçimin ne anlam taşıdığı ve neye yarayacağı ortadadır.

Seçim sorunu, eğer sırf ütopik bir serabın peşinden koşturmak değilse, sadece geçici bir taktik de değil, daha çok, taktikleri tâyin eden bir ilke sorunudur. Kimi «ortam»larda doludizgin seçimlere koşturmak, **«halkın partisi»**ne, halkın daha sâlim bir **«seçim»** yapmasına önayak olma fırsatını da verebilir. Hal böyle iken, **her ne bahasına olursa olsun** seçim diye ısrar etmek, herşeyin seçimlerin yapılıp yapılmamasına bağlı olduğu izlenimini uyandırmak, seçimlerin yapılacağı ortamı tam açıklığıyla tahlil ve teşrihten kaçınmak, ilk başta karşı çıkılan fiilî duruma boyun eğmenin de ötesinde, fiilî durumun meşrulaştırılmasıyla belli bir sınıfsal çıkarın hakimiyetinin teyidine âlet edilmekten başka birşey değildir. Ortanın solu hareketinin temsil ettiği sınıfsal çıkarlar açısından olduğu kadar, demokratik hareketin geel perspektifleri açısından da günümüzdeki tarihî sorumluluğu, seçimlerin yapılmasını sağlamak değil, seçimlerin ne gibi bir ortamda yapılacağını, ortamın yaratılmasından sorumlu olanların seçimlerden ne beklediklerini ve ne elde edeceklerini bütün açıklığıyla gözler önüne sermektir. Aksi takdirde, gelecek seçimlerden ne ortanın solu hareketi, ne de halk yararına olumlu bir sonuç elde edilebilir.

Düzeltme :

Geçen sayı bu sayfada okuduğunuz «Anayasa Üstüne» **adlı yazı,** Ertuğrul Günay**'ındır,** Ordu'dan **yollanmıştır. Düzeltir, özür dileriz.**
TOPLUM

Hakkında dâva açılabilmesi ve yargılamanın yapılabilmesi için yasama dokunulmazlığının kalkması gerekmektedir. Adalet Bakanlığı, dosyayı inceledikten sonra Başbakanlığa gönderecektir. Başbakanlık da Parlâmentoya...

Parlâmento komisyonu, daha sonra da Meclis, uygun görürse, Ecevit'in dokunulmazlığı kaldırılacaktır. Böylece, yargılanması için hiçbir sakınca kalmıyacaktır.

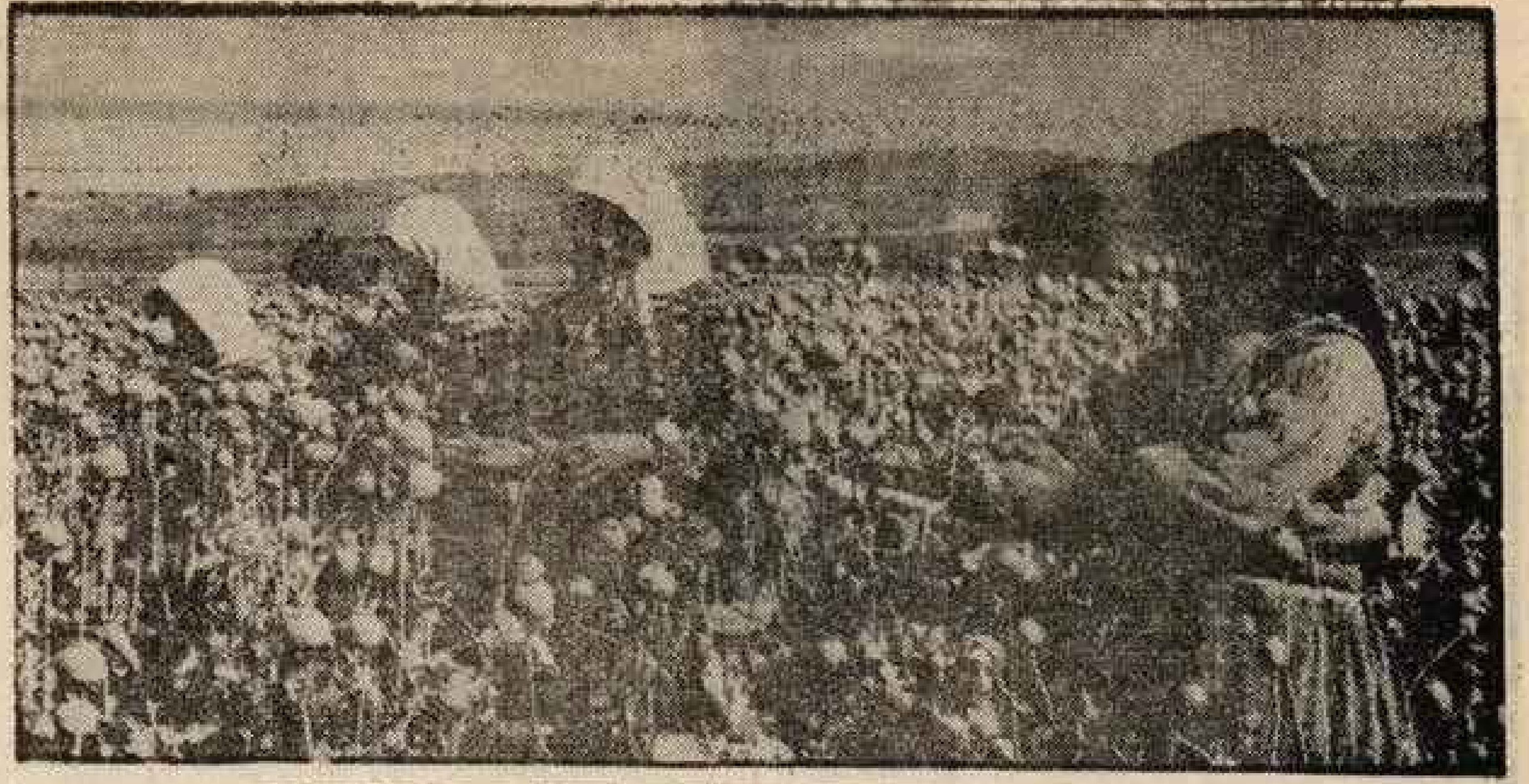
Satırcılara yeni umutlar

Şimdi, Satır ve arkadaşlarının tüm umutları, 11 Eylül sonrasına bağlı. 11 Eylül'de toplanacak olan Meclis, konuyu ele alıp bir karara bağlayacaktır. Böylece Satır ve arkadaşları da yeni bir **«propaganda»** unsuruna kavuşmuş olacaklardır:

«Biz zamanında dememiş miydik?..»

Öteyandan, aynı Kurultayda konuşan Gençlik Kollarının eski Genel Başkanı Süleyman Genç hakkında ise dâva açılmış bulunuyor. Konuşmasında, **«sınıf mücadelesi»** tezini savunduğu ileri sürülen Süleyman Genç'in T. Ceza Kanunu'nun 142.nci maddesi uyarınca cezalandırılması istenmektedir.

Dünya'da uyuşturucu madde kaçakçılığını kim yapıyor?

KADINLAR HAŞHAŞ TARLASINDA: Elveda hayatım!

Afyon kaçakçısı : U.S.A.!

Birinci Erim Hükümetinin, büyük bir ivedilikle, Türkiye'de haşhaş ekimini yasaklayarak yüzbinlerce köylü ailesini başlıca geçim kaynağından yoksun kılmağa nazırladığı günlerde, Newsweek dergisinin bir haberinde şöyle deniliyordu:

«Bir diplomat, Türkiye - Fransa yolunun, Amerika'da kullanılan eroinin büyük bir kısmını sağladığını söylemiştir. Ancak diplomata göre, Türkiye-Fransa yolu kapansa bile kaçakçılık başka bir bölgeye, muhtemelen Güneydoğu Asya'ya kayacaktır.»

Yabancı diplomatın bu görüşü doğru çıkmıştı.

Daha geçenlerde, Amerika'nın ünlü Yale Üniversitesinde Güneydoğu Asya tarihi okuyan Alfred McCoy'un, Amerikan Senatosu altkomisyonunda yaptığı açıklamalar, herkesi şaşkına çevirdi. McCoy, Amerikan hükümetini, Güneydoğu Asya'daki uyuşturucu madde kaçakçılığında **«aktif rol»** oynamakla ve yaptığı kaçakçılığı **«kamufle etmek»** le suçluyordu.

Bu açıklamalar karşısında kendini tutamayan Senatör William Proxmire, Başkan Nixon'un **«utancından yerin dibine batıp batmadığı»**nı sormak ihtiyacını duydu.

Güneydoğu Asya tarihi öğrencisi McCoy'un açıklamaları karşısında New York Post gazetesi, **«yeryüzünün en kirli ticareti»**nde Birleşik Amerika'nın da yer aldığı gerçeğini yıllardır **«herkesin bildiği bir sır»** olarak niteliyordu! Amerikalı ünlü gazeteci Jack Anderson ise, **«bu pis oyunda 1959'dan beri parmağımız var»** diye yakınıyordu.

Yılanın başı

CIA, 1959'dan itibaren Laos'un kuzey bölgelerinde oturan Meo kabilelerini örgütlemeye başladı. Bu kabilelerden kurulan askerî birlikler, Çin ve Kuzey Vietnam'dan Tayland ve Güney Vietnam'a sızmaları önleyeceklerdi. Ancak, buna karşılık, CIA'dan bir tâviz talep ettiler: Kendi topraklarında yetiştirdikleri haşhaştan elde ettikleri baz morfinini —yâni afyonu— Laos'un baş kenti Vientien'e sâlimen nakletmek. Bu nakliyat işini de CIA'nın sahibi bulunduğu Air America'nın uçakları yapacaktı.

HAŞHAŞ ÜRETİCİSİ
Ben ne yedirem yavruma?

Taraflar, sonunda anlaşmaya vardılar. Ticaret tıkır tıkır işlemeğe başladı. Laos'un kuzeyinden baz morfini yükleyen Air America'nın uçakları, yüklerini Vientien'e boşaltıyorlardı. Baz morfin burada işlenerek eroin haline getiriliyor ve buradan dünyanın dört bir yanına, özellikle Amerika'ya sevkediliyordu.

Bir Birleşmiş Milletler raporuna göre, 1967 yılına gelindiğinde, Güneydoğu Asya'nın **«altın üçgeni»** (Kuzeydoğu Burma, Kuzey Tayland ve Kuzeybatı Laos)'nde dünyadaki afyon üretiminin yüzde 70 i sağlanıyordu.

"Câniyâne ortaklık"

Bu tatlı ticaretten aslan payını, Birleşik Amerika'nın müttefiki olan Laos, Tayland ve Güney Vietnam ordularının generalleri alıyorlardı. Laos ordusunun eski Genelkurmay başkanı General Kan Rattikon, ülkesinin kuzeyindeki afyon ticaretini kontrolü altında tuttuğunu fütursuzca açıklayabiliyordu. Aylık kazancı, 100 bin dolar civarındaydı.

General Kan Rattikon'un en önde gelen ortağı, Güney Vietnam Hava kuvvetleri generali Ki'nin kız

General Ky — General Quang — General Pao — Prösident Thieu — General Dzu

G Â

Hristiyanlığın yasak olduğu bir ülkede meydan meydan dolaşıp avazı çıktığı kadar bağırarak **"ben hristiyan değilim"** diye övünmek kahramanlık sayılmaz. Hatta bu tür davranışlar çok kez ayıp da kaçar. Atalarımız ne doğru söylemiş: **"ibadet de kabahat da gizlidir."**

Hele kendini temize çıkardığı inancına iyice kapıldıktan sonra göğsünü kabarta kabarta **"Ahmet hristiyandır, Mehmet dinsizdir, Hasan gâvurdur!"** suçlamasıyle düşman bellediği kişilere saldırmak, böylece onları sindirmeye kalkışmak ayıptan da öte çirkin, çirkin olduğu ölçüde iğrenç bir davranıştır.

Gerçeğe yaklaşmanın, değişen koşullar altında daha insanca bir yaşam düzeyine ulaşmanın yolu inanç ve düşüncelere karşılıklı saygıyı karşılıklı hoşgörüyü gerektirir.

Uygar dediğimiz Dünya bu yolu bulamamanın acısını Ortaçağ boyunca uzun uzun çekmiş, bin yıl karanlıklar içinde bunalmış, durmuştur. Geçmişte din kavgalarının ulusları ne kanlı iç ve dış savaşlara sürüklediğini okul sıralarındaki çocuklarımıza öğretiyoruz.

18'inci yüzyılda yerleşmeye başlayan vicdan ve düşünce özgürlüğünü batı toplumları artık yaşamın (kendi yaşamlarının) vazgeçilmez bir ilkesi olarak benimsemişler ise de azgelişmiş, daha açık bir deyimle geri - bırakılmış ülkeler bu alanda henüz emekleme çağını yaşar görünmektedirler.

*
**

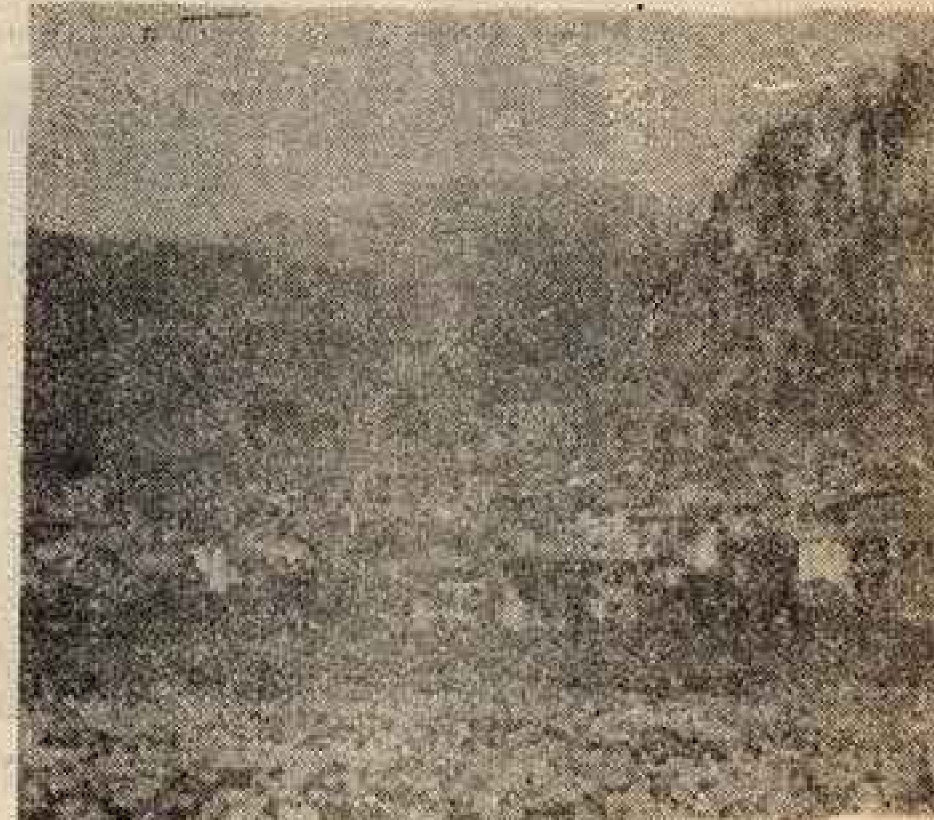
Ünlü ingiliz düşünürü Bertrand Russel'ın dinsiz olduğunu bilirsiniz. Ama yakın akrabalarından kiminin protestan papazı, kiminin koyu katolik, hatta bir amcasının din değiştirip müslümanlıkta karar kıldığını duymuş muydunuz? Russel bunları gençlik anılarında tatlı bir dille anlatır. Kalabalık aile her pazar yaşlı büyük-annenin sofrasında toplanır, hem tartışır, hem sohbet ederlermiş. Arada bir ortalıkta sinirli bir hava estiği olursa da, bunun hiç bir zaman kavgaya, ya da kırgınlığa dönüştüğü görülmezmiş. Vicdan ve Düşünce özgürlüğüne karşı beslediği saygıyı Russel ömrünün sonuna dek yüreğinde taşımıştır. Seksenini aşmış bir ihtiyar olarak, onun, yirmi yaşında gençlerle beraber gösteri yürüyüşlerine katıldı-

kardeşi Madame Nguyen Ti Li idi. Ayda bir Saygon'dan Vientien'e bir ziyaret yapan Madam Ti Li, burada külliyetli miktarda eroin satın alarak, bunun Kamboçya'nın başkenti Fnom Penh'e naklini örgütlemekteydi. Fnom Penh'e gelen ero ini, ya Amerikan jetleri, ya da Güney Vietnam 5.inci Hava tümenine bağlı uçaklar Saygon'a getiriyorlardı. General Ki ise her seferinde bu nakliyata «OK»ini —«okey», yani «tamam!»— çakıyordu.

Ancak General Ki, Güney Vietnam pazarında yalnız değildi. Ortakları hayli nüfuzlu kişilerdi: Başkan Tiyö, askerî konularda Başkanın baş danışmanı General Dan Van Kang ve İkinci Güney Vietnam Kolordusu Komutanı General Ngo Dzu.

Ne var ki, Uzakdoğu'daki Amerikan diplomatları, olup bitene karşı hayli kayıtsız bir hava içindeydiler. Laos'daki Amerikan Elçisi McMurtie, ciddi ciddi **«Laos Hükümeti, afyon savaşında kendine düşen görevi yapıyor»** diyebilmekteydi! Washington'daki resmî çevrelerin kayıtsızlığına ateş püsküren **Los Angeles Time**, şöyle yazmaktaydı: **Washington'daki hükümet, müttefikimiz olan politikacı ve general kliklerinin câniyâne ortaklığını görmezlikten gelmektedir. Kabak bizim başımızda..**

Gizli istatistiklere göre, —ki bunu, Amerikalı yazarlar, roman cılar eserlerinde dile getirmektedir ler—. Güney Vietnam'daki Ameri kan askerleri her geçen gün daha çok uyuşturucu madde müptelâsı olmaktadırlar. Vietnam'daki Amerikan askerlerinin sayısı azaldıkça, uyuşturucu madde kaçakçılarının pazarları daralmaktadır. Ancak ka-

HAŞHAŞ TA

U R

YAZAN :
Nadir Nadi

ğını hatırlayacaksınız.

Bu konuda Russel örneğinin bir **"istisna"** sayılamayacağını söylemeye bilmem gerek var mı? Az çok eğitim görmüş her batılı başkalarının aykırı saydığı düşüncelerini hoşgörmeye alışmıştır. Siz Kuzey İrlanda'da olan bitenlere bu açıdan bakmayınız. Orada siyasal bir bağımsızlık savaşı söz konusudur ve bu savaş, özgür düşünceyle değil silâhlı eylemle ilgilidir.

Tanzimattan bu yana harcanan bütün çabalara rağmen biz ne vicdan, ne de düşünce özgürlüğünü gereği gibi içimize sindirebilmişizdir. İnancı inancımıza uymayana hâlâ düşman gözü ile bakar, punduna getirip onu saf dışı kılmak için fırsat kollarız.

Hele kurulu düzeni demokratik yöntemlerle halk yararına şurasından burasından düzeltmek gerektiğinden söz açmaya göresiniz. Bir çok şimşekleri üzerinize çekeceğinizden hiç kuşkunuz olmasın.

Bir zamanlar size **"gâvur"** derlerdi. Meşrutiyetten sonra **"mason"** dediler. Şimdi bizde komünizm yasak ya, artık **"ben komünist değilim"** diye meydan kahramanı kesilen her politikacı kendi gibi düşünmeyen, daha doğrusu kendi çıkarına dokunacağından ürktüğü kimi görürse onu komünistlikle suçlamayı iş ediniyor.

Toprak reformu isteyenler komünisttir, ormanların korunmasını isteyenler komünisttir, köy enstitülerinin yeniden kurulmasını, halkın bir an önce aydınlığa kavuşturulması için yoğun bir çaba harcanmasını isteyenler komünisttir, hızlı kalkınmamızın şu ya da bu yöntemle gerçekleştirilmesini önerenler komünisttir. Velhasıl Türkiyemizi bir azınlığın sömürdüğü bir ülke durumundan kurtarıp bütün türklerin korkusuzca ve kardeşçe yaşayacağı öğzür bir yurt haline ulaştırmak uğruna kafa yoran herkes komünisttir.

Bu kolay suçlamayı yıllar yılı dillerinden düşürmeyenler bir de kalkmışlar **"biz batılıyız"** diye göğüs kabartıp utanmadan böbürleniyorlar.

Ama batılılar onların yüzüne gülüyormuş

Umurlarında mı?

çakçılar, Birleşik Amerika'ya olan ihracatlarını artırarak buna da bir çare bulmakta gecikmemişlerdir.

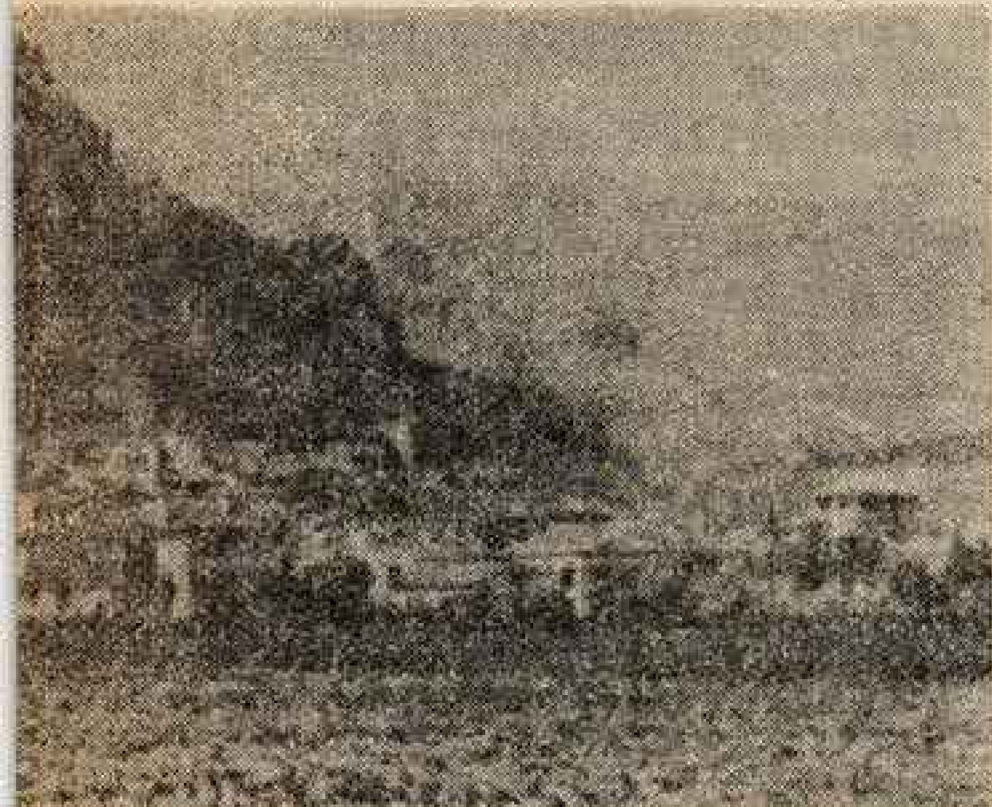
Başkan Nixon ise, buna karşı fazla enerjik tedbirler alma yoluna, Güneydoğu Asya'daki müttefiklerini darıltabilir düşüncesiyle, pek yanaşmamaktadır.

Güneydoğu Asya'daki uyuşturucu madde kaçakçılığından dünyalığını sağlayanlardan biri de, Laoslu Prens Sopsena'dır. Prens, ülkesinin Fransa nezdindeki büyükelçisi olarak Paris'e ayak bastığı anda sınır dışı edilmiştir. Zira gümrükte çantası açılınca içinden 250 milyon Türk lirası değerinde eroin çıkmıştır. Eroin, Prense, CIA tarafından Laos'ta örgütlenen Meo birliklerinin komutanı General Vang Pao taartından teslim edilmiş ti ve Fransa'dan Amerika'ya yollanacaktı.

İşte, McCoy'un Amerikan kamı oyunu şaşkına çeviren açıklamaları budur.

Bu açıklamaların ışığında, Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanmasının hiçbir işe yaramadığı ortadadır. Aksine, yüzbinlerce köylü ailesinin geçim kaynağı ve bununla birlikte önemli bir döviz kaynağı kurutulmuştur. Türkiye, insancıl nedenlerle böylesine ağır bir fedakârlığa katlanmış, ancak Amerikalıların eroin iptilâsının kökü kazınamamıştır!...

Kazınamıyacaktı; çünkü, bu ikili oyun, Mc Govern'in de açıkladığı gibi, Amerikan dış politikasını oluşturmaktadır. Kazınamıyacaktır; çünkü, bu «tatlı kâr» şebekesinin kodaman ortakları, Amerikalı parababaları ve diplomatlarıdır. Türkiye, bu şebekenin oyununa getirilmişti.

Afyon ovasının gülleri...

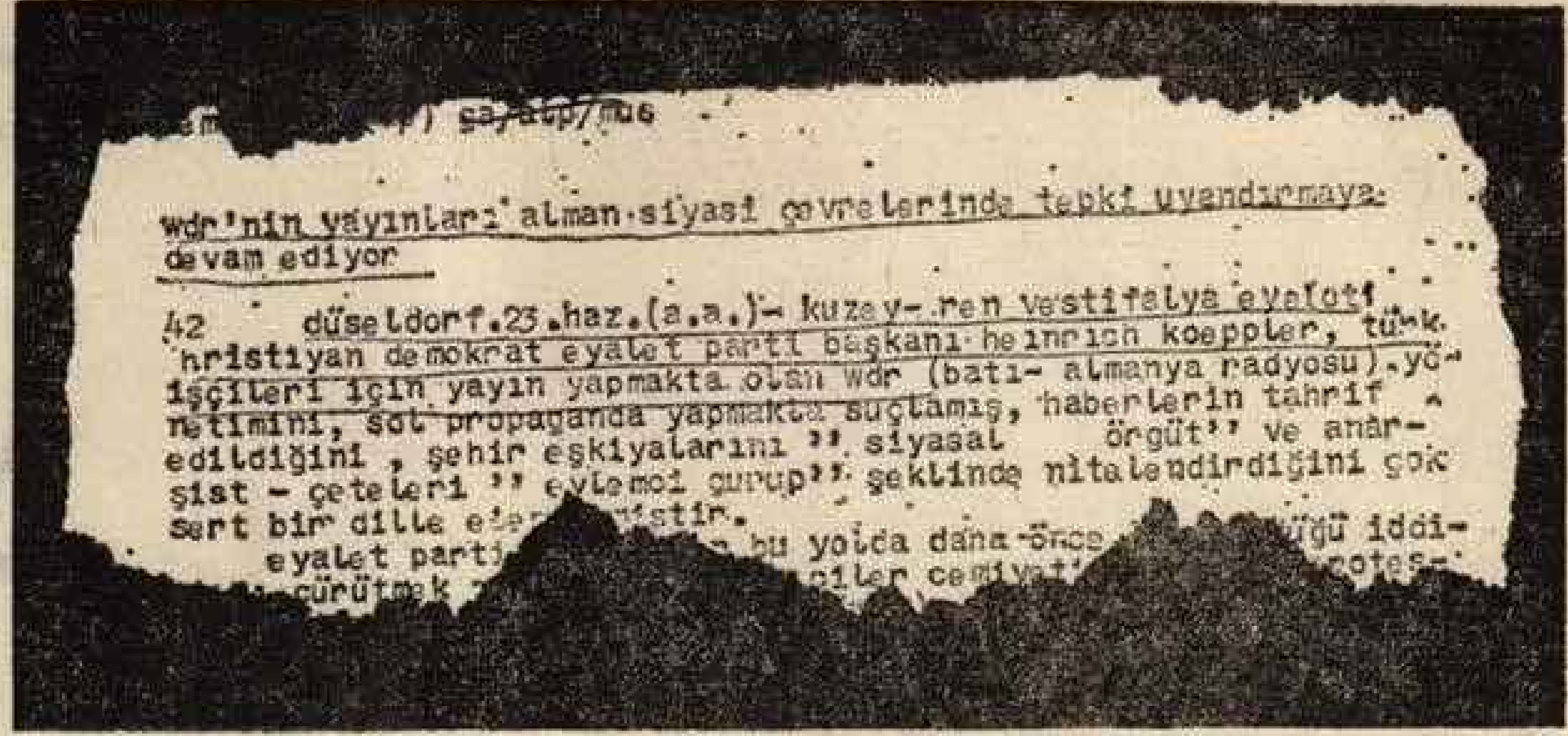
Yine AA

Bulanık suda balık...

Bir basın mensubu, kamu hizmeti yapan bir kuruluşun başına genel müdür olarak geçip, bu kuruluşu daha verimli bir çalışma havasına sokarsa, kişisel siyasi eğilimi ne olursa olsun, kendisine ancak saygı duyulur. Fakat o kimse, hem de Anadolu Ajansı gibi, görevi, tarafsız haber yaymak olan bir kamu kuruluşunu kendi kişisel tutkularına ve siyasal eğilimlerine âlet etmeğe kalkışırsa, o zaman, yapılacak şey, o kimsenin takkesini başından almaktır.

TOPLUM Dergisini izleyenler, bir süre önce, «Basın» başlıklı yazımızla, Anadolu Ajansı'nın, hiç de hoş olmayan, bir gayretkeşliğinin ardında yatan gerçekleri dile getirdiğimizi hatırlıyacaklardır. Türkiye'de, bir süredenberi, makkarticiliğe heveslenip şuna buna «komünist» damgası vurarak suyu bulandırmak ve bulanan suda balık avlamak isteyenlere Anadolu Ajansı Genel Müdürü Atilla Onuk'un da katılması, basının geleneksel ölçüleri içinde eleştirilmişti (Bak: TOPLUM, Sayı 12—«Bu da bir başka Alman Dalgası» ve Sayı 13—«Anadolu Ajansı-Yanlış düğmeye basanlar»).

Anadolu Ajansı Genel Müdürü, TOPLUM'un 14'üncü sayısının «Basın» sayfasına, mahkeme eliyle gönderdiği bir tekzible geldi ve iddialarımızı cevaplandırmak istedi. Tekzib, bizim söylediklerimizi yalanlamaktan çok, bir polemiğin açılmasını sağlamak amacını güdüyordu.

) çaş/atp/mue

wdr'nin yayınları alman siyasi çevrelerinde tepki uyandırmaya devam ediyor

42 düseldorf.23.haz.(a.a.)- kuzey-ren vestifalya eyaleti hristiyan demokrat eyalet parti başkanı heinrich koeppler, türk işçileri için yayın yapmakta olan wdr (batı- almanya radyosu) yönetimini, sol propaganda yapmakla suçlamış, haberlerin tahrif edildiğini, şehir eşkiyalarını " siyasal örgüt" ve anarşist - çeteleri " eylemci gurup" şeklinde nitelendirdiğini çok sert bir dille e... ...miştir.

eyalet parti... ...bu yolda daha önce... ...düğü iddi-
...cürütmek... ...ciler cemiyeti... ...rotes-

BELGE NO: 1 — (Haberin tarihine dikkat)

Önce, —elimizde, Onuk'un iddialarını çürüten belgeler bulunmasına rağmen—, meselenin üzerine varmamağa karar vermiştik. Ne var ki, Anadolu Ajansı, basın kurumunun genel ilkelerini bir yana bırakarak, tahriklerini devam ettirdi ve Batı Almanya'da Türk işçilerine yayın yapan Köln Radyosu'nu komünizm propagandası yapmakla suçlama gafletine bir yenisini daha ekledi.

Bunun adı nedir?

TOPLUM Dergisi, Türk İşçilerine, Federal Alman İçişleri Bakanlığının kararı ve denetimiyle yayın yapan Köln Radyosu'nun avukatı değldir. Ancak, bu radyoyu suçlayan Anadolu Ajansı'nın izlediği yöntemin karşısında olmayı da —dürüst gazeteciliğin ilkelerine inanan bir dergi sıfatıyla— ödev saymaktayız.

Şimdi Anadolu Ajansı'nın —daha doğrusu, Genel Müdürünün— gazetecilikte izlediği yöntemin en son örneğini verelim :

23 Haziran tarihli Anadolu Ajansı bülteninin 4'üncü sayfasında 42 numaralı haber şu başlıklarla çıkmıştır (Bak: Belge No. 1):

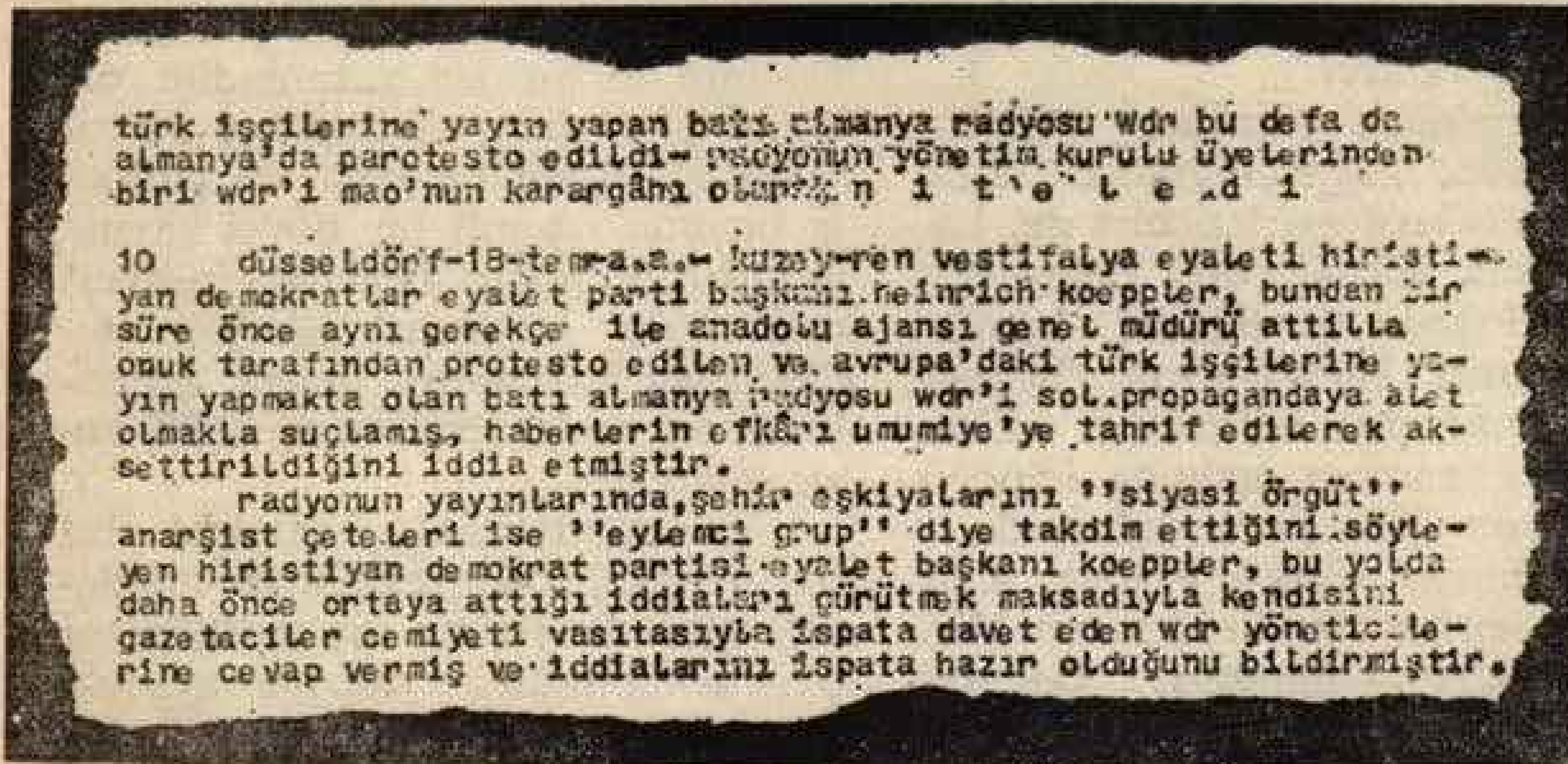
«WDR'in yayınları Alman Siyasi çevrelerince tepki uyandırmaya devam ediyor... (...), Kuzey-Ren Vestfalya eyaleti Hristiyan Demokrat Eyalet Başkanı Heinrich Koeppler, Türk işçileri için yayın yapmakta olan WDR (Batı-Almanya) radyosu yönetimini, sol propaganda yapmakla suçlamış...»

Bu haberin maksadı şudur: Atilla Onuk, Türk işçilerine yayın yapan Köln Radyosu'nu —Anadolu Ajansı bültenlerini kendi istediği gibi kullanmadığı için— komünist propagandası yapmakla suçlamıştır (Bak: TOPLUM, Sayı 12). Şimdi de Onuk'un bu suçlamasına Almanlar da katılmaktadır ve Almanya'daki Türk işçilerine bu radyo tarafından komünist propagandası yapılmaktadır. Onuk'un —haber Düseldorf mahrecini taşıdığı halde— kendi kaleme aldığı bu satırlar, her nedense, ertesi günkü gazetelerde yer almamıştır!.. Almayınca, Atilla Onuk ne yapmıştır?

Aradan yirmibeş günden fazla bir zaman geçmesine rağmen, aynı haberi bir kez daha kaleme almış ve 18 Temmuz günkü bültenin 4'üncü sayfasına 10 numaralı haber olarak koymuştur (Bak: Belge No: 2). Haberin altındaki imza gene Genel Müdürün imzasıdır ve bu seferki başlığı şöyledir:

«Türk işçilerine yayın yapan Batı Almanya Radyosu WDR bu defa da Almanya'da protesto edildi.

Düsseldorf 18 Temmuz AA— Kuzey Ren Westfalya eyaleti Hıristiyan Demokratlar eyalet parti başkanı Heinrich Koepler, bundan bir süre önce aynı gerekçe ile Anadolu Ajansı Genel Müdürü Atilla Onuk tarafından protesto edilen ve Avrupa'daki Türk işçilerine yayın yapmakta olan Batı Almanya Radyosu WDR'i sol propagandaya âlet olmakla suçlamış, haberlerin efkârı u-

türk işçilerine yayın yapan batı almanya radyosu wdr bu defa da almanya'da parotesto edildi- radyonun yönetim kurulu üyelerinden biri wdr'i mao'nun karargâhı ol... i t e l e d i

10 düsseldorf-18-tem-a.a.- kuzey-ren vestifalya eyaleti hiristiyan demokratlar eyalet parti başkanı heinrich koeppler, bunden bir süre önce aynı gerekçe ile anadolu ajansı genel müdürü attilla onuk tarafından protesto edilen ve avrupa'daki türk işçilerine yayın yapmakta olan batı almanya radyosu wdr'i sol.propagandaya âlet olmakla suçlamış, haberlerin efkârı umumiye'ye tahrif edilerek aksettirildiğini iddia etmiştir.

radyonun yayınlarında,şehir eşkiyalarını ''siyasi örgüt'' anarşist çeteleri ise ''eylemci grup'' diye takdim ettiğini söyleyen hiristiyan demokrat partisi eyalet başkanı koeppler, bu yolda daha önce ortaya attığı iddiaları çürütmek maksadıyla kendisini gazeteciler cemiyeti vasıtasıyla ispata davet eden wdr yöneticilerine cevap vermiş ve iddialarını ispata hazır olduğunu bildirmiştir.

BELGE NO: 2 — (Aynı haber 25 gün sonra)

mumiye tahrif edilerek aksettirildiğini iddia etmiştir.»

BELGELER

Onuk'un 25 gün sonra bültene aldığı **«aynı haber»**, ertesi günkü bazı Türkiye gazetelerinde, **«Köln Radyosu Mao'nun karargâhı haline geldi»** başlıkları altında çıkınca Onuk muradına ermiştir (Bak: Belge No: 3). Çünkü sular bulandırılacak, Türkiye'deki ilgililer harekete geçmek gereğini duyacaklardır.

Şimdi bu **«habercilik oyunu»**nun ardında yatanlara —gene belgelere dayanarak— bir göz atalım:

Almanya'da, Kuzey Ren Westfalya eyalet başkanı Heinrich Köpler'in gerçi radyo ile ilgili bir çıkışı olmuştur ama, bu çıkış'ın Türk işçilerine yapılan yayınla uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. Köpler, **«Morgen-Magazin»** adlı, almanlara seslenen bir siyasi programda Martin Bohrman adlı bir solcuyla mülâkat yapılması üzerine, Radyonun siyasi programlarını yöneten bazı almanları suçlamış, bu suçlama da Almanya'daki basın teşekkülleri ve radyo televizyon örgütlerince sert bir tepkiyle karşılaşmıştır (Bak: Belge No: 4).

Ama Atilla Onuk, bu olayı tahrif ederek, Türk işçilerine yayın yapan programa bağlayacak ve **«haberi»**, ucuz kelime oyunlarıyla yanlış bir şekilde bültene aksettirecektir. Bununda adı, **«dürüst gazetecilik»**, **«objektif habercilik»** olacaktır!.. Genel Müdür de, mahkeme eliyle TOPLUM'a gönderdiği tekzibde, **«Anadolu ajansı, kuruluş amacından saptırılmak şöyle dursun, bilâkis son yıllarda bu amacı tam mânasıyla gerçekleştiren bir tutum içindedir»** diyecek ve bu iddiaya kargalar dahi gülmeyecektir!

Bir başka cepheden

Şimdi, işin bir başka cephesine eğilelim ve Anadolu Ajansı Genel Müdürünün **«dürüst»** gazeteciliğine bir başka örnek verelim:

Atilla Onuk, bir yandan, bültenlerinde Köln Radyosunu protesto ettiğini; bu radyonun, Türk işçilerine komünizm propagandası yaptığını iddia eder ve bu konuda, Radyonun Haberler Dairesi başkanı Dr. Werner Hühne'ye ajans servisini kesme tehdidinde bulunduğunu açıklarken, bakın, diğer yandan ne yapıyor:

«Anadolu Ajansı, WDR radyosu ve onun türk işçileri için yaptığı son derece yararlı olduğunu teslim ettiğimiz hizmetleri için her şeyi yapmaya kararlıdır. Bu konuda her zaman için hazırız (Onuk'un 15 temmuz 1972 tarihinde WDR Haberler dairesi başkanı Dr. Werner Hühre'ye gönderdiği mektubun dördüncü sayfa, ikinci paragrafı).»

«**Anadolu Ajansının arzuları şüphesiz ki WDR'in de arzularıdır. Gayemiz, bu yayınlar sayesinde oradaki türk işçilerinin, hem Türkiye, hem Federal Almanya, hem de bütün insanlık yararına enforme edilmesidir. Bu vesileyle size dostane selamlarımı iletir ve çalışmalarınızda başarılar dilerim** (Aynı mektubun son paragrafı).»

Görüldüğü gibi, Anadolu Ajansı Genel Müdürü, bir yandan böyle bir mektup yazarken, diğer yandan da —(bu mektupla ilgili olarak Türk kamuoyuna açıklama yaparken)— **«Protesto ettim, servisi kesmekle tehdit ettim, hadlerini bildirdim»** dercesine bir tavır takınmaktadır. Buna ajansçılık sözlüğünde ne denir, bilmiyoruz, ama, at yarışlarındaki karşılığı, **«ikili oynamak»**tır.

Şimdi gelelim, Bay Onuk'un, mahkeme eliyle, TOPLUM'a gönderdiği tekzibden bazı cümlelere...

Türk işçilerin dinlediği istasyonu yetkili yöneticisi de suçladı:

Batı Alman radyosu MAO'nun karargâhı

Alemden dönerken...

1953 doğumlu

BELGE NO: 3 — (A.A.'nın tahrifçiliği gazete sayfalarında)

Biz, TOPLUM'un 13'üncü sayısında demişiz ki:

«Anadolu Ajansı'nın çeşitli talepleri, bu Köln Radyosu örneğin, Gölbaşı'na bir telsiz sistemi kurulması için AA'nın kasasından beş kuruş çıkmaksızın gerekli yardımlar yapılmış; Anadolu Ajansı Bonn muhabirinin, Köln Radyosu yayınları için yaptığı özel servislerin ücretleri kendisine tıkır tıkır ödenmiştir.»

Atilla Onuk, TOPLUM'un 14'üncü sayısına mahkeme eliyle gönderdiği tekzibde diyor ki:

«Anadolu Ajansı bugüne kadar Köln Radyosundan değil telsiz istasyonu, bir tek toplu iğne, bir tek kuruş almış değildir. Anadolu Ajansıyla Köln Radyosu arasında bugüne kadar böyle bir alışveriş, veya yardımlaşma olmamıştır. Olması da mümkün değildir. WDR'in Anadolu Ajansı Bonn muhabirine ücret ödediği, benim büro masraflarını dahi Köln Radyosundan talep ettiğim yolundaki iddialarımız haliyle iflâs etmiş olmuyor mu? Hem bunları nasıl iddia edebiliyorsu-

Gewitter über dem WDR

Attacken aus den Reihen der CDU lösen scharfe Reaktionen der betroffenen Redakteure aus

Das politische Gewitter braute sich schon seit Wochen über dem WDR zusammen. Wie Wetterleuchten am Horizont erschienen die Äusserungen und Stellungnahmen führender Politiker der CDU in Nordrhein-Westfalen, die sich zunehmend kritischer und immer häufiger mit dem WDR und besonders mit seinem Hörfunk-Programm beschäftigten. Der "Fall Bornemann" (ein misslungenes Interview im "Morgenmagazin" über die Baader-Meinhof-Gruppe) gab den Anlass, schweres Geschütz aufzufahren. Der Blitz zündete in einer Sitzung des Verwaltungsrates am 17. Juni, der Donner wurde hörbar in einer Reihe von Presse-Veröffentlichungen. Wir zitieren nur einige Bruchstücke und Schlagzeilen:

"Neue Ruhr-Zeitung" vom 20.6.1972:

"Spitze des WDR-Hörfunks soll ausgewechselt werden - einmütige Vorwürfe des WDR-Verwaltungsrates gegen Hörfunk-Direktor Brühl und Chefredakteur Botta -

Versammlung der Redakteure

Ansgar Skriver als Sprecher des Redakteurs-Ausschusses eröffnete die Versammlung gegen 13 Uhr im Lunchraum des ... über die Situation.

BELGE NO: 4 — (İşin aslı ve hedefi Morgen Magazin)

nuz? Sizin Türk kanunlarından da haberiniz yok galiba. AA muhabirine Köln Radyosunun ücret ödemesine veya oradaki büro masraflarımızı karşılamasına mevzuatımız imkân vermez.»

Bir belge daha

Şimdi, Atilla Onuk'un tekzibindeki bu cümleleri bir belge ile karşılaştıralım (Bu belge, vaktiyle WDR'in Türkçe yayınlarıyla Anadolu Ajansı arasındaki ilişkilerden sorumlu bir redaktörün raporundan alınmıştır. Belge No: 5):

«Anadolu Ajansını WDR Türkçe servisi Redaksiyonunun işlerine müdahale etmeye sevkeden sebebi anlıyamıyorum. Hele, Federal Basın ve istihbarat dairesinin malı olan Gölbaşı telsiz sisteminin sırf bizim programlarımıza haber servisi yapması amacıyla hediye edilişini hatırlarsak, Anadolu Ajansının bugünkü tutumu daha da üzücü olmaktadır. Vaktiyle Türkiye'ye Alman teknik yardımı çerçevesinde bir adet daha televizyon vericisi hediye edilmesi düşünülüyordu. WDR'in müracaatı ve baskısı üzerine Federal basın ve İstihbarat dairesi, televizyon vericisi yerine Gölbaşı'na bir haber verme sistemi kurmayı kararlaştırdı. Eğer Anadolu Ajansı. bu sistem üzerinden bize haber servişini kesme tehdidini gerçekleştirirse, böylesine bir adım herşeyden önce resmî Alman makamları nezdinde (hiç de dostâne olmayan bir davranış) olarak mütalâa edilecektir.»

Sorumlu Redaktör Franz Kusch, Gölbaşı'ndaki telsiz vericisi sistemiyle ilgili görüşlerimizi doğrulayan bu yazısında, Anadolu Ajansı Bonn muhabirinè, WDR tarafından —Türkçe program için zaman zaman yaptığı hizmetler karşılığında— para ödendiğini de onaylamakta, yazısına şu satırlarla devam etmektedir:

«AA Bonn muhabiri bay Olcayto'nun bize başvurarak, WDR binası içinde bir Büro teklifinde bulunduğu vâkıadır. Fakat böyle bir büroyu sağlamamız imkânsızdı. Kimin tarafından tahrik edilirse edilsin, bu provoke ihtilâfın unutulması, herşeyden önce Anadolu Ajansının menfaati icabıdır.»

İşte, AA Genel Müdürünün **«tahrikçilik hikâyesi»**, belgelerin ışığı altında budur. Üst tarafı ise, Onuk'un deyimiyle, **«lâf»**tır!..

rstehe nicht, was die Anadolu Ajansi bewogen haben
rbeit der türkischen Redaktion beim WDR einzumischen.
erlicher, als der Sender Gölbaşi vom Presse- und
Bundesregierung eigens zur Nachrichtenübermittlung
geschenkt worden ist. Damals sollte im Rahmen der
ir die Türkei ein Fernsehsender gestiftet werden.
hin hat das Presse- und Informationsamt sich ent-
des Fernsehsenders den Nachrichtensender Gölbaşi
nadolu Ajansi die Drohung, die Nachrichtenübermittlung
, wahrmachen sollte, müsste ein solcher Schritt bei
tschen Stellen in Bonn als unfreundlicher Akt aufge-

st umso bedauerlicher, als Herr Olcayto als Bonner
nadolu Ajansi für unser türkisches Programm früher
e gegen Honorar geliefert hat. Ich erinnere mich
Olcayto mit dem Vorschlag zu uns kam, im Haus des
nsi unentgeltlich ein Büro zur Verfügung zu stellen.
nicht möglich. Es würde nicht zuletzt im Interesse
liegen, wenn der - von wem auch immer - provozierte
en" würde.

Mit freundlichen Grüssen
WESTDEUTSCHER RUNDFUNK
Fremdsprachenprogramme
Ihr
(Franz Kusch)

nks Köln ist der Intendant. Der Westdeutsche Rundfunk Köln kann auch von zwei vom Intendanten bevollmächtigten
Umfang der Vollmachten erteilt der Justitiar des Westdeutschen Rundfunks Köln.
ner Bank AG Köln, 4018600

BELGE NO: 5 — (Onuk'un cevabını çürüten satırlar)

TOPLUM

DÜNYA

Sovyetler çekilirken

Assuvan'da buz

Kahire radyosu, geçtiğimiz hafta salı günü, ihtilâlin 20'nci yıldönümü dolayısıyla yayınladığı özel proğramda, Sovyetler Birliğinden hiç söz etmemiş, hattâ Assuan barajının yapımınadki Sovyet yardımını dahi sessizce geçiştirmişti. Nihayet, haftanın sonunda, üç günlük bir ziyaret için Moskova'ya giden Başbakan Aziz Sıtkı, ziyaretini bir günde keserek Kahire'ye dönmüştü. Görüşmelerden sonra yayınlanan ortak bildiri, iki ülke arasındaki ilişkilerin bir dönüm noktasına geldiğini gösteriyordu. Bildiride, Arap ülkelerinin Orta Doğu'daki krizin çözümünde diledikleri biçimde davranabilecekleri belirtiliyordu. Başkan Sedat'ın ülkedeki tüm Sovyet askerî personelinin geri çekilmesi için yaptığı çağrı işte bütün bu gelişmelerin bir sonucu idi. Başkan Sedat'ın, Arap Sosyalist Birliği merkez komitesi toplantısında açıkladığı bu karar, 15 yıllık sıkı bir dostluğun sonu, karşılıklı çıkar esasına dayalı bir ortaklığın iflâsı anlamına gelmektedir.

Silâh ver ki İsrail'i vuralım!

İki ülke arasında, özellikle Başkan Sedat'ın Moskova ziyaretinden bu yana soğuk bir hava estiği gözden kaçmıyordu. Bu soğukluğun giderek bir kopukluğa yol açması başlıca iki nedenle açıklanabilir. Herşeyden önce, Birleşik Arap Cumhuriyeti İsrail karşısında uğradığı yenilgilerin moral ezikliği içinde bulunmaktadır. Her ne kadar, ortalama vatandaş savaştan usanmışsa da, hükûmet yetkilileri, ilk fırsatta İsrail'e karşı yeni bir savaş istemektedirler. Başkan Sedat, çeşitli konuşmalarında, er-geç, mutlaka intikam alınacağını belirtmiştir. Hükûmetin böyle bir savaşı göze alabilmesi için İsrail ile arasındaki güç ilişkilerini lehine çevirmesi gerekmektedir. Bunun için de Sovyetlerin daha büyük desteğine ihtiyaç vardır. Başbakan Aziz Sıtkı, Moskova'da Brejnev ve Kosigin ile yaptığı görüşmelerde, Birleşik Arap Cumhuriyeti hükûmeti tarafından arzulanan modern silâhların kendilerine verilmemesi halinde, bütün Sovyet askerî personelinin ülkeyi terketmesini öngören bir ültimatom vermiştir. Sovyetlerin buna cevabı, **«hayır»** olmuştur. Başkan Sedat ise, tarihî kararını açıkladığı konuşmasında, **«silâh elde etmek için başka araçlara sahibiz»** demektedir.

İç politikada dalgalanma

Olayı, ülkenin iç politikasına bağlı nedenlerle de açıklamak mümkündür. Gerçekten, bugün Nil kenarındaki Sovyet nüfuzuna karşı muhalefet o kadar güçlüdür ki, Sedat için iktidarda kalmanın belki de tek yolu, Moskova'ya karşı çıkmak olmaktadır. Birleşik Arap Cumhuriyeti basını, son zamanlarda ülkede bulunan Sovyet askerî personelinin ülkenin egemenlik haklarına ve bağımsızlığına gölge düşürdüğü yolunda bir kampanya açmıştır. Hükûmet sorumluları, tekrar, bağımsız ve egemen bir devlet yaratmak veya gittikçe artan bir Sovyet nüfuzuna göz yummak tercihiyle karşı karşıya bırakılmış ve Başkan Sedat birinci yolu seçmiştir.

Kısa tarihçe

Bugün sayıları 20 bin olarak tahmin edilen Sovyet askerî personeli, Birleşik Arap Cumhuriyetine ilk kez 1970 Ocak ayında, Başkan Nâsır'ın Sovyetler Birliğine yaptığı ziyaretin ertesinde gelmeğe başlamıştır. Askerî personel yanında, özelikle Assuan baraj bölgesinde 800 kadar teknisyen Sovyet vatandaşı vardır. Sovyet askerî personeli sadece Mısırlı subayların eğitimiyle değil, fakat aynı zamanda doğrudan doğruya askerî plânların yapılmasıyla da uğraşmaktaydılar. Üstelik Sovyetlerin ülke savunmasındaki bu aktif görevleri 28 Mayıs 1971 tarihinde imzalanan bir dostluk ve işbirliği antlaşmasıyla 15 yıl için onaylanmıştı. Fakat herşeyi bu derece güçlü dostlarının takdirine terkeden Mısırlılar, uzun bir süredir Orta Doğu'da görülen **«ne savaş ne barış»** durumundan da Sovyetleri sorumlu görmeğe başlamışlardır. Sedat'ın kararı, bu yönde ulusal bir tepkinin ifâdesidir.

«Şimdi ne olacak?» sorusuna birçok cevap bulunabilir. Son olay Kahire'nin Batıya yönelmesine yol açabilir. Arap - İsrail anlaşmazlığında barış ihtimali doğurması ise çok şüphelidir. Fakat mutlak olan bir şey varsa o da, Sedat artık Sovyet amblemli kâğıdı elinden atmıştır. Orta Doğu'daki gelişmeler şu anda diğer bütün ihtimallere açıktır.

SEDAT VE PODGORNİ: Mutlu günlerinde..

İngiltere

Yeni bir skandal

1960 yıllarındaki Profumo-Keeler skandalını hatırlıyacaksınız. Hani, bir İngiliz Savunma bakanı Profumo vardı da, adı, kiralık kızlarla düzenlenen partilere karışmıştı. Dünya basını ve bu arada, bu gibi olaylarda kimseden geri kalmayan bizim basın, günlerce bu olayla çalkanıp durmuş, Profumo çekilerek, siyaset sahnesinden kaybolup gitmişti.

Bu defaki skandalın kahramanı daha ünlü bir kişi, ama, yankıları önceki gibi büyük olacağa benzemiyor. Üstelik siyasal hayatının sona ermemesi de mümkün görülüyor. Skandalın kahramanı, Harold MacMillan ve Sir Alec Douglas-

Home hükûmetlerinde Maliye, son Edward Heath hükûmetinde de İçişleri bakanı olan **Reginald Maudling**'dir.

Olay şudur: Ünlü bir uluslararası mimarlık bürosunun başındaki J. L. Poulson, son yıllarda işlerini yaptırmak için siyaset alanında ünlü kişilere ya da yüksek kademede söz sahibi memurlara 350 bin sterlin kadar para vermiş. Maudling'in sözkonusu olduğu durumda, müstafi İçişleri bakanı beş kuruş bile almış değil. Yalnız Maudling, Poulson grupuna bağlı şirketlerden birinin başkanlığını hiç ödenek filân kabul etmeden almışmış. Poulson da Maudling'in özel olarak ilgilendiği bir taşra tiyatrosuna 22 bin sterlin ödemede bulunmuşmuş. Mesele bundan ibaretmiş.

EDWARD HEATH
Bir de ona sormalı!

Şanssız bir politikacı

Yüksek kademedeki görevlilere rüşvet olayı ortaya çıkınca, iki yüksek dereceli memur görevlerinden uzaklaştırıldı. Biri, İskoçya işleri müsteşarlığında görevli; öteki, İngiltere'nin güneybatısında bir bölge hastane grupunun başkanı.

Maudling'e gelince, o, Başsavcı Sir Peter Rawlinson'un açtığı soruşturmaya en küçük bir şüphe bulaşmasın diye istifayı basmış.

Başbakan Heath, Maudling'e başka bir görev vermek istemiş Maudling kabul etmemiş. Selefi İşçi Partisinin İçişleri Bakanı James Callaghan'ın son derece saygılı bir ifadeyle eleştirdiği Maudling için İşçi Partisinin yeni başkan yardımcısı Short, **«eski İçişleri bakanının İngiliz parlamentosu geleneklerine son derece uygun, başarılı bir çalışma yaptığını»** söylüyor.

Poulson olayına Avam Kamarasının ilk dikkatini çeken Liberal parti grupundan Thorpe bile, Maudling'i en kısa zamanda hükûmet sıralarında görmeyi umduğunu bildirdi.

Maudling, Muhafazakâr Partinin liberal kanadından, Lord Carrington ve şimdi İrlanda işlerine bakan William Whitelaw gibi. Ancak Maudling, pek şanslı bir adam değil. 1965'de Sir Alec Douglas-Home'un yerine Muhafazakâr Partiye bir başkan seçmek gerektiğinde, Maudling de adaylığını koymuş ve Heath'e karşı sadece 13 oyla kaybetmişti. Dürüstlüğünden kimsenin şüphesi olmayan bu politikacı, muhalefet yıllarında çeşitli şirketlerin yönetim kurulu başkanlıklarında bulunmuştur. Solcu haftalık dergi **New Statesman**'e bakılırsa, ortağı olduğu dokuz şirketten beşi birbiri peşisıra iflas bayrağını çekmiştir.

İktidarda yirmi yıllık ağır sorumluluk taşıdıktan sonra Maudling, bir süre için dinlenmek istemiş olabilir. Ancak, Muhafazakâr Partideki arkadaşları arasında siyasal hayatının son bulduğunu ileri sürenler de yok değil.

Maudling'in 18 temmuzdaki 18 temmuzdaki istifasından iki gün sonra da, Güney Afrikalı bir işadamıyla evli olan Kızı 26 yaşındaki Caroline Thompson'un boşanma dâvası vardı. Johannesburg Yüksek Mahkeme yargıcı kararı açıklamadan önce bayan Thompson'un elbisesini fazla açık bulmuş olacak ki, duruşmayı bir süre tatil etti. Bu arada bayan Thompson elbisesini değiştirdi ve yargıç, bayan Thompson'a 31 yaşındaki eşi Anthony aleyhine kocasının kendisini terkettiği idiasıyla açtığı dâvanın sonucunu bildirdi : Boşandınız!

İrlanda

Belfast'ta birşeyler oluyor

Bir ara günlük basında İrlanda'dan az haber çıkmağa başladı ama, bu, olayların durmuş olmasından değildi. Yatışır gibi gözüken kargaşalıklar, geçtiğimiz hafta Belfast'ı gene kana buladı.

Artık öyle rakamlar veriliyor ki, dehşet içinde kalmamak kabil değil. TOPLUM'un baskıya hazırlandığı sıradaki son duruma göre, üç yıl içinde Kuzey İrlanda'da meydan gelen olaylardaki ölü sayısı 418'e yükseldi. Tabiî bu rakam, sadece, hayatlarını kaybedenleri gösteriyor. Yaralananlar, sakat kalanlar, dehşet havasının verdiği o, kahredici huzursuzluk da cabası!

Geçtiğimiz hafta **«felâket bölgesi»** Belfast'ta cuma günü ve gecesi çeşitli semtlerde silâhlar ve 24 bomba patladı. 24 saat içinde ölenlerin sayısı 150'ye çıktı.

Bu ara da kanun dışı İrlanda Cumhuriyet Ordusu İRA'nın militan kanadı (Bk. Toplum, sayı: 1) olaylardan sorumlu olduğunu açıklarken, İngiliz ordusunun da önemli bir harekâta girişeceği bildiriliyor. İngiltere'nin İrlanda sorunlarıyla görevli Devlet Bakanı William Whitelaw'ın bir sözcüsü, İngiliz ordusunun İRA'ya karşı bir harekâta girişeceğini açıkladı ama, nasıl bir harekât, belli değil. İRA mensuplarının tutuklanmalarına hız verileceği sanılıyor.

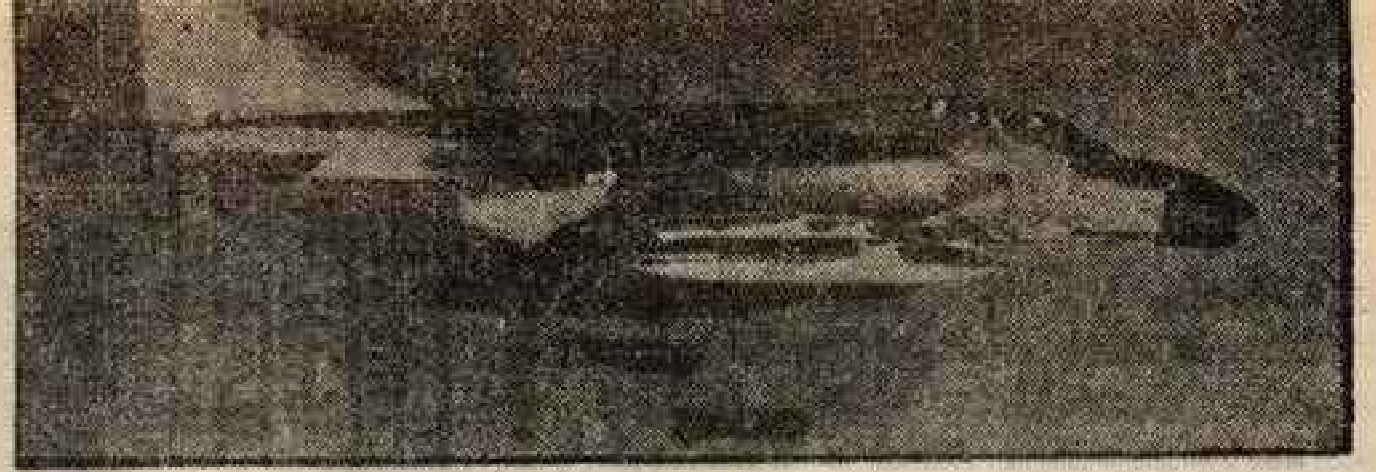
Ünlü İngiliz gazetesi **«Daily Mail**'in önerisi belki de bu trajedinin sona ermesi için en akıllı yol: **İrlanda haritasını yeniden çizmek..** Evet, ama nasıl?

Bu sorunun cevabı verilmedikçe, daha, çok acılı günler olacaktır.

İRLANDA'DA OLAYLAR: Sürüp giden karışıklıklar.

Uluslararası silâh ticareti

Don ve fesleğen

Az-gelişmiş ülkeler ve bu ülkelerin kalkınma sorunları, İkinci Dünya Savaşından beri dünyamızın Doğusunda ve Batısında en çok ilgi duyulan konulardan birisi olmuştur. Bu konuda birçok uluslararası toplantı düzenlenmiş, sayısız eser yazılmıştır. Az-gelişmiş ülkelerin sürekli olarak artan savunma giderleri ile kalkınma çabaları arasındaki ters yönlü ilişki ise henüz derinlemesine incelenmiş değildir. Böyle bir inceleme, özelikle modern silahların az-gelişmiş ülkeler için bir tür bağımsızlık sembolü haline geldiği günümüzde zorunlu görünmektedir.

Çeşitli ülkelerde durum

Genel olarak savunma giderleri, Arap ülkelerinde, millî gelirin yüzde 12'sine; Afrika ülkelerinde ise yüzde 8'ine ulaşmaktadır.

Buna karşılık, gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda savunma giderlerinin millî gelire oranı yüzde 5'in altındadır. Bu oran, örneğin Fransa'da 4.6, İsveç'te 4, Danimarka'da 3, İtalya'da 2.9, Kanada'da 2.3'tür. 1970 yılında 72 milyar dolarla dünyanın en büyük savunma bütçesine sahip bulunan ABD'de dahi bu oranın yüzde 7.6 ve 40 milyar dolarla ikinci gelen Sovyetler Birliği'nde ise yüzde 8.2 olduğunu özellikle belirtmek gerekir.

Bu durumda, fakir ülkelerin, her yıl yarattıkları gelirin, zengin ülkelere oranla, daha büyük bir kısmını, verimli olmayan savunma giderlerine ayırmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu ise, hızla kalkınmak zorunluluğunda olan bu ülkeleri tam bir kısır döngüye itmektedir.

Az-gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmeden fedakârlık pahasına giriştikleri bu korkunç savunma giderlerinin büyük bir kısmının savaş gemileri, savaş uçakları, ve sair askerî malzeme alımı için gelişmiş ülkelere gittiğini belirtmeğe gerek yoktur. Stokholm'deki **Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü** (SIPRI)'ne göre, bu ülkeler, 1970 yılına kadar, silah alımları için, toplam olarak 200 milyar dolar harcamışlardır. Bu silahlar bazen, Latin Amerika'da olduğu gibi, salt prestij sağlama amacına yönelmekte, fakat bazen de, Ortadoğu'da ve Hindiçini'de olduğu gibi, yapılış amacına uygun biçimde kullanılabilmektedir.

Kısacası, uluslararası silah ticareti öyle bir ticarettir ki, prestiji ve ölümü fakir uluslara getirmekte, kârı ise zengin uluslara götürmektedir.

Ekonomik bağımlılık

Az-gelişmiş ülkelerin, eskiden, hurdaya çıkmış silahların en iyi alıcısı oldukları bilinirdi. Fakat bugün, durum değişmiştir. Bu ülkelerce satın alınan silahların yarıdan fazlası, çağdaş teknolojinin en modern silahlarıdır. 1960 yılında, Üçüncü Dünyanın sadece altı ülkesi, sesten hızlı giden savaş uçaklarına sahipken, bugün bu sayı 32'ye yükselmiştir. Söz konusu ülkeler bu savaş araçlarını yönetecek teknik elemanlara bile sahip değildirler. Öte yanda, yedek parça temini ve sürekli olarak değişen teknolojiye uyma zorunluluğu, bu ülkelerin, gelişmiş ülkelere ekonomik bağımlılığını arttırmaktadır. Üçüncü Dünya ülkelerinin, gelişmiş ülkelerden silah alımı için yaptıkları harcamalar, her yıl, gelişmiş ülkelerden bu ülkelere yapılan kalkınma yardımlarının iki katını aşmaktadır. Bu durumda, gerçekte kimin kalkınmakta olduğu ve kimin bu kalkınmayı finanse ettiği sorusuna verilecek cevap da değişmektedir.

Suçlu : bürokratlar!

Günümüzde kanunsuz özel silah ticareti çağı artık kapanmıştır. Geceyarısı Avrupa'nın güneyinden yükledikleri silahları Afrika'nın kuzeyine taşıyan korsan tacirler tarihe karışmışlardır. Bugün, gelişmiş ülkelerden az-gelişmişlere yapılan silah satışlarının yüzde 95'inin satıcısı doğrudan doğruya bu ülkelerin hükümetleridir. Özel silah tacirleri günümüzde sadece küçük silahların hükûmetleri de bu alış-verişten çok ticaretine aracılık etmektedirler. Hükümet, tacire oranla, daha ucuza sattığı için, az-gelişmiş ülkelerin hükümetleri de bu alış-verişten çok memnun kalmaktadırlar. Londra'daki **Stratejik Araştırmalar Enstitüsü** (ISS) ise, «ölüm satıcılarının,

Az-gelşmiş bazı ülkelerde, savunma giderlerinin ekonomi içindeki yeri :

ülke	savunma giderleri (milyon dolar)	milli gelire oranı (yüzde)
Güney Vietnam	1.123	37
Birleşik Arap Cumhuriyeti	1.272	22
Suriye	221	21
Ürdün	117	20
Irak	425	19
Kuzey Kore	746	19
Çin Halk Cumhuriyeti	14.800	18.5
Suudi Arabistan	387	18
Kuzey Vietnam	500	17

Savunma ve Eğitim Giderleri

ülke	okur-yazar oranı (yüzde)	fert başına eğitim gideri (dolar)	fert başına savunma gideri (dolar)
Birleşik Arap Cum.	30	10.5	36
Ürdün	30	7.6	53
Irak	20	21.5	51
Suudi Arabistan	15	11	60.5
Endonezya	46	12.5	27
Güney Vietnam	60	3	48

günümüzde, bu işle görevlendirilmiş bürokratlar olduğunu» ilân etmektedir. Gerçekten, bugün **Dünya Bankası** direktörü olan o zamanki **ABD Savunma bakanı Robert Mc Namara**, kendisine özel olarak, askerî donatım işleriyle görevli bir yardımcı atamıştı. Bu görevlinin asıl görevi ise, yılda 1,5 milyar dolarlık askerî malzemenin ihracatını sağlamaktı.

1967 yılında, ABD Senatosunun bir alt komisyonu, **«son beş yıl içinde savaş araçları ihracatının önemsiz bir yan ticaretten ABD hükümetinin aslî görevlerinden biri haline geldiğini»** saptamıştır.

Yalnız ABD mi?

Ne var ki ABD, bu işin tek üstadı değildir. 1969 yılında ABD'nin 570 milyon dolarlık ağır askerî malzeme ihracatına karşılık, Sovyetler Birliği'nin, aynı işten kazancı 320 milyon dolar; üçüncü durumdaki İngiltere'nin 180 milyon dolar, Fransa'nın 80 milyon dolar, İtalya ve İsveç'in 30 milyon dolar, Kanada'nın ise 10 milyon dolardır.

Uluslararası silah ticaretinin ikinci önemli satıcısı olan Sovyetler Birliği, bu ölüm yarışına ilk kez 1955 yılında katılmıştır. Sovyetlerin en iyi müşterileri, başta Birleşik Arap Cumhuriyeti olmak üzere, Hindistan, Suriye, Irak, Cezayir ve Küba'dır. Ancak, **Başkan Sedat**'ın son günlerde takındığı tutum, gelecekte Sovyetlere en iyi müşterilerini kaybettirecek gibi görünmektedir. Herşeye rağmen, dünyadaki ideolojik ayırımlar devam ettiği sürece, Sovyetler, silahlarına müşteri bulmakta güçlük çekmiyecekler-dir.

İngiltere'nin silâh ihracatı

İngiltere, fiyatlarının yüksekliği nedeniyle geleneksel müşterilerinden Pakistan ve Ürdün'ü ABD'ye, Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Irak'ı ise Sovyetler Birliği'ne kaptırmıştı. Ancak 1966 yılında **«Defence Sales Group»** şirketinin direktörü **Raymond Brown**'ın Savunma ve Teknoloji bakanlığına getirilmesi, İngilizlerin silah ticaretine tekrar canlılık kazandırmış ve o yıl Suudî Arabistan'a 36 uçak ve 61 roket satılmıştır. Bugün, askerî araçların İngiliz ihracat gelirleri içindeki payı yüzde 30 civarındadır. Silâh ihracatına özel teşvik tedbirleri tanınmaktadır. Özellikle Lâtin Amerika ülkeleri İngiliz silâhlarını tercih etmektedirler. Silah ticaretinin İngiltere için taşıdığı önem o derece büyüktür ki, geçen yıl Singapur'da yapılan **Commonwealth** konferansında örgütün hemen tüm üyeleri, İngiliz hükümetinin, ırkçı Güney Afrika Birliğine ve Rodezya'ya silah satmasını en ağır biçimde yermişler, fakat İngiltere'yi bir adım bile geriletememişlerdir.

Geçen yüzyılda beyaz zehir ticaretine engel olduğu için Çin'e savaş açan İngiltere, aynı tür bir ti-

SİNGAPUR'DA YAPILAN COMMONWEALT KONFERANSI DELEGELERİ: Silâh satışına karşı..

TOPLUM

TÜRKİYE NOTLARI

NİMET ARZIK

Turizm...

Kimindi bu inci?...

«Turizm döviz getirir
Döviz refah getirir»

Milâs civarındaki kayalardaki cümleyi hatırlatıyor bana.

«Domuz satın alıyoruz». «Domuz domuz domuz.» Belki her kayanın üzerinde olduğu için. Belki birinci çağırışımda her tarafa asılı olduğu için, bir zamanlar.

Sahi, kimindi bu inci?

«Turizm döviz getirir»miş! Tamam.

«Döviz refah getirir»miş! O da tamam.

Peki turiste, fakircik, ne getirir? Aldı sazı eline turist, söyledi ne getirdiğini!... Dinleyelim.

DANİMARKALI TURİST

— Türkiye'yi herşeye rağmen seviyorum. (Eh, sevgi öyledir. «Her şeye rağmen»dir) Geçen sene üç arkadaşla birlikte geldik. Görüyorsunuz, uzundur saçlarımız. (Kendisi de uzundu, saçları da; kale kapısı gibiydi pembe beyaz Nordik.) Bir vazifeli, bizi otobüsten indirdi, birileri aranıyormuş... Saçlarımızı bileğine dolayıp sarstı, ha sarstı!.. Göğün tavanı tepeme yıkılıyor sandım. Meğerse peruka mı değil mi, diye bakarmış... Aradıkları kişiler, tanınmamak için peruka takarlarmış. Gene sizin vatandaşlarınız karıştı da, bizi kurtardılar. Böyle sarsmaya peruka değil kafatası dahi dayanmaz. Türkiye'yi herşeye rağmen seviyorum.

— Biz de!

(Eh, sevgi öyledir... «Her şeye rağmen»dir. Olayın sahnesi: Kuşadası.)

«Turizm döviz getirir. döviz refah getirir..»

YERLİ TURİST

Sahne: Gene Ege kıyıları...

— Bekçinin soluğu yanağımı yaktı. Âniden belirmişti, sessiz sessiz. Yanımda kız arkadaşım vardı. Onikiye yakındı saat! Konuşuyorduk. Ay ışığı vardı, pırıl pırıl. Deniz o kadar sâkin, o kadar güzeldi ki... Derken, bekçinin soluğu yanağımı yaktı.

Bir sandalye çekti müsaadesiz, yanımıza oturdu.

— Ne yapıyorsun burada? (Sesi sertti)

— Hiç... Oturuyoruz.

— Bu kız kim?

— Sevgilim.

— Haaa, bak... Hoşuma gittin. Başkası olsa böyle mertçe söylemezdi. Ben, mertliği çok tutarım... Mert insana yardıma hazırım. Başka bekçiler benim yerimde... hohooo! (Hohooooo!)

Ve mehtabi bekçiyle seyretmiştik sabaha dek. (Hohooooooo!) Ne güzel, di mi?

AMERİKALI TURİST

— Piç kuruş, ne demek?

— Piç kuruş mu, piç kuruşu mu, tam bilemiyorum.

— Piç kurusu mu?

— Evet.

«Piç»i zaten biliyorduk. Kurusunu anlatmak zor oldu adama. Böyle bir sınıflandırmayı ilk defa duyuyordu.

— Ev sahibinin oğlu, her sabah elimi sıkarken, bana, gülümsiyerek bunu söyler de... Gözlerindeki pırıltıya uymaz gülümsemesi, onun için iyi bir şey olmadığını anladım.. Öğrenmek istiyordum.

Burayı her şeye rağmen çok seviyorum. (Ölümümüz de her şeye rağmenden olacak.)

— Antropologum. Asistanım... Dönüyorum memleketime. Burayı sevmeğe devam etmek için dönmeliyim.

Ve döndü de oğlan, memleketine.

«Turizm döviz getirir
Döviz refah getirir»

....

Refah da azgınlık getirir!

Bu anlattıklarım en hafifi, olayların. Otel rehberleri, rakkamları rakkamlara vurmalar, grafikler, istatistikler, plânlamalar, prensip kararları, alt komisyonlar, üst komisyonlar, ara komisyonlar, burundan kıl aldırtmalar (ayyyy, zaten çok uslandık... Kılı bırakın, kimseciklere, gözünün üstünde kaşın var demiyoruz, diyor muyuz?), yolculuklar, dış büro müdürlerini toplamalar... Bunlar iyi...

Ama işte, **«Piç kuruş»**, memleketine döndü. Zrampa gibi Danimarkalının beyni sallandı ve artık sevgililerimizle birlikte bekçi babayla mehtap seyrediyoruz.

— Yoksa bir şikâyetin mi var?

— Yok, yok, valla yok! Hiç olabilir mi? Uslandık, dedik ya.

«Uslanmak suskunluk getirir
suskunluk huzur getirir
huzur turist getirir
turist döviz getirir»

Getirir oğlu getirir, hayat... Sen, götürdüklerine bak!

caretin, daha karmaşık yollardan bütün dünyaya yayıldığı bir dönemde bu tarihî fırsatı kaçırmamak karındadır.

Ya Fransa?

İngiltere'nin silâh ticaretindeki en önemli rakibi Fransa'nın ise, bağımsızlıklarını kazanan eski sömürgelerine ilk hediyesi, 80 milyon dolarlık silah satışı olmuştur. Milletvekili Jacques Hebert, **«sürekli artan araştırma ve gelişme giderlerimizi finanse etmek için daha çok sipariş almak zorundayız»** demektedir. Fakat 1970 yılındaki 1.3 milyar dolarlık askerî malzeme ihracatının genel ihracat içindeki payı sadece yüzde 8'den ibaret kalmıştır. Mirage-III tipi savaş uçakları, benzerlerine oranla, kullanışlı ve ucuz oldukları için, özelikle son yıllarda az gelişmiş ülkeler tarafından büyük rağbet görmektedir. Fransızların bir özelliği de yeryüzündeki bölgesel çatışmaları son derece iyi izlemeleri ve değerlendirmeleridir. Nijerya iç savaşında ve Orta Doğu savaşlarında en başarılı tacir, Fransa olmuştur.

Bir de Almanya

Almanya, uluslararası silah ticaretine 1960'ların başında başlamıştır. Aradaki gecikmeden doğan kayıplarını önlemek için Almanlar, önce işe askerî malzeme ve askerî eğitim yardımı ile girmişler; daha sonra ticarete başlamışlardır. Ancak Sosyal Demokratların çoğunlukta olduğu son hükümet, az-gelişmiş ülkelere silah satışını yasaklamıştır.

Buna benzer bir kararı da Johnson yönetimi almış ve 1967'de ABD'nin Latin Amerika'ya silah satışını yılda 75 milyon dolara sınırlandırmıştı. Oysa bu karar sadece Avrupalı satıcıların Latin Amerika piyasasını ele geçirmelerine yaramıştır. Nitekim, Nixon yönetimi bu kararı kaldırmıştır.

"Uygarlık" yarışı!

Uluslararası silah ticareti, **uygar** denilen ulusların değişmeyen bir yüzünü aydınlatmaktadır: Nijerya iç savaşında Paris ve Londra sokaklarında yaralılar için yardım toplanırken, aynı ulusun insanları, birbirlerini, Fransız ve İngiliz silahlarıyla öldürmüşlerdir. Birkaç büyük devlet dünya siyasal konjonktürüne egemen olduğu sürece, bu utanç verici ticaret de sürüp gidecektir.

Mesut YILMAZ

TOPLUM

EĞİTİM

Nesin Vakfı

"Bir şey yap Met!"

İstanbul İkinci Noteri Hasan Nejat Sarıca, söze şöyle başladı:

«Bin dokuz yüz yetmiş iki yılı nisan ayının yirmi yedinci perşembe günü: Ben aşağıdaki imza ve mührün sahibi ve vâzıı: Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının bahşettiği selâhiyetleri haiz İstanbul İkinci Noteri Hasan Nepat Sarıca: İstanbul'da Bahçekapı'da 35 numaralı Tahir Han'ın birinci katındaki dairemde vazife görmekteyken yanıma gelen ve ifadesine nazaran İstanbul, Kadıköy, Feneryolu, Alageyik Sokak 7/2 de mukim olduğunu söyleyen ve ibraz eylediği fotografh ve 232246 C serili 29.1.1943 tarihli nüfus hüviyet cüzdanıyla şahsı belli olan ve kütükte: Giresun, Şebinkarahisar, Gölve, hane 66, cilt 21, sahife 93—165 sayılara kayıtlı 20 Kânunuevvel/1331 tarihinde İstanbul'da Hanife ile Abdülaziz'den olma Mehmet Nusret Nesin (Kendi beyanına göre ve mârufumuz olan diğer adıyla Aziz Nesin) dairede bana müracaatla tarafımdan resen bir NESİN VAKFI adı altında vakıf senedinin tanzim ve tasdikini istedi.»

Günlerden, 27 Nisan Perşembe idi. Aziz Nesin'in yanında iki de tanık vardı: İstanbul Barosu avukatlarından Orhan Apaydın ve avukat stajyeri Mustafa Çetin.

"Biz adam olmayız"

Aziz Nesin, «**yoksul, öğrenim olanağı bulunmayan kimsesiz çocukların, ilkokuldan başlatılarak yüksek okul yada bir meslek okulunu bitirene yada bir meslek elde etmelerine dek, öğrenim, eğitim, korunma ve hertürlü gereksinimlerini sağlamak**» amacıyla, **NESİN VAKFI** adıyla bir vakıf kurmak istiyordu. Vakfın yaşaması için de:

a) Çatalca tapusunda kendi adına kayıtlı 26 bin metrekarelik arazisini,

b) Bugünedek yazmış olduğu 55 adet kitabının Türkiye ve Türkiye dışındaki yayınlanmalarından elde edilecek telif haklarını,

c) Bugünedek yazmış olduğu ve bu 55 kitaba dahil 8 adet oyunun Türkiye ve Türkiye dışında tiyatrolarda sahnelenmelreinden elde edilecek telif haklarını,

d) Kitap, oyun ve hertürlü yazılarının Türkiye ve Türkiye dışında radyo ve televizyonlarda yayın ve temsillerinden elde edilecek telif haklarını,

e) Kitap, oyun ve hertürlü yayınlanan yazılarından, Türkiye ve Türkiye dışında yapılacak film senaryolarından elde edilecek telif haklarını,

f) İçinde tahminen 20 bin cilt kitap, yirmi yıllık 13 gazete koleksiyonu, dergiler, yirmi yıllık Resmi Gazete ve Tutanak dergileri, ansiklopediler, koleksiyonlar, mektuplar, notlar, müsvetteler, yazılar, resimler ve türlü belgeler bulunan özel kitaplığını ve kitaplığındaki bütün eşyasını,

g) Ölümüne dek yazacağı bütün kitap, oyun ve eserlerini,

Nesin Vakfı'na bırakıyordu.

Vakıf, iki bölümden ibaretti: **a) Yurt, b) Kitaplık.**

Vakfın yönetimi, dört kişilik bir kurula bırakılıyordu: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden bir öğretim üyesi, İstanbul Barosundan bir avukat, İstanbul Gazeteciler Sendikasından bir gazeteci ve Çatalca Belediyesinden bir yetkili. Aziz Nesin, yaşadığı sürece, bu dört kişinin seçiminde kesin söz sahibi olacaktı. Ayrıca, Vakfın yönetmeni, yaşadığı sürece, Aziz Nesin'di. Kendisi, «**iş durumları uygunsa ve istekliyseler, çocuklarımdan yada soyumdan birinin yönetmenliği yeğ tutulmalıdır**» diyordu.

AZİZ NESİN
"Az gittik, uz gittik"

"Geriye kalan"

Vakıf, bir Osmanlı kurumudur. Toplumumuzun bünyesine yabancı olmıyan bu kurum, dürüst ellerde çok iyi sonuçlar verdiği gibi, zamanla yozlaştırılarak, amacından saptırılmıştır da. Anadolu'da, yol boylarında, «**hayrat**» denilen meyva ağaçları vardır; gelen geçen meyvasını yesin, dikene iyilikler dilesin diye dikilmiştir. Ancak, «**hayrat**» adı verilen bu ağaçların ağaç olduğunu ispat için bir tanık gerektir: dalı budağı kırılmış, gövdesi parça parça edilmiştir. Ne bir kürek gübre koyan olmuştur köküne, ne de bir kova su. İşte, bizdeki vakıflar da böyledir.

1972 yılında, Aziz Nesin gibi dünya çapında bir yazarın bu kuruma sığınması, bundan başka «çıkar yol» bulamaması, kafatasının içinde bir gram beyin taşıyan herkesi düşündürecek bir durumdur. 1972 Türkiyesini enine boyuna çözümleyenler için Aziz Nesin'in verdiği karar, kuşkusuz, en ayakları yerde, en gerçekçi bir karardır. Başka nasıl hareket etsindi? Olumlu bir çıkış kapısı düşünülebiliyor mu?

"Memleketin birinde"

Çatalca'daki, kendi adına tapulu 26 bin metrekarelik arazisi üzerine bir yurt binası yapılacak ve burası her yıl, «**din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin**» seçilip alınacak üç, dört veya beş «**kimsesiz veya bakım ve öğrenim olanağı bulunmayan**» çocuğa yuva olacaktır. Çocukların yaşlarının 4—7 arasında olması istenilmektedir. «**Çocukların, kendi aralarında kardeşlik ilişkileriyle yetiştirilmesine özellikle dikkat edilecektir.**» Her yıl yurda alınan bu çocuklar, büyüyüp de adam oluncaya kadar, **Nesin Vakfı** tarafından bakılacaktır. «**Çocukların öğrenim, eğitim ve bakımlarında, önceden kestirilemeyip de sonradan ortaya çıkacak ayrıntılı ve özel durumlar için Nesin Vakfı Yönetim Kurulu karar verecektir. Her ne olursa olsun, çocukların başarısızlıkları, Yurt'la ilişkilerinin kesilmc nedeni olmamalıdır**» denilmektedir. «**Çocukların Yurt'ta yaşayış ve eğitimlerinde tüketmen ve asalak olarak yetişmemelerine özellikle dikkat edilecektir**».

"Aziznâme"

Aziz Nesin, Kitaplığın, ondan yararlanmak isteyen herkese açık olduğunu belirtmekte ve şöyle demektedir:

«**Vakfın geliriyle her türlü yayın izlenerek, sürekli olarak kitaplığa yeni yayınlar sağlanacak, satın alınacak, kitaplık geliştirilecektir. Okuma salonunda okumaları koşuluyla, kitaplıktaki kitaplar, gazeteler, dergiler her isteyenin yararına sunulacaktır. Kitaplıktaki kitaplar, resimler, notlar, yazılar, belgeler, müsvetteler vb. şeyler, kitaplık dışına çıkarılamaz. Bilimsel araştırma, inceleme yapacak olanların fo-**

attilâ ilhan'ın defteri

Tatil notları...

Çiğli'den havalanırken İzmir'i güneşi ve mavisi bol bir turizm karpostalı halinde bırakmıştık, otuzbeş dakika sonra bulut alacası bir yağmur İstanbul'una indik. Yeşilköy'den Köprü'ye kadar, bir yanım Sadri'yle (Alışık) şakalaşadursun, bir yanım harıl harıl bir ressam kaygısını geliştiriyordu: «İstanbul grisi diye bir renk düşünmeli mi?» Bu gride bir fırt Recâizade, epeyce Servet-i fünun, bilmem ne kadar Hoca Ali Rıza, anlaşılmaz miktarda da Hacı Ârif Bey bulunabilir. Gece, herkes yatıp el ayak çekildikten sonra plâkların arasından Sultan-ı yegâh faslını buldum ve dinledim. Camların ardında o gri, yaldızlı bir lâciverde bulaşmış, devrilmiş bir samanyolunu andıran şehrin üzerine pus olarak yağıyordu: İstanbul'u tanıdım.

Hasan (Tanrıkut) derdi ki: «Viyana, Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun payıtahtı olarak tasarlanmış bir şehirdi. Avusturya cumhuriyeti'ne başkent olunca cılız bir vücut üzerinde sallanan koca bir kafaya benzedi. Bizim İstanbul da öyle. İmparatorluğun dağılışından sonra Anadolu'ya fazla iri düşüyor.» Sav, enine boyuna tartışılabilir ama, birkaç yıllık bir yokluktan sonra, İstanbul'da ilk göze çarpan, Anadolu'nun varını yoğunu hâlâ bu kocaman şehrin çektiği: Bebek'te bana aylık kirası 5000 lira olan daire gösterdiler. Bostancı'ya doğru rüzgârlı mavi bir suda kotrasını paylaştığım işadamı, yılda pek pek onbeş yirmi defa binebildiği bu tekne için kırkbin lira harcadığını söylüyordu. Bir çalgılı gazino kulisinde, üç şarkı okuyup gecede ikibin lira alan sinema yıldızı ile tanıştım. Bir başka gazinonun üç hovarda müşterisi, o akşamlık keyifleri için, gözlerimin önünde üç sıfırlı bir hesap ödediler, ayrıca gözlerini de kırpmadılar. İzmir'den İskenderun'a değin ne kadar kotra, şarpi, yat bulabilirseniz toplayınız; herhalde, Fenerbahçe, Caddebostanı ya da Bebek'tekiler kadar etmez. Ankara, şüphesiz Anadolu'yu yönetiyor, fakat yiyen İstanbul'dur.

Dün Boğaz'da parlayı parlayıveren bir poyraz bulunca «yelken bastık». Tülbent beyazı, isteksiz fakat güzel bir takım bulutlar üstümüzde eski zaman safalarının, dağınık, bir türlü somutlaşıp biçimlenemeyen gecikmiş yansımaları gibiydiler; sırtüstü uzanıp onlara dalmış, yorgun, hayli sarsıcı çağrışımlar halinde Aptülhak Şinasi Hisar'ın Boğaziçi yalıları ve mehtapları için yazdıklarını hatırlıyor; bazan da, ansızın bir deniz canavarı heybetiyle peydahlanıveren yabancı bandıralı tankerlerin, yük gemilerinin dümen suyuna takılıp bilmem hangi uzak limanlarda bir Pierre MacOrlan, bir Blaise Cendrars serüveni yaşıyordum. Fakat o ağzında akide şekeri varmış gibi konuşan adamın söyledikleri: «Bunlar büyük kumar oynar, gecede yüzbin lira kaybetmek olağan sayılır. Suratlarından ne kazanıp ne kaybettiklerini anlıyamazsın!» Bunlar dedikleri, gece kulüpleri ve sayfiye gazinolarını fırdolayı yaşayan demirbaş müşteriler ki emektar gazinoların tahminlerine göre beşbin kişiyi aşmıyorlarmış! Ya çalgıcılar? Kuliste, yaylı tanburuyla kaşla göz arasında bize ince ve zarif bir taksim yapan ünlü çalgıcı: «En iyisi» diyor «hippiler gibi yaşamak! Sazını alıp çekip gideceksin!..» Bense, sahnede şaşılacak bir hız ve sevinç topu olarak fırdönen incesazı Selim'e (İleri) gösterip: «Bak» diyorum «yıllar yılı şu musikinin ağlamaklı olduğuna inanmadık mı? Neş'e, dört tarafa kıvılcım demetleri olarak saçılıyor.»

Beni yıkan rakamlar!.. Fenerbahçe koyunda yeni yapılan bir «tekne»nin sözü ediliyor: motor hariç, yalnız ahşap aksamı için sahibi üçyüzbin lira sarfetmiş! Yaşaması için ne sarfedebileceğini buradan kestirebiliyor musunuz? Ötede, kuşa çevrilmiş toprak reformunun köylü için amaçladığı yıllık gelirin 15 bin lira olduğu ateş harflerle derine yazılmış. Bu iki rakamdan ilki Demirel kalkınmasının gerçekte yurdun değil kimin kalkınması olduğunu gösterir, ikincisi Melen kalkınmasının İstanbul ölçüleri içinde ne kadar alçak düzeyde ele alındığını. Bu işin çözümü düzenin Anayasa doğrultusunda değiştirilmesidir demiştik. Melen yönetimi tutup Anayasa'yı değiştiriyor. Bu kadarı bile bir İstanbul tatilini insana zehir etmeye kâfi değil mi?

---

tokopi almalarına müsaade edilecektir. Bilimsel araştırma, inceleme amacıyla kitaplıkta çalışmak isteyenler, Vakf'ın yönetim kurulu kararıyla, Nesin Vakfı Yurdu'nda bir hafta konuk kalabilirler. Bu amaçla yılda dört kişiden çok konuk alınamaz.»

Vakfın amacına uygun olarak Vakf'a yapılacak bağış ve yardımlar alınabilecektir.

"Vatan Sağolsun"

Aziz Nesin, Nesin Vakfı'nın Noter senedini ve Mahkeme kararını bir broşür halinde bastırmıştır. Broşürü okuyup bitirince, insanın ağzından, ister istemez, «Vatan sağolsun» sözleri dökülmektedir. İnsan gibi yaşama, adam olma kavgasını kalemiyle, hayatıyla sürdüren Aziz Nesin'in, sayısı 55'i bulan eserlerine, böylece, bir büyük ve çok anlamlı, «Bay Düdük»lere şamar niteliğinde bir yeni eser daha eklenmiştir: «Nesin Vakfı».

Acaba bu davranış, «Vatan millet Sakarya» nutuklarıyla bu halkın boynuna binenlere bir ders olabilecek midir?

Kimbilir!

MAHMUT T. ÖNGÖREN

Mutluluk

Gelelim filmlere...

Televizyonda gösterilen filmlerin çoğunu yakınma konusu olduğu ortadadır. Soruna dışardan bakanların üzerinde durduğu tek nokta, film seçiminin yetersiz oluşudur. Oysa işin içinde başka nedenler de bulunuyor. Her şeyden önce TRT, yalnız yurt içindeki film kaynaklarından yararlanma yoluna gitmekte ve dolayısıyla sınırlı bir seçim yapabilmektedir. Eskiden beri kurulmuş olan Film komisyonları, bir ara bu işi tek başına yürütmeğe kalkan bir yönetici ve halen film seçimini çok titiz bir şekilde yürütmeğe çabalayan kurul gerçekten başarıya ulaşamıyor.

Gerçekte, bu Film komisyonlarının elinde sihirli bir deynek yoktur. Türkiye'deki film piyasasının yerli ve yabancı ürünleri arasından TRT yayın ilkelerine uygun film bulup çıkarmak kolay olmasa gerektir. Artık, para sorunu da bir engel olmaktan çıkmıştır. Reklâmların başlaması, son aylarda artması, TRT'nin bütçesinin bir hayli kabarmasını sağlamaktadır.

Televizyon yayınlarını film olmadan yürütmek olanaksızdır. Arada, bol stüdyo programı yapılabilir. Fakat yine de yayının yaklaşık olarak yüzde 70'ini filmler meydana getirir. Bu filmleri yalnız sinema filmleri olarak düşünmemek gerekiyor. Televizyon için yapılmış çeşitli belgesel filmler, çocuk filmleri, çizgi filmleri ve özellikle TV dizileri vardır. Bu gibi filmlerin kaynakları Türkiye'de son derece sınırlıdır. Türk Televizyonu'nun önündeki en büyük engellerden birisinin bu olduğu düşünülebilir.

Sinema - Televizyon rekabeti

Film kaynaklarının, dış ülkelerde çeşitli zenginliklere sahip bulunmasına rağmen, TV filmleri oralarda da bazı sorunlar yaratmaktadır. Televizyon 1950'den sonra yayılmağa başlayınca, bu durumdan en çok korkan alan, elbette sinema oldu. Sinema, özelikle Amerika'da, televizyonla, önceleri piyasaya çok uzun filmler çıkararak rekabet etmeğe çalıştı. Bunun bir sonuç vermediği görülünce, büyük film şirektleri, televizyon için özel diziler hazırlamağa başladılar. Böylece, bugün Amerika'da «canlı», yani stüdyoda hazırlanan programlar tamamen kalkmış durumdadır. Televizyon programlarının yerini, özel olarak TV için hazırlanmış diziler almıştır.

Durum yalnız Amerika'da böyle değildir; bu diziler, yavaş yavaş, bütün dünya televizyonlarını da sarmış ve canlı televizyon programlarının ortadan silinmesine yol açmıştır. Ne var ki, artık pek çok ülkede, birden fazla TV kanalından yayın yapıldığı için seyirciye aynı anda iki program verebilen TV yönetimleri, bir yanda bu dizileri ve sinema filmlerini gösterirken, öbür yanda eğitici ve kültürel programlar yayınlama olanağına sahiptirler. Türkiye'de ise, uzun süre, tek programın yayınlanacağının unutulmaması gerekir.

Bu arada şu noktaya dikkatleri çekmekte yarar var: Televizyon, devamlı olarak yenilik ve canlılık getirebilecek bir yayın organıdır. Günlük olayları ve yaşantımızı izlediği takdirde, televizyonun, bu canlılığı ve yeniliği seyirciye aşılaması beklenir. Bu özelliğine rağmen, görüyoruz ki, yeterli filmlerin gösterildiği televizyonların yayınlarında yer alan bu yapımlar bile eskiden çevrilmiştir ve dolayısıyla da TV programlarının canlılığına hiçbir zaman sahip değildir.
tır. O halde, televizyonda gösterilecek filmlerin seçiminden önce, bu filmlerin kaynaklarının seçiminde çok dikkatli olmak gerekir.

Televizyon mutsuzluk getiriyor

Televizyonun «canlılık» getirecek filmler yayınlaması sonucunda, Fransa'da yapılan bir araştırma, bu yayın organının topluma mutsuzluk getirdiğini ortaya çıkarmıştır. Araştırma, küçücük bir köyde yapılmıştır. Köylüler devamlı olarak TV seyretmekte ve akşamları geç saatlere dek ekranların önünden ayrılmamaktadırlar. Böylece, yüzyıllar boyunca sürüp gelen yöresel gelenekleri, televizyonun etkisi sonucunda, yavaş yavaş ortadan kalkmağa başlamıştır. Köyde eski geleneklere göre şölenler hazırlanır ve bu şölenler sırasında köylüler hayal ve yaratma güçlerini kullanarak türküler düzerler, halılar dokurlar, tahtadan süs eşyaları yaparlardı. Televizyonu izlemeye şölen zamanında da devam ettikleri için, köylüler, yavaş, yavaş yaratma güçlerini kaybettiler. Dolayısıyla türküler, halılar, süs eşyaları ortadan kalktı. Televizyon onları pasif, hareketsiz ve mutsuz olmağa yöneltti.

Ne yapılabilir?

Bu gerçekleri ve verileri gözönünde bulundurarak, Türk televizyonu ne yapabilir?

Her şeyden önce, **«Televizyonda Sinema»** adlı yayının haftada bire indirilmesi yararlı olacaktır. Gerçi bu şekilde, yayın saatlerinde bir azalma olacaktır ama, çok daha az olanaklarla çalışırken Ankara Televizyonu, 1970 yazında, değeri yüksek film bulamadığı için, haftada bir yayınlamak nasıl yasaksa, kötü değerdeki filmleri televizyona sürmenin yasaklanması, ya da, hiç olmazsa, azaltılması için zaman çoktan gelmiş ve geçmektedir. Bundan sonra Televizyonumuzun, içindeki kaliteli film kaynakları ile sıkı bir işbirliğine girmesi gerekir. Bu kaynakların sayısı azdır, fakat, gerek anlayış gösterilerek, gerekse Televizyonun kesesi açılarak, bu gibi yerlerden yararlanılmalıdır.

En son yol da, içinde hiçbir propaganda ve ideoloji unsuru bulunmayan yabancı film kaynakları ile yapılması gerekli işbirliğidir. Gerek sinema filmleri alanında, gerekse belgesel film konusunda Televizyonumuza yeterli ve değerli film sağlayabilecek çeşitli ülkeler ve kaynaklar elbette vardır. Bu gibi yerlere döviz ödemekten, hattâ dışarıya rahatça açılmaktan korkulmamalıdır. Mademki televizyona başladık, bütün bunları göze almalıyız. Ama Türk televizyonunun çıkarını ve Türk seyircisinin yararını düşünmek ve iç kaynaklarını arttırmak şartiyle...

(TOPLUM: 9)

TOPLUM

MÜZİK

FARUK GÜVENÇ

Müzik kenti

Sanat trafiği

Bakû'da bir Filarmoni binası var. Bizim kuş uçmaz, kervan geçmez «**Ankara Türk Filarmoni Derneği**»ne uzaktan, yakından benzemiyen bir Filarmoni bu. Binayı, eski zenginlerden biri, eğlence sarayı olarak yaptırmış; yumurta biçimindeki büyük «kumarhane»sini sonradan beşyüz kişilik güzel bir konser salonu haline getirmişler. Bahçede bir de açık hava sahnesi var. Azerbaycan Devlet Orkestrası Filarmonide çalışıyor, bütün konserler orada veriliyor. Akılların almıyacağı bir sanat trafiği var bu binada; aynı anda üç-dört değişik çalışma yapılıyor, eski «eğlence sarayı» bir arı kovanı gibi işliyor. **Niyazi**'nin orkestrası, «yumurta salon»da Akses'in senfonisini okurken üst kattan bir caz orkestrasının sesleri geliyordu, bahçedeki sahnede balerinleriyle «estrada» orkestrası prova yapıyordu.

Okka ile dirhem

Azerbaycan'daki müzik hayatı bizdekine hiç benzemiyor; herşeyden önce eğitim yöntemleri farklı. Müzik öğrenimini normal eğitimin dışına çıkarmışlar, onunla yanyana ve birarada yürütüyorlar; bu sayede yedi yıllık «**Müzik okulu**»nu peşinden dört yıllık «**Müzik lisesi**»ni bitiren bir genç, orta öğrenimini de yapmış olduğu için, isterse (ve giriş sınavını kazanırsa) dört yıllık yüksek **Konservatuar**'a girebiliyor, isterse tıp fakültesine, hukuk fakültesine devam edebiliyor. Aynı gencin, önünde, seçebileceği bir yol daha mevcut: müzik okuluna öğretmen olmak.

Müzik okullarının bütün öğretmenleri müzik lisesi mezunlarından. Bakû'da tam yirmiiki tane «Müzik Okulu», iki tane «Müzik Lisesi» ve bir tane «Konservatuar» var. Ayrıca, yüksek yetenekli çocuklar için on yıllık iki tane «**Özel Müzik Okulu**» açmışlar; bu okullar «Müzik Okulu» ile «Müzik Lisesi»nin yerini tutuyor.

İşte, Azerbaycan'daki «**müzik mûcizesi**»nin sırrı burada. Sokaklarda «kompozitor»dan geçilmiyor, selâmlaştığınız her beş kişiden biri mutlaka müzikçi. Bizim yüksek bölüm olan biricik Devlet Konservatuarımızda ancak ikiyüzelli öğrenci vardır ve yüksek kompozisyon bölümü 1960—72 yılları arasında tek bir mezun vermemiştir.

Notalar ve plâklar

Azerbaycan müzik hayatı bir başka yönden daha bizimkinden farklı. Türkiye hâlâ Bach'ların, Beethoven'lerin, Brahms'ların çağında yaşamakta, konser programlarında çağdaş Türk bestecilerinin ismine nâdiren raslanmaktadır. Bakû'da durum bunun tam tersi. Tanıştığım her Azerbaycan bestecisi, elime hemen eserlerinin notasını ve plâğını tutuşturdu. Fabrikada imal eder gibi besteci yetiştiriyorlar, bestecilerinin yazdığı her şeyi basıp, çalıp, plâğa dolduruyorlar. Kimisi halkın pek sevdiği hafif şarkılar, kimisi teksesli parçalar, kimisi senfoniler, operalar, baleler besteliyor; ya da aynı adamın, bir halk havası da, bir sonat da yazdığını görüyorsunuz. Zaten Azarbaycan'da, bizim deyimimizle söyliyeyim, tekses ile çokses birarada yaşıyor, kardeş kardeş geçinip gidiyor, müzik okullarında tar dersi de, piyano, keman dersi de veriliyor. Piyasadan yetişmiş «alaylı» çalgıcıya pek rastlıyamazsınız orada, herkes «mektepli»dir, herkes okumuştur. Verimli bir eğitim sistemi yarınları sağlam kazığa bağladığı için, yerinin ileriyi, zevksizin zevkliyi, çirkinin güzeli yutma tehlikesi yok. Azerbaycan'ın müzik hayatında; onun için, kurtla kuzuyu yanyana görüyorsunuz ve kendi mantığınızın ölçüleri içinde şaşırıp kalıyorsunuz.

Besteciler

Benim en fazla merak ettiğim şey, çağdaş Azerbaycan bestecileriydi. Bakû'ya vardığımızın ertesi günü, Filarmoni salonunda, konservatuardan bu yıl mezun olan beş gencin kompozisyonlarını dinlemek fırsatını buldum ve çok şaşırdım; **Afak Caferova** adındaki gençkızın «**Polifonik Senfoni**»si ile **Aydın Azimof**'un yaylıçalgılar için müziği, çağdaş gramerde yazılmış ilginç eserlerdi. Birkaç gün sonra «**Bestekârlar İttifak**»nda **Arif Melikof**'un ikinci senfonisinin bandını dinleyince, çağdaş Azerbaycan bestecilerinin son yıllarda gerçekten çok üstün bir düzeye ulaşmış olduklarına inandım. **Melikof**'un senfonisi, baştan sona kadar oniki ses tekniğiyle yazılmıştı ve sağlam kuruluşuyla, değişik tınılarıyla usta işi olduğunu her ölçüde belli ediyordu. Aynı gün **Vasıf Güzelof**'un, **Hayyam Mirzazade**'nin ve **Mehmet Kuleyef**'in eserleri de ilgimi çekti; fakat galiba Azerbaycan'ın en önemli bestecisi: **Kara Karayef**. 1918'de doğmuş olan **Kara Abdulfazoğlu Karayef** hem bütün yeniliklere açık usta bir besteci, hem de değerli bir öğretmen. Filarmoni Salonunda eserlerini dinlediğim gençlerin hepsi ve **Melikof**, onun öğrencisi. Bu gezide kendisinin oniki ses tekniğiyle yazılmış bir keman konçertosuyla üçüncü senfonisini dinlemek fırsatını buldum ve Azerbaycan'da yeni ufuklara doğru başı çeken kişinin **Karayef** olduğunu anladım.

KARA KARAYEF
Müzikte yeni ufuklar

Herkes Bakû'yu petrol şehri zanneder; gerçekten de rüzgâr petrol kokuyor, Hazer'in suyu petrol rengi, birbuçuk milyonluk bu şehir galiba petroiden çok müzikçi çıkarıyor.

AKSES, NİYAZİ VE AZERBAYCAN DEVLET ORKESTRASI: Müzik mucizesi

TOPLUM

SİNEMA

R. ÇETİN ARAÇ

Filmler (6)

Esrarkeşler beyazperdede

İngiliz sinemasını 1971 Berlin Film şenliğinde temsil eden «**Dulcima**», «**Aşkım Uğruna**» adıyla, geçtiğimiz mevsimde gösteilen yapıtlar arasındaydı. **Frank Nesbitt**'in senaryosunu yazıp yönettiği «**Dulcima**», şiir dolu, tutarlı bir aşk filmiydi ve **Carol White - John Mills** ikilisinin övgüye değer oyunları Nesbitt'iin duyarlı anlatımını destekliyordu.

Genç yönetmenlerden **Jerry Schatzberg**, yarı belgesel çalışması «**Esrar Bitti**» (The Panic in Needle Park)'de, Newyork'lu esrarkeşlerin evrenine dürüstlükle eğilmişti. Sevgiyle, biraz da acıyarak, kamerasını uyuşturucu madde tutkunlarının üzerine yönelten Schatzberg, bir çiftin (**Al Pacino ve Kitty Wynn**) öykusüyle birlikte, bu insanların yaşamından, seyirciyi yer yer ürperten, başarılı bir kesiti yüreklilikle perdeye yansıtmıştı.

Richardson, Hitchcock ve Bergman

«**Ned Kelly**» (Kardeşler Çetesi) adlı ilginç filmi, «İngiliz dostlarımızın hislerini rencide ediyor» gerekçesiyle, Sansürümüzce geri çevrilince, İngiliz sinemacı **Tony Richardson**, hayranlarının karşısına yalnızca, «**Karanlık Dünya**» (Laughter in the Dark) adlı yapıtıyla çıkabildi. **Vladimir Nabokov**'un romanını perdeye uyarlayan Richardson, bir talihsizin (**Anna Karina**) elinde oyuncak olan zengin lordun (**Nicol Williamson**) öyküsünü anlatırken pek formunda sayılamazdı.

Heyecan filmlerinin 1 numaralı ustası **Alfred Hitchcock**, **Leon Uris**'in «**Topaz**»ını perdeye getirmişti ama, ünlü Küba bunalımı sırasında geçen casusluk serüveninde genel çizgisinin altında kalmaktan kurtulamamıştı. «**Sessizlik**»den sonra Türkiye'de ikinci kez bir filmi —Sinematek dışında— gösterilebilen İsveçli yönetmen **Ingmar Bergman**, «**Temas**» (The Touch)'da bir aşk öyküsüyle karşımıza çıktı. «Karı - koca - aşık» üçgenini, güçlü oyuncuların (**Bibi Anderson, Elliott Gould, Max Von Sydow**) desteğiyle çiziyordu. Fakat herşeye rağmen, «**Temas**», Bergman sinemasının çok başarılı bir örneği değildi.

Yılın Oscar şampiyonu

Sinema mevsiminin Oscar şampiyonu, 7 Oscar'lı üstün yapım «**General Patton**» idi. İkinci Dünya Savaşının ilginç Amerikalı komutanı **Patton**'un oto - biyografik öyküsünü yönetmen **Franklin J. Schaffner**, özenle ve çok geniş olanaklarla perdeye yansıtmıştı. Savaşa karşı tutumuyla yapıtına içerik kazandıran, «**Patton**»u sıradan üstün - yapımlardan ayıran Schaffner, savaşa delicesine tutkun kahramanının «**çağ dışı bir yaratık**» olduğunu da özellikle belirtiyordu. **Patton'u** canlandıran **George C. Scott**'un gerçekten olağanüstü oyunu, yönetmenin çabasına destek olmuştu.

İngiliz sinemacılardan **Robert Ellis Miller**'in «**Aşk Kelebekleri**» (The Buttercup Chain), ilginç sayılabilecek bir çalışma; Fransız yönetmen **Roger Kahane**'ın **Alain Delon**'lu filmi «**Delicesine**» (Madly) ise, sözde, klâsik evlilik kurumuna karşı çıkan bir fantezi idi.

Hollywood'un genç zenci oyuncularından **Ossie Davis**, ilk kez yönetmenlik yaptığı «**Harlem - Kara Tehlike**» (Cotton Comes to Harlem)' de zenci beyazlarca değil, kendi renkdaşları tarafından da sömürülebileceğini gözler önüne seriyordu.

Hukukçu sinemacı **André Cayatte**, Katmandu yollarına düşen hippilerin yaşantısından bir kesit verevim derken, «**Saadet Yolları**» (Les Chemins de Katmandu)'nda, sıradan aşk filmi yapmaktan öteye gidemiyordu.

Sturges, Huston ve Verneuil

John Sturges'in «**Kutup Harekâtı**» (Ice Station Zebra) ne kadar hantal, demode bir serüven filmi çıktıysa, aynı yönetmenin unutulmaz Western'i «**Yedi Silâhşörler**»in on yıl sonra, yeni kopya olarak tekrar gösterilmesi de o kadar hoş bir sürpriz oldu. Bu kez «**Yedi Silâhlı Adam**» (The Magnificent Seven) adıyla oynatılan; **Yul Brayner, Steve Mc Queen, Charles Bronson, Eli Wallach, Robert Vaughn, James** Coburn ve Horst Bucholz'lu oyuncu kadrosuyla da ilginç olan «**Yedi Silâhlı Adam**», ayrıca, sağlam yapıtların, aradan geçen yıllara da meydan okuyabileceklerini bir kez daha ispatladı.

Eski kuşağın büyük ismi **John Huston**, ilginç casusluk parodisi «**Kremlin Mektubu**» (The Kremlin Letter)'yla yerinin hâlâ sağlam oldu ğunu gösterdi. Zengin oyuncu kadrolu «**Kremlin Mektubu**»nun bir başka ilginç yanı da, **—daha fazla yaşamayı gereksiz bularak intihar eden— George Sandres**'in canlandırdığı homoseksüel ajan kompozisyonu idi.

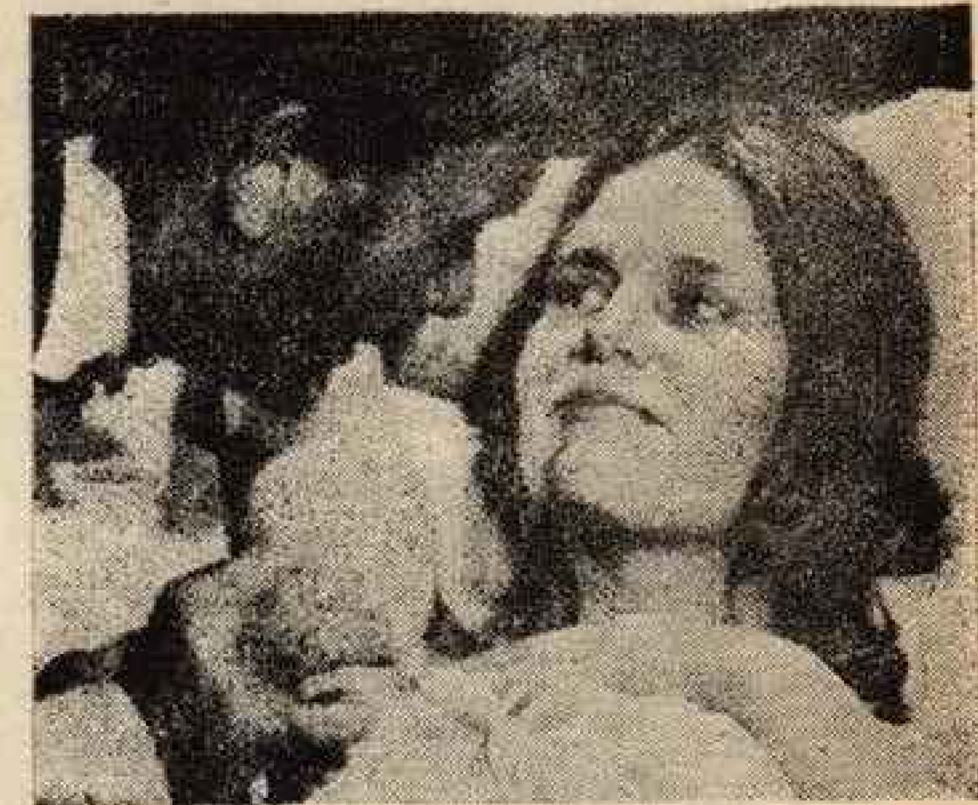
Fransızların eski kuşak sinemacısı **Henri Verneuilde**, iş filmi çerçevesi içinde de olsa, gangster türünün ilgiyle izlenebilen bir örneğini, «**Sicilyalılar Çetesi**» (Le Clan des Siciliens)'ni verebilmişti.

GEORGE SANDERS
«Kremlin mektubu»

AL PACINO - KITTY WYNN
"Esrar bitti"

JOHN MILLS - CAROL WHITE
"Dulcima" (Aşkım uğruna)

HINCAL ULUÇ

TOTO ve basın

Hoş olmayan bir tutum

Spor sayfalarını izleyenlerin, son zamanlarda, bir konu dikkatlerine batmağa başladı: Toto. Gazetelerin arka sayfaları, yerli yersiz, toto haberlerinin işgaline uğradı. Önemsiz bir haber, gereğinden fazla büyütülüyor, Toto hakkında makaleler yazılıyor, hattâ Toto'nun başlangıç yıllarında yazılmış **«Toto nasıl oynanır?»** tefrikaları tekrar ediliyordu.

Özellikle küçük tirajlı gazetelerin spor sayfalarının yarıdan fazlası hergün Toto ile ilgiliydi. Büyük tirajlılar da, bütün bir sezon göstermedikleri önemi Toto'ya fazlasıyle sunmağa başlamışlardı.

Okur, **«Nedir bu Toto, ne oluyor?»** diye kendi kendine sormağa başladı. Hergün para verip aldığı gazetesinin spor sayfasının, hem de Olimpiyat öncesi en hararetli devresinde, Toto'ya ayrılmasının sebebi neydi?

Okur, böyle sormakta haklıydı. Çünkü ortada, bilmediği birşey vardı. Spor sayfaları, yarışma kisvesi altında, Spor Toto'ya, hem de çok ucuza satılıyorlardı. Gazeteler gerçi sayfalarını satarak yaşayan yayın organları idiler ama, bu satış resmen ve ilân şeklinde olunca olağan sayılırdı. Oysa Toto'nun yarışamsı, hem de ilân fiyatlarının çok altında, gazetenin kendi yazarlarını kullanıyordu.

Konuyu bütün açıklığıyla TOPLUM okurlarına anlatabilmek için, bu yarışmanın şartlarının açıklanmasında yarar var:

Toto yarışmasına katılan gazetelerde, Toto ile ilgili olarak çıkan yazı, haber, resim ve başlıklar santim hesabı puana vurulur. Bir yıl boyunca gazeteler, Toto'ya sayfalarında yer verdikleri oranda, 5 bin liradan 80 bin liraya kadar ikramiye kazanırlar.

Sezon ortasında ve sonlarına doğru, Toto, gazetelerin puan durumlarını açıklar. Özellikle sonlara doğru yapılan açıklama, yarışmayı kızıştırır ve gazeteler, aralarındaki birkaç puan farkı kapatıp, yahut açıp, birinci olmak için, Toto'nun peşine düşerler, sayfalar dolusu yazılar yazarlar.

Toto'nun verdiği ikramiyenin büyük bir kısmı, gazete sahibinin cebine gider. Geri kalanı da spor servisinin elemanları paylaşırlar.

Tarihçe

Spor-Toto, önceleri, bütün gazeteleri içine alan bir tahmin yarışması yapıyordu. Bu, sportmence ve kurallara uygun bir yarışma idi. Ancak, daha ikinci yılda, ilginç olmaktan çıktı. Zira Türkiye'nin büyük tirajlı gazeteleri, bu, tahmine dayanan yarışma şeklini reddettiler.

Spor servisinde 50—60 kişi çalıştırdığını iftiharla ilân eden yüzbinler tirajlı bir gazete, bu tahmin yarışmasında beşinci olurken, Ankara'nın mütevazi bir akşam gazetesi, açık farkla en doğru tahmini yapıyor ve birinci oluyordu. Bu sistem, büyük gazetelerin işine gelmedi. Yarışmayı terkettiler.

Bunun üzerine Toto, Bâbıâli'nin büyük gazetelerinin görüşlerini alarak, onların katılacağı bir yarışma şekli aradı. Bâbıâli ağaları, şöyle bir teklif getirdiler:

«Tahmine dayanan yarışma kesinlikle yok. Her gazete Toto'ya verdiği önem açısında puan alsın. Yalnız küçük gazeteler gerekirse bütün sayfalarını bu işe tahsis ederler. Biz onlarla bu konuda yarışamayız. Bu sebeple gazeteler de tirajlarına göre sınıflara ayrılsın. Yüksek tirajlı gazetelere yüksek, alçak tirajlı gazetelere alçak ikramiye verilsin.»

Toto, bu teklifi memnunlukla kabul etti. Yalnız, kabul ederken, bir madde ekledi: Toto, gerçeğe uygun yazılara puan verecekti. Bu gerçeğe uygunluğa karar organı da Toto'nun kendisi olacaktı. Böyle olunca, Toto'yu eleştiren Toto aleyhine yazılmış yazılar, değerlendirmeye girmeyecekti.

Bakan böyle derse...

Türkiye Spor Yazarları Derneği Ankara Şubesi, bu yarışmanın spor yazarları adına **«Şerefsiz bir oyun»** olduğunu ilân etti ve herkesi mücadeleye çağırdı. Devrin Spor Bakanı İsmet Sezgin, **«Doğrusu pek iç açıcı bir sistem değil ama, hesaplattım, bu yarışma yolu ile 350 bin lira dağıtarak yaptırdığımı ilân olarak yaptırmağa kalksam 4.5 milyon lira vermem gerek. Ben gazete satırlarını bu kadar ucuza satın alan teşkilâtımı ancak kutlarım»** dedi.

O dönemde Bâbıâli önde gelenlerinin kontrolünde olan Türkiye Spor Yazarları Derneği Genel Merkezi, Ankara Şubesi'nin yaptığı bu mücadeleye karşı çıktı. Şube afaroz edildi. Öylesine edildi ki, ölen spor yazarı Turhan Doğu'nu mezarını yaptıracak para bile Ankara'dan esirgendi!

Yarışma bu hali ile sürerken, Sezgin gitti. Karaküçük geldi. Ulvi Yenal'ın yerini İsmail Hakkı Güngör aldı. Her iki yeni spor adamı da kendilerine yarışmanın tarzı açıklandığı zaman, isyan ettiler. Ama bu isyan orada kaldı. Daha sonra, gayet iyi bilinen nedenlerle konu hasıraltı edildi ve sütunların Toto'ya ucuza satılması durumu bütün şiddetiyle devam etti.

Demokratik Türkiye'de gazeteleri ve gazetecileri sınıflara ayıran, spor sayfalarının sütunlarını Spor Toto'ya kiralayan bu yarışma şimdi bütün hızı ile sürüp gitmektedir. Ne acı ve ne utanç vericidir ki, daha da edecek!

(Spor-Toto Müdürlüğüne Not: Bu yazı, Toto yarışmasında Toplum Dergisi'ne puan sağlamak için yazılmamıştır. Bilgi edinilerek, boşuna ölçme zahmetine girişilmemesi...)

insan ve Dünyası

